

HAASTE

Varkaudet vähenevät **s.10**

Naisvankien asemaa tarvitaan
parannusta **s.22**

Tukholman kriminologian palkin-
not rikoksentorjijille **s.24**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

**Perheen sisäisen lähestymiskiellon
toimivuutta tutkittu s.7**

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA

Rikoksentorjuntaa alkoholipolitiikalla Riikka Kostiainen

Haasteltavana on johtaja Kari Paaso sosiaali- ja terveysministeriöstä. Hän arvioi, että jos alkoholipolitiikka saataisiin tehokkaaksi, myös rikollisuus alenisi huomattavasti. Ministeriön ensisijainen tavoite alkoholipolitiikan ja muiden asioiden suhteen on kuitenkin kansanterveyden parantaminen.

7 Perheen sisäinen lähestymiskielto: Määrät vähäisiä, ongelmat suuria

Kati Rantala & Mirka Smolej

Perheen sisäisellä lähestymiskielolla puututaan usein vakavaksi kärjistyneeseen lähisuhdeväkivaltaan. Kodista poistuu tavallisimmin mies, jolle kielto on määrätty puolisoa kohtaan. Osa kielloista määrätään aikamiespojille vanhempiaan kohtaan. Kolmanneksessa tapauksia suojataan alaikäisiä lapsia. Kieltoon määrätty ovat usein päihde- ja mielenterveysongelmaisia sekä poliisille entuudestaan tuttuja. Valmistelun lähtökohdissa ja toimeenpanossa on puutteita, minkä vuoksi kiellosta aiheutuu haitallisia sivuvaikutuksia.

10 Varkaudet vähenevät

Reino Sirén

Vuoden 2006 uhritutkimuksessa 9 % haastatelluista kertoi, että heidän henkilökohtaista, kotitalouden yhteistä tai alaikäisen lapsensa omaisuutta oli varastettu tai yritetty varastaa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Varkausrikoksen kohteeksi joutui noin 200 000 kotitaloutta. Osuus oli yli kolme prosenttiyksikköä pienempi kuin edellisessä vuoden 2003 kyselyssä.

13 Rikokset Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa

Markku Heiskanen & Kauko Aromaa

YK:n rikoskyselyn tulosten perusteella maat voidaan jakaa erilaisiin ryhmiin. Esimerkiksi Länsi-Euroopan ja Pohjois-Euroopan hyvinvointimaiden klusterissa tyytyväisyys poliisiin oli suurta, samoin turvallisuuden tunne, mutta tilastoitu rikollisuustaso korkea.

16 Tahallisesti sytytetyt tulipalot

Päivi Mäkelä

Ilmoitusalttiuden muutos ei yksin riitä selettämään koko tahallisten palojen määrän kasvua. Muiden syistä tärkeimmät ovat päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat ja kolmantena jossain määrin jo edelliset sisäänsä sulkeva syrjäytyminen.

18 Kidutus rikoksena

Kimmo Nuotio

Suomen rikoslaissa ei ole nykyään kidutuksen kieltävää kriminalisointia. Kidutuksen säätäminen rangaistavaksi omana rikoksenaan vahvistaisi kidutuksen kieltä symbolisella tasolla.

20 Naisvankien asemaan parannusta

Emmi Lattu

Rikosseuraamusviraston työryhmä haluaa mm. kehittää vankiloiden kuntouttavaa toimintaa paremmin naisvankien tarpeita vastaavaksi, sillä naisvankit eroavat monessa suhteessa miesvangeista.

22 Nuorisorangaistus nuorten silmin

Maija Helminen

Nuoria ei voinut tyypitellä selkeästi esimerkiksi "passiivisiin suorittajiin" tai "aktiivisiin osallistujiin", vaan nämä kokemukset olivat jollain tapaa läsnä kaikkien nuorten kertomuksissa. Nuoret olivat epävarmoja rikosten teosta jatkossa.

23 Sukupuoli huomioon turvallisuussuunnittelussa

Markus Alanko

Ottamalla huomioon rikollisuuteen liittyvät sukupuoliset eroavaisuudet voidaan turvallisuussuunnittelun rajatut resurssit kohdistaa tehokkaammin kuin jos rikollisuusongelmaa käsiteltäisiin sukupuolineutraalina ilmiönä.

24 Tukholma kriminologian palkinnot rikoksentorjulle

Riikka Kostiainen

Tukholman kriminologian palkinnon 2008 saivat David Olds ja Jonathan Shepherd rikoksentorjunnan menetelmien kehittämistä. Kontrolloidut kokeet osoittavat, että heidän uraaurtavien keksintöjensä avulla on ehkäisty rikollisuutta korkean riskin ihmisillä ja sosiaalisissa ympäristöissä.

26 CEOP ehkäisee lasten seksuaalista hyväksikäyttöä

Regina Järg-Tarnö

Isoon-Britanniaan perustettu osaamiskeskus Child Exploitation and Online Protection Centre (CEOP) pyrkii estämään lasten seksuaalista hyväksikäyttöä monin keinoin. Parin vuoden aikana toiminta on kehittynyt, laajentunut ja monipuolistunut kovaa vauhtia.

28 Venäjällä nuorille vähemmän vankeusrangaistuksia

A.B. Jelizarov & A.V. Knjazev

Venäjän lainsäädäntö ja oikeusistuimet pyrkivät siihen, että nuoret rikoksentekijät tuomittaisiin muihin kuin vapausrangaistuksiin, sillä ne vaikuttavat negatiivisesti niin tuomittuihin kuin yhteiskuntaankin. Lainsäädännössä on kuitenkin muutampia aukkoja.

30 KRIMINOLOGIA

32 KIRJA-ARVIO

34 AJASSA

43 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa

Toimittaja

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin (09) 1606 8289
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste

Toimitusneuvosto

Kimmo Nuotio (pj.)
Helsingin yliopisto
Tapio Lappi-Seppälä (varapj.)
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Aarno Arvela
Helsinki
Stefan Gerkman
Sisäasiainministeriö
Timo Harrikari
Helsingin yliopisto
Heimo Kangaspunta
Rikosseuraamusvirasto
Olavi Kaukonen
Oikeusministeriö
Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Göran Sannholm
Hangon kaupunki
Hannu Takala
Rikksentorjuntaneuvosto
Joona Vuorenpää
Finanssialan Keskusliitto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Lehtikuva / Sari Gustafsson

Tilauhinta

Vuosikerta 25 euroa
Irtonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

8. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkojulkaisu)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Rikksentorjunnan käsikirja

Kanadassa Montréalissa toimiva *International Centre for the Prevention of Crime* (ICPC) julkisti syyskuussa 2008 ensimmäisen kansainvälisen raportin rikksentorjunnasta ja yhdyskuntaturvallisuudesta (*International Report on Crime Prevention and Community Safety: Trends and Perspectives*). Raporttia on tarkoitettu päivittämään kahden vuoden välein. Kyseessä on rikksentorjunnan käsikirja, josta voi tulla klassikko.

Käsikirjan ideana on esitellä hyviksi havaittuja käytäntöjä eri puolilta maailmaa. Aihepiirit on rajattu muutama paikkallisen turvallisuuden kannalta keskeisenä pidettyyn teemaan. Nämä ovat naisten turvallisuus, nuorten turvallisuus, turvallisuus kouluissa sekä julkisten paikkojen turvallisuus.

Kutakin aihepiiriä käsitellään rikksentorjunnan kannalta esitellen käytännön hankkeita, jotka ovat osoittautuneet onnistuneiksi. Kaikkiaan esitellään yli kuuksikymmentä konkreettista hanketta tai ohjelmaa. Tällainen lähestymistapa täydentää erinomaisesti yleisiä rikksentorjuntaoppaita ja ideakirjoja. Käytännön rikksentorjuntajalle tällainen teksti voi olla paljon hyödyllisempää kuin yleisiin käsikirjoihin perehtyminen. Kirjan sovittaminen Suomen oloihin yhteistyössä ICPC:n kanssa soveltuisi mainiosti rikksentorjuntaneuvoston tehtäväksi.

Tällainen yhteistyö ICPC:n kanssa olisi kaikin puolin kannattavaa. Suomelle on aiemmin tarjottu ICPC:n jäsenyyttä, mutta tarjous on torjuttu, koska jäsenyydestä pitäisi maksaa hiukan. Tätä olisi harkittava uudestaan. Sen sijaan, että kaikki tehdään uudestaan itse, olisi kustannustehokasta omaksua tällainen työ kansallisen sovittamisen ja kommentaarin avulla.

Koska käsikirjaa on tarkoitus uudistaa joka toinen vuosi, sovitus- ja toimintustyötä tämän erinomaisen lähteen saamiseksi suomalaisten käytännön rikksentorjuntatyötä tekevien käsiin tulisi vastedes tehdä taukoamatta. Käsikirjan suomenkielisen laitoksen toimittaminen tarjoaisi myös luontevan mahdollisuuden levittää tietoa suomalaisista tai EU:n rikksentorjuntaverkoston EUCPN:n puitteissa hyviksi havaituista torjuntakokemuksista.

Vastaväite voisi olla, että ne, jotka tällaisia asioita osaavat, eivät tarvitse suomennosta ja suomenkielisiä lisäselityksiä. Esimerkiksi Ruotsin Brån viime aikoina englanniksi julkaisemat kirjaset ovat sellaisia, että niiden kääntäminen on tarpeetonta, koska mahdolliset käyttäjät ovat tottuneet englanninkieliseen ammattikirjallisuuteen. Paikkallisen rikksentorjunnan aktivistit kuitenkin hyötyisivät suuresti ICPC:n kirjan suomenkielisestä laitoksesta, varsinkin jos siihen vielä laaditaan suomalainen asiantunteva kommentaari. Tällaisen lähteen avulla paikkallisen rikksentorjunnan periaatteet muuttuvat käytännöiksi, joihin voi helposti peilata omia teoreettisia ja käytännöllisiä tietojaan.

Rikksentorjuntaa alkoholipolitiikalla

Johtaja **Kari Paaso** sosiaali- ja terveysministeriöstä arvioi, että jos alkoholipolitiikka saataisiin tehokkaaksi, myös rikollisuus alenisi huomattavasti. Ministeriön ensisijainen tavoite alkoholipolitiikan ja muiden asioiden suhteen on kuitenkin kansanterveyden parantaminen.

Kari Paaso on koulutukseltaan juristi. Hän työskenteli pitkään Alkossa lakimiehenä, kunnes siirtyi 1990-luvun loppupuolella sosiaali- ja terveysministeriöön alkoholiasioiden vastuuvirkamieheksi. Välillä hän oli viitisen vuotta EU-komissiossa tekemässä tupakkalainsäädäntöä ja Maailman terveysjärjestössä (WHO) vastaamassa Euroopan alueen toimistossa tupakka- ja alkoholiasioista, kunnes palasi ministeriöön vuoden 2007 alussa.

Nykyään Paaso vetää STM:n terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen osastolla tulosryhmää, joka on

saanut nimekseen haittojen ehkäisy (HAITE). Ryhmän perustaminen keväällä liittyi ministeriön kahden osaston organisointiin uudelleen. Uudelle haittojen ehkäisemisen ryhmälle kuuluvat alkoholi-, tupakka- ja huumausainepolitiikan suunnittelu, ohjaus ja lainsäädäntö sekä päihteiden ja tupakan käytön aiheuttamien haittojen ehkäisy. Lisäksi tehtäviä ovat koti- ja vapaa-ajan tapaturmien, rahapelihaittojen, lähisuhde- ja perheväkivallan sekä ihmiskaupan ja kaupallisen seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisy sekä rikos- ja riita-asioiden sovittelun valtakunnallinen ohjaus.

– Ainakin näin alussa tämä tuntuu kiinteältä ryhmältä ja nämä asiat liittyvät luontevasti toisiinsa monin tavoin, vaikka niillä onkin omat erityispiirteensä, hän arvioi.

KEINOINA LAINSÄÄDÄNTÖ JA OHJELMATYÖ

Ministeriötasolla tärkein keino haittojen ehkäisyyn on luonnollisesti lainsäädäntö. HAITE-ryhmän toimialueella lainsäädännön valmistelussa ollaan yhteiskunnallisten riskitietojen ytimessä.

– Esimerkiksi perusongelma alkoholipuolella on se, ettei alkoholiin voida soveltaa puhdaspiirteistä kansanterveysperusteista lainsäädän-

töä, koska elinkeinointressit ovat niin suuret. Tupakka onkin mielenkiintoinen vertauskohde, koska meillä ei ole tupakkateollisuutta ja lähtökohtaisesti kaikki ovat yhtä mieltä tupakan vaarallisuudesta terveydelle. Näin tupakassa on voitu tehdä hyvinkin radikaalia lainsäädäntöä, esimerkkinä ravintolatupakoinnin kieltäminen ja työpaikkojen savuttomuus, kun taas alkoholiasioissa sääntely on vaikeaa, Kari Paaso kertoo.

Huumausaineita puolestaan koskee täysi kieltolaki, joka periaatteessa on tietenkin ennaltaehkäisevä. Suomalainen huumeolitiikka on

Kari Paaso näkee ryhmänsä työllä paljon yhtymäkohtia rikoksentorjuntaan. Erityisesti alkoholin vaikutuksen alaisena olemisella ja rikollisuudella on selvä yhteys Suomessa.

RIIKKA KOSTIAINEN

Johtaja Kari Paaso sosiaali- ja terveysministeriöstä yrittää ajaa ennaltaehkäisyn periaatetta läpi yhteiskunnassa.

kuitenkin hyvin käytännönläheistä. Vaikka on kieltolaki, toisaalta kuitenkin todetaan, että kun huumeita kuitenkin käytetään, käyttäjiä pitää auttaa ja estää asioiden paheneminen. Esimerkiksi neulojenvaihto ja korvaushoito on vähitellen hyväksytty yhteiskunnassa. Paaso kiittelee suomalaista huume politiikkaa siitä, että kontrollissa ja hoidossa on saavutettu hyvä tasapaino.

– Sen sijaan koti- ja vapaa-ajan tapaturmien haittojen vähentämiseen täytyy löytää muut keinot kuin lainsäädäntö, ja niissä tilanne Suomessa onkin huono. On vaikeaa kuvitella, että lain-

säädännöllä voidaan estää ihmisiä kotona kiipeämässä jakkaralle. Työpaikkatapaturmiin puolestaan on pystytty puuttumaan lainsäädännöllä, samoin liikennetapaturmiin. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan suhteen lainsäädäntö on myös tiukka, mutta Suomi on saanut maailmalta toistuvasti huomautuksia, ettei yhteiskunta puutu tarpeeksi ongelmaan. Siihen on kyllä yritetty puuttua, esimerkiksi meidän viimeisin toimemme oli Kuntaliiton kanssa yhteistyössä tehty suositus kunnille.

Toinen tärkeä väline ovat politiikkaohjelmat, joilla ohjataan sosiaali- ja terveysministeriön alaista hallintoa ja

kuntia, annetaan informaatiota ja pyritään saamaan aikaan hyviä aloitteita.

Yksi esimerkki on alkoholiohjelma 2004–2007. Sen olennaista antia on Paason mukaan materiaalin tuotannon käynnistäminen pitkän tauon jälkeen. Ohjelmasta ovat tulleet myös kumppanuussopimukset, joita on tehty kuntien, kirkon ja järjestöjen kanssa. Kolmas sieltä jäänyt iso asia on hyvät aloitteet: esimerkiksi se, että kun ihminen menee lääkärin-tarkastukseen perus- tai työterveydenhuoltoon, hänelle tehtäisiin aina rutiininomaisesti testi alkoholinkäytöstä. Myös paikallisuutta jatketaan;

on pyritty luomaan rakenteita, joilla ehkäisevä päihdetyö juurtuisi kuntien työhön.

Valtionhallinnossa on käynnissä monia muitakin ohjelmia kuin alkoholiohjelma, joilla on yhtymäkohtia ryhmän työhön, kuten hallituksen politiikkaohjelmat terveyden edistämisestä ja lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista, sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma (KASTE), väkivallan vähentämishjelma ja uusi sisäisen turvallisuuden ohjelma.

– Ohjelmia on toki paljon, mutta eri ohjelmilla oma merkityksensä eivätkä ne ainakaan huononna tilannetta. Enää ohjelmia ei ainakaan tehdä ”hyllylle pölyttymään”, vaan niihin on löydetty kuitenkin jotain rahkeita, rahaa ja seurantajärjestelmiä, ja niitä pyritään panemaan toimeen aktiivisesti.

ALKOHOLI JA RIKOLLI-SUUS KÄSI KÄDESSÄ

Kari Paaso on myös sosiaali- ja terveysministeriön edustaja rikoksentorjuntaneuvostossa. Hän näkeekin ryhmänsä työllä paljon yhtymäkohtia rikoksentorjuntaan. Erityisesti alkoholin vaikutuksen alaisena olemisella ja rikollisuudella on selvä yhteys Suomessa. Tämä on ymmärretty jo vuonna 1889, kun Suomen rikoslakiin on kirjoitettu, ettei rikoksen tekeminen alkoholin vaikutuksen alaisena ole puolustus.

– Suomalainen rikoksenteijä on usein surkea reppana, →

Suurimman osan ongelmista suurella määrällään aiheuttavat niin sanotut normaalit ihmiset, jotka silloin tällöin kannäävät, ja sitten kaatuvat tai joutuvat tappeluun.

→ joka tekee rikoksia kannipäis- sään. Esimerkiksi törkeissä pahoinpitelyissä 70 prosenttia tekijöistä on humalassa. Jos alkoholipolitiikka saataisiin tehokkaaksi ja alkoholin kulutus vähenemään, rikollisuustilanne paranisi huomattavasti. Haittojen ehkäisyn ryhmän peruspyrkimys on kansanterveyden parantaminen, mutta oletamme samalla vähentävämme myös rikollisuutta.

– Toisaalta mitä enemmän yhteiskunta säätelee jotain asiaa, sitä enemmän siihenkin liittyy rikollisuutta; taval- laan lainsäädännöllä myös aiheutetaan rikollisuutta. Huumausaineissa se tulee hyvin esille. Mutta jos ajatellaan toisinpäin, että huumausai- neet vapauttamalla pyrittäisiin vähentämään rikoksia, se luonnollisesti lisäisi paljon huumausaineiden kulutusta ja kansanterveydellinen tilanne puolestaan huononi, Paaso filosofi.

Hän on huomannut yhteis- kunnassa sellaisen trendin, että entistä enemmän teko- ja laitetaan rikosnimikkeen alle, varsinkin perheväkival- taan liittyvissä asioissa ja tu- pakkapolitiikassa. Toisaalta alkoholipuolella on täysin päinvastaista kehitystä ja monia tekoja on dekriminali- soitu, esimerkkinä juopumus yleisellä paikalla jo vuonna 1968. Tekojen kriminalisointi tai päinvastainen kuvaa yh- teiskunnan asennetta niihin.

– Meillä on esimerkiksi nuuskan myynti kielletty, mut- ta sen käyttö tai maahantuon-

ti omaan käyttöön sallittu. Olisiko siis nyt syytä kieltää nuuskan maahantuonti ko- konaan, mikä vähentäisi sen käyttöä, mutta sehän tarkoita- taisi sitä, että luomme uusia rikosnimikkeitä, hän pohtii.

ALKOHOLIPOLITIIKAN KEINOJEN KÄYTTÖ HEIKENTYNYT

Alkoholipolitiikassa käyte- tään kahta mittaria: alkoholin kokonaiskulutus ja juoma- tapa. Suomalainen humala- hakuinen ja väkevävaltainen juomatapa eroaa suuresti länsieurooppalaisesta juo- matavasta. Sitä on yritetty muuttaa monin tavoin, mut- ta se on Kari Paason mukaan osoittautunut vaikeaksi.

– Esimerkiksi aikoinaan aja- teltiin, että juomatapa muut- tuu tuomalla Suomeen jokin kulissi, vaikka englantilainen publi. Sitten pääteltiin, että suomalainen alkoholipolitiika itsessään, liialla säätelyllään, aiheuttaa juomatavan, eli kun ihmisille tarjottaisiin enemmän viinaa, kansa jo- tenkin siitä viisaasti raitistuisi. Mutta mikään näistä ajatel- mista ei pidä paikkaansa. Al- koholinkäyttöä pidetään ku- rissa ainoastaan peruskovilla keinoilla, joita ovat saatavuu- den rajoittaminen ja hinta- toimenpiteet. Valitettavasti näiden keinojen käyttäminen on heikentynyt, koska eläm- me vapaassa maailmassa ja on vahvat elinkeinotressit myydä entistä enemmän.

Paaso korostaa, että muu- tosta on tapahduttava sekä alkoholin kokonaiskäytössä

että juomatavassa.

– Vaikka alkoholin koko- naiskäyttö Suomessa väheni- si, se ei välttämättä paljon vähennä rikollisuutta ja ta- paturmia, koska ne liittyvät niin vahvasti juomatapaan. Suomalaisilla on yleensä sel- lainen käsitys, että kun vain niihin juoppoihin puutut- taisiin, päästäisiin koko on- gelmasta. Mutta se ei mene lainkaan niin, sillä suurimman osan ongelmista suurella määrällään aiheuttavat niin sanotut normaalit ihmiset, jotka silloin tällöin kannäävät, ja sitten kaatuvat tai joutuvat tappeluun.

ENNALTAEHKÄISYN MYYMINEN VAIKEAA

Johtaja Kari Paaso toivoo ennaltaehkäisyn periaatteen menevän läpi myös käytän- nössä eikä vain puheissa. En- naltaehkäisevät keinot ovat tehokkaimpia toimia, mutta niitä on hankala mitata. Ehkä siksi ne tупpaavat vähän jää- mään jalkoihin, hän arvioi.

– Jos verrataan ennalta- ehkäisyä vaikka hoitoon, on selvää, mitä hyötyä hoidosta on ja mitä resursseja teho- kaaseen hoitoon tarvitaan. Kaikki kyllä puhuvat ennal- taehkäisystä, mutta miten sitä myydään – miksi kunta preferoisi sellaista, josta se ei oikein tiedä, mitä se on.

Paaso painottaa, että tietyt perusasiat ovat kuitenkin sel- viä tutkimuksen ja käytännön perusteella, eikä niistä pitäisi kiistellä: Jos esimerkiksi pe- litoiminta vapautetaan, peli- haitat lisääntyvät. Jos tupakan

tarjontaa lisätään tai ei pidetä ikärajoista kiinni, kulutus kas- vaa, ja sitä kautta haitat. Jos alkoholijuomien tarjontaa va- pautetaan, tapahtuu samoin. Mutta monien muiden ennal- taehkäisevien toimien vaiku- tusta on jo vaikeampi perus- tella, esimerkiksi ravintolalu- pien määrän vähentämistä ja oluen myynnin aloittamista vasta yhdeksältä aamulla. Entistä vaikeammaksi menee sen arvioiminen, mikä on ol- lut vaikka alkoholiohjelman tai jonkin valistuskampanjan merkitys.

– Yhteiskunnassa ei vain voi aina edetä suoraviivai- sesti: tiedetään mitä pitäisi tehdä, mutta sitä ei haluta. Esimerkiksi olisi huima kan- santerveyden parannus, jos kaupassa myytävän keski- oluen promillepitoisuutta alennettaisiin. Tai on epäloo- gista, että oluen mainonnan rajoituksille ei nähdä tarvetta ja alkoholipullon varoitus- merkkejä pidetään pelleily- nä, mutta tupakkaan ei päde sama. Kamppailemme täällä erilaisten tasapaino-ongel- mien kanssa, koska ihmiset haluavat elää jossain mieles- sä epäterveellisesti – jotkut sanovat meitä terveysterro- risteiksi.■

Kahden ensimmäisen voimassaolovuoden aikana perheen sisäisiä lähestymiskieltoja määrättiin 258. Valtaosa kieltoon määrättyistä oli miehiä.

■ KATI RANTALA & MIRKA SMOLEJ

Perheen sisäinen lähestymiskielto

Määrät vähäisiä, ongelmat suuria

Perheen sisäisellä lähestymiskiellolla puututaan usein vakavaksi kärjistyneeseen lähisuhdeväkivaltaan. Kodista poistuu tavallisimmin mies, jolle kielto on määrätty puolisoa kohtaan. Osa kielloista määrätään aikamiespojille vanhempiaan kohtaan. Kolmanneksessa tapauksia suojataan alaikäisiä lapsia. Kieltoon määrättyt ovat usein päihde- ja mielenterveysongelmaisia sekä poliisille entuudestaan tuttuja. Valmistelun lähtökohdissa ja toimeenpanossa on puutteita, minkä vuoksi kiellosta aiheutuu haitallisia sivuvaikutuksia.

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on tutkittu perheen sisäisen lähestymiskiellon toimivuutta ja sen edellytyksiä. Perheen sisäinen lähestymiskielto tuli voimaan vuoden 2005 alussa, eli siitä alkaen lähestymiskielto on voitu määrätä tilanteissa, joissa osapu-

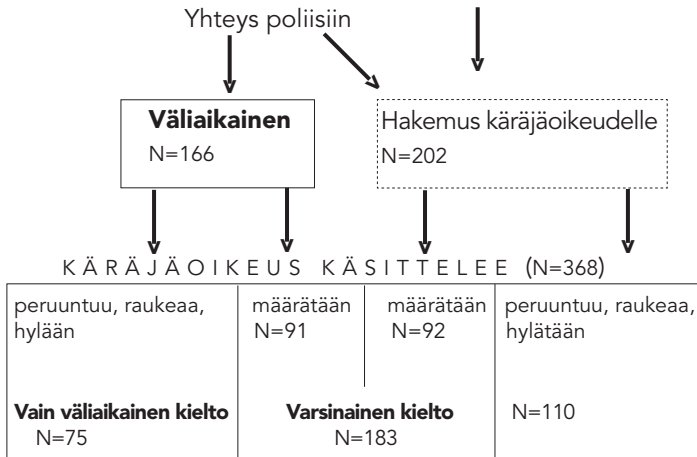
let asuvat samassa asunnossa. Tällöin kieltoon määrätyn on poistuttava asunnosta, eikä hän saa palata sinne kiellon voimassaoloaikana. Kielto on voimassa korkeintaan kolme kuukautta ja sen edellytykset ovat tiukemmat kuin tavallisessa lähestymiskiellossa. Poliisi voi määrätä perheen si-

säisen lähestymiskiellon väliaikaisena. Sen voi tehdä myös kärjäoikeus ja syyttäjä, mutta niiden on tarkoitus soveltaa toimenpidettä vain erikoistilanteissa, ei rutiinomaisesti.

Tutkimuksen ydinaineistona olivat kärjäoikeuksien ratkaisut Suomessa määrättyistä perheen sisäisistä lähesty-

miskielloista vuosina 2005 ja 2006 sekä kieltoja ja niiden osapuolia koskevat rekisteritiedot poliisiasiaintietojärjestelmästä. Keskeistä rekisteritietoa saatiin myös tuomiolauselmätietokannasta. Lakia ja sen valmistelua tutkittiin asiakirja-aineistoihin perehtymällä sekä haastattelemalla lainval- →

Lähestymiskiellon hakija

→ misteluun osallistuneita henkilöitä. Lisäksi tutkimusta varten haastateltiin viittä poliisia, kahta tuomaria, kolmea kiellolla suojattua naista ja kuutta kieltoon määrättyä miestä sekä neljäätoista tukipalvelutarjoajaa.

HAKEMUSTEN PERUUNTUMINEN YLEISTÄ

Kahden ensimmäisen voimassaolovuoden aikana perheen sisäisiä lähestymiskieltoja haettiin 368 kappaletta. Määrättyjä kieltoja (258 kpl) on karkeasti kahdenlaisia: käräjäoikeuden määräämiä varsinaisia (183 kpl) ja pääosin poliisin määräämiä väliaikaisia (166 kpl). Puolessa varsinaisia kieltoja taustalla on väliaikainen kieltö. Väliaikaisia kieltoja on siis määrätty kohtalaisen paljon suhteessa kieltojen kokonaismäärään, mikä vastaa lainvalmistelijoiden tarkoitusta.

Miltei puolet väliaikaisista kielloista ei kuitenkaan johtanut käräjäoikeuden määräämään varsinaiseen kieltoon. Tulosta voi pitää yllättävänä. Korkeintaan muutamassa tapauksessa väliaikaisen kiellon raukeamisen syynä käräjäoikeudessa on ollut riittämätön näyttö eli poliisin ja käräjäoikeuden linjaukset ovat olleet verrattain yhdenmukaiset.

Keskeisimpänä peruuntumisen syynä on ollut suojatun vetäytyminen oikeusprosessista. Useassa tapauksessa on perusteita olettaa, että taustalla on vaikuttanut toisen osapuolen painostus ja siihen liittyvä pelko viedä asiaa eteenpäin. Tällöin mahdollisesti jatkuva väkivalta saattaa piiloutua. Vastaavasti käräjäoikeudelle suoraan tehtyjä hakemuksia peruuntuu paljon.

TAUSTALLA ALKOHOLIA JA MIELENTERVEYS-ONGELMIA

Perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätty olivat valtaosin suomalaistaustaisia (92 %) miehiä (99 %). Aiemmat sosiaaliluokat olivat yliedustettuina. Vain neljä naista määrättiin kieltoon tarkasteltuna ajanjaksona. Kieltoon määrättyjen iän keskiarvo oli 43 vuotta. Yhdeksässä prosentissa tapauksista aikuinen lapsi (aina miespuolinen) määrättiin kieltoon yleensä iäkstä vanhempaansa kohtaan. Kieltoon määrättyillä esiintyi runsaasti alkoholin ongelmakäyttöä, mielenterveysongelmia ja rikoskäyttäytymistä: etenkin väkivaltarikokset ja rattijuopumukset olivat yleisiä.

Myös suojattujen osalta alemmat sosiaaliluokat olivat

yliedustettuina. Valtaosa suojatuista oli suomalaistaustaisia (96 %) naisia (94 %). Iän keskiarvo oli myös 43 vuotta. Kiellolla suojattujen naisten rikoshistoria oli keskimääräisesti huomattavasti vähäisempää kuin kieltoon määrättyillä miehillä, mutta suhteutettuna koko väestöön se on silti kohtalaisen runsas. Vajaassa kolmanneksessa kaikista tapauksista suojattiin alaikäisiä lapsia. Heitä oli yhteensä 179 kahden vuoden aikana.

Kieltoon johtaneet tilanteet olivat pääsääntöisesti vakavia. Kieltoa haettiin usein tilanteessa, jossa hakija oli jo äärimmäisen uupunut ja ahdistunut. Aineistossa korostuu kieltoon määrätyn aggressiivisuus ja arvaamattomuus alkoholin vaikutuksen alaisena. Ongelmaa lisää se, että humalajuominen saattaa kestää yhtäjaksoisesti useita päiviä, jopa viikkoja. Joidenkin vankilataustaisten väkivalta on erittäin raakaa.

Joka kolmas kieltoon määrätty rikkoi kieltoa poliisitietojen mukaan. Todennäköisesti rikkojia on enemmän, koska suojatut eivät ilmoita poliisille kaikista tapauksista.

TOIMEENPANOSSA EPÄMÄÄRÄISYYTTÄ

Käräjäoikeus määrää perheen sisäiset lähestymiskielot pääsääntöisesti kolmeksi kuukaudeksi, joskin lain esitöissä korostettiin tapauskohtaista harkintaa ja todettiin, ettei maksimipituutta tulisi määrätä säännönmukaisesti. Poliisi joutuu määrittämään väliaikaisen kiellon keston ilman ohjeistusta, mikä aiheuttaa toisinaan hankaluuksia toimeenpanon eri osapuolille. Muutamassa tapauksessa käräjäoikeus on määrännyt kiellon, joka ei ollut kestoiltaan lain tarkoittama. Lisäksi

laajennettujen perheen sisäisten lähestymiskieltojen kirjauksissa on käräjäoikeuksien osalta merkitsevä epämääräisyys. Poliisin osalta väliaikaisten kieltojen epäämisiin liittyvät käytännöt eivät ole asianmukaisia. Kirjauksien takia evättyjen väliaikaisten perheen sisäisten lähestymiskieltojen määrää on mahdotonta selvittää.

Kirjavat käytännöt rekisteröinnissä ja toimeenpanevien viranomaisten keskinäisessä tiedonvaihdossa haittaavat kiellon rikkomisten havaitsemista ja käsittelyä. Erityisesti haasteeksi osoittautui käräjäoikeudelta poliisille kulkeutuva tieto kiellon tiedoksiantamisen tilasta. Usein kieltoon määrätty ei ollut istunnossa läsnä vaan sai tiedoksiannon mahdollisesti myöhemmin haastemiehen välityksellä. Ilman tiedoksiantoa kieltoa voi rikkoa saamatta siitä rangaistusta.

Kieltoon määrätyn tavaroitten nouto on jätetty usein asianosaisten keskinäisen sopimisen varaan, mikä on riski suojatun turvallisuudelle. Selkein ja turvallisoin vaihtoehto olisi ollut, että poliisi on aina mukana turvaamassa tavaroiden noutoa. Poliisilla onkin ollut hankaluuksia selvitetessä, onko tietyissä rikkomisepäilyissä kyse ollut asiallisesta perusteesta ottaa suojattuun yhteyttä. Käräjäoikeus velvoittaa toisinaan poliisia osallistumaan noutoon, mutta poliisin antama virka-apu ei lain mukaan kata sen kaltaisia tilanteita.

Kiellon määräämisen yhtenä edellytyksenä on olosuhteiden arviointi. Se on myös osoittautunut hankalaksi. Se on erityisen vaikeaa, jos kieltoon määrättävä ei saavu istuntoon, kuten tapahtuu puolessa tapauksia.

Osa perheen sisäisen lähestymiskiellon haitallisista sivuvaikutuksista voidaan ehkäistä tulevaisuudessa lakiteknisillä korjauksilla sekä viranomaisten koulutuksella ja heille suunnatulla ohjeistuksella.

LASTEN SIVUUTETTU ASEMA

Myös lapsen ja kieltoon määrätyn tapaaminen on yleisesti jätetty asianosaisten keskinäisen sopimisen varaan, tai sitten kärjαιοikeuksien muotoilemat sopimukset ovat olleet epämääräisiä, jolloin niiden toteutumista on vaikea valvoa. Selkein ja turvallisin vaihtoehto olisi lasten tapaminen kiellon aikana valvotusti tai vähintään kolmannen osapuolen välityksellä. Tällöin kieltoon määrätyn ja lasten äidin (joka todennäköisesti on kiellolla suojattu) ei tarvitsisi pitää lasten takia yhteyttä. Osa kärjαιοikeuksien ratkaisujen lapsia koskevista kirjauksista oli selvästi hallituksen esityksen suosituksen vastaisia. On esimerkiksi tilanteita, joissa lapsi suojattiin perustelluista syistä, mutta kieltoon määrätylle sallittiin tapaamiset ilman valvontaa. Tapaukset ovat kuitenkin erilaisia. Osassa lapset oli suojattu ilman mainintaa perusteista. Tilanteissa, joissa isästä ei kohdistu uhkaa lapsille, lapset ja isät tapaavat joskus kiellon aikana olosuhteissa, joista aiheutuu kummallekin haittaa.

TUKIPALVELUIDEN LISÄÄMISEN TARVE

Kärjαιοikeuksien ratkaisutietojen perusteella kiellolla suojatuista kolmanneksella oli oikeudellinen avustaja istunnossa. Vain muutamalla oli tukihenkilö, ja haastatellut naiset kokivat nimenomaan tukihenkilön hyvin tarpeelliseksi. Kieltoon määrättyjen

osalta avustajien käyttö oli vähäisempää. Niistä, jotka olivat läsnä istunnossa (puolet), ainoastaan vajaalla kolmanneksella oli avustaja. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että jonkinlainen oikeudellinen apu olisi tarpeen kummallekin osapuolelle, mutta tilanne, jossa vain toisella on avustaja ja toinen on huonommin valmistautunut, ei ole toivottava. Kummankin osapuolen kannalta avun hankkimista oikeuskäsittelyyn hankaloittaa asian nopea käsittely.

Erityisen tärkeää olisi varmistaa hakijan turvallisuus. Sillä, haetaanko kieltoa poliisilta tai kärjαιοikeudelta, voi olla tuen saannin ja turvallisuuden näkökulmasta merkittäviä seurannaisvaikutuksia. Haettaessa kieltoa suoraan kärjαιοikeudelta osapuolille ei ole välttämättä luvassa minikäänlaisia tukipalveluja. Tilanne ei ole hyvä poliisissä, mutta mahdollisuudet ovat paremmat (liittyen esimerkiksi yhteistyöhön sosiaaliviranomaisten kanssa ja poliisiviranomaisen mahdollisesti tarjoamaan turvallisuusneuvontaan hakijalle).

Haastattelujen mukaan osa suojatuista ja kieltoon määrättyistä on kokenut epäasiallista viranomaiskohtelua prosessissa, joka on jo lähtökohtaisesti raskas. Suojattujen naisten haastatteluista kävi ilmi, ettei heihin aina suhtauduttu vakavasti. Pahimmillaan tilanne johtaa epätarkoituksenmukaisten viranomaistoimien ketjuuntumiseen. Joillakin

kieltoon määrättyillä oli kokemusta heitteillejätöstä, leimaantumisesta ja suurista taloudellisista lisäkuluista. Kieltoon määrättyt eivät vaikuta ohjautuneen väkivaltatyöhön prosessiin liittyen.

SYRJÄYTYMISKEHITYKSEN VAHVISTUMISTA JA KUOLEMANTAPAUKSIA

Yksi suoraan kärjαιοikeudelta kieltoa hakenut, ulkomaalaistaustainen nainen sai surmansa, kun kieltoon määrättävä provosoitui tilanteesta. Usea mies on tehnyt itsemurhan; kolme heistä välittömästi kiellon haun yhteydessä tai kieltoon määräämisen jälkeen. Muutaman miehen kuolema liittyi alkoholin käyttöön siten, että elämäntilanne oli selvästi huonontunut kiellon määräämisen jälkeen. Moni kieltoon määrätty oli valmiiksi syrjäytynyt, ja kieltoon määrääminen vaikuttaa vahvistaneen syrjäytymistä. Viitteinä tästä voidaan pitää kieltoon määrättyjen lisääntyneitä putkasäilöönottoja yleisiltä paikoilta sekä omien uhrikokemusten ja näpistysrikosten lisääntymistä kiellon määräämisen jälkeen.

EPÄREALISTINEN LAINVALMISTELU

Moni edellä mainittu ongelma palautuu siihen, että lainvalmistelussa ei pohdittu riittävästi syy- ja seuraussuhteita eikä strategisten ratkaisujen vaikutuksia. Samoin ymmärrys sääntelyn kohteista oli huono. Lainvalmistelun tietopohja jäi valikoituneeksi, ja

tavoitteiden ja toimeenpanon edellytysten määrittelyssä on runsaasti epämääräisyyttä ja ristiriitaisuutta. Esimerkiksi tukipalvelujen tärkeys onnistuneen toimeenpanon edellytyksenä tiedostettiin, mutta järjestelmä ei millään tavoin takaa niiden tarjontaa kiellon osapuolille. Erityisleiman lainvalmisteluun toikin vahva poliittinen paine. Laki nähtiin tärkeänä lisäkeinona taistelussa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan. Se haluttiin ja saatiin voimaan laaja-alaisella yhteiskunnallisella yksimielisyydellä puutteista huolimatta.

Osa kiellon haitallisista sivuvaikutuksista voidaan ehkäistä tulevaisuudessa lakiteknisillä korjauksilla sekä viranomaisten koulutuksella ja heille suunnatulla ohjeistuksella. Toiminnasta aiheutuu kuitenkin vakavia haittoja, jotka palautuvat lain lähtökohtiin ja toteutusmuotoon. Kaikkien merkittävien haittojen ehkäisy, koskien kiellon kumppaakin osapuolta, vaatii huomattavaa yhteiskunnallista tahtoa ja resursointia tukipalveluihin sekä kiellon vaikutusmekanismien uudelleenarviointia. ■

Rantala, Kati, Smolej, Mirka, Leppälä, Jussi & Jokinen, Anniina (2008) Kaltevilla pinnalla – perheen sisäisen lähestymiskiellon arviointitutkimus. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 239. Tutkimuksesta tehdään myös lyhennelmä, joka on saatavilla verkkosivuilla www.optula.om.fi.

Varkaudet vähenevät

Kotitalouksiin kohdistuneiden rikosten yleisyys, piirteet ja kehitys

Vuonna 1980 aloitettu kyselytutkimusten sarja selvittää, miten yleistä on Suomessa joutua väkivalta- tai omaisuusrikoksen uhriksi. Tutkimuksissa on eri vuosina haastateltu 4 000–14 000 satunnaisesti valittua 15 vuotta täyttänyttä suomalaista. Viimeisimmässä, vuoden 2006 tutkimuksessa yhdeksän prosenttia haastatelluista kertoi, että heidän henkilökohtaista, kotitalouden yhteistä tai alaikäisen lapsensa omaisuutta oli varastettu tai yritetty varastaa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Varkausrikoksen kohteeksi joutui noin 200 000 kotitaloutta. Osuus oli yli kolme prosenttiyksikköä pienempi kuin edellisessä vuoden 2003 kyselyssä. Tutkimus osoittaa, että varkausrikosten väheneminen on jatkunut. Uhriksi joutui enimmillään lähes 14 prosenttia väestöstä vuonna 1997 (kuvio 1).

KYSELYT JA TILASTOT KERTOVAT SAMAA

Väestön rikoskokemukset ja poliisin tilastoima varkausrikollisuus ovat kehittyneet samansuuntaisesti. Myös rikostilastossa varkauksien määrä on kääntynyt selvään laskuun 2000-luvulla. Kehityksen syynä ei ole ilmoitushalukkuuden aleneminen, sillä haastattelujen mukaan se on samaan aikaan noussut. Toisaalta, verrattaessa kyselytutkimusten tuloksia tilastoituun rikollisuuteen on otettava huomioon, että väestökyselyiden ulkopuolelle jäävät yritysten ja yhteisöjen omaisuuteen kohdistuneet omaisuusrikokset. Haastateluissa tulee puolestaan ilmi tapauksia, jotka puuttuvat poliisin rikostilastosta, koska ne eivät ole tulleet poliisin tietoon.

Toinen yleinen kotitalouksiin kohdistuva rikos on vahingonteko. Myös niissä kasvu on pysähtynyt kuten varkausrikollisuudessa. Vuonna 2006 vastaajista noin kolme prosenttia kertoi, että heidän omaisuuttaan oli vahingoitettu kuluneena vuonna. Arviolta 68 000 kotitaloutta oli joutunut tällaisen teon kohteeksi. Vähenystä vuodesta 2003 oli yhdeksän prosenttia.

Muut omaisuusrikokset, kuten petokset tai kavallukset, ovat kotitalouksiin kohdistuneina harvinaisia, eikä niiden kehityssuunnasta voi kyselyaineiston perusteella sanoa mitään varmaa.

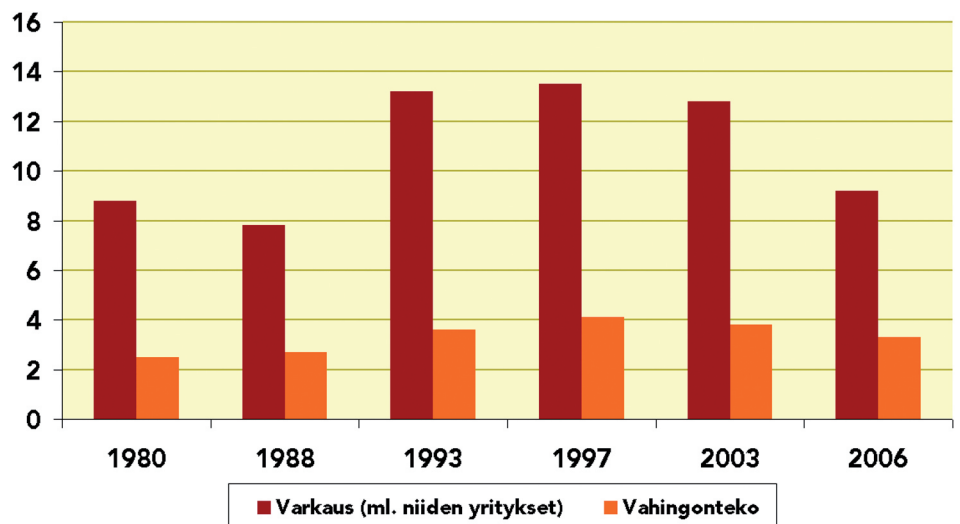
Se, että kotitaloudet kärsivät rikoksista aikaisempaa vähemmän, ilmenee myös rikoksista aiheutuneiden vahinkojen ra-

hamääräisenä vähenemisenä. Vuonna 2006 kotitalouksille aiheutui omaisuusrikkoksista karkeasti arvioiden runsaan 170 miljoonan euron kokonaisvahinko, joka oli runsaat kymmenen prosenttia pienempi kuin vuonna 2003. Viidenneksen tästä summasta kotitaloudet saivat takaisin pääasiassa vakuutuskorvauksina. Sekä kokonaisvahinko että korvausten jälkeen laskettu nettovahinko oli vuonna 2006 pienempi kuin vuosina 1997 tai 2003.

OMAIUUSRIKOSTEN KOHTEET ENNALLAAN

Auton vahingoittaminen ja polkupyörän varastaminen ovat yleisimmät kotitalouksien kokemat omaisuusrikokset. Tässä suhteessa tilanne ei ole muuttunut.

Kuvio 1. Varkausrikosten tai vahingontekojen kohteeksi joutuneiden osuus 15–74-vuotiaista 1980, 1988, 1993, 1997, 2003 ja 2006 (%)

Vuonna 2006 runsas neljä prosenttia haastatelluista kertoi autonsa vahingoittamisesta ja vajaat neljä prosenttia polkupyörävarkaudesta (taulukko 1). Arviolta 70 000 pyörää joutui varkauden käsiin. Polkupyörävarkaudet ovat vähentyneet 1990-luvun puolivälin jälkeen. Autojen vahingoittamiset ovat pysyneet samalla tasolla, kun niiden määrä suhteutetaan auton omistaviin kotitalouksiin. Autoihin tehdyt murrot tai autojen sisältä tehdyt varkaudet ovat sen sijaan vähentyneet selvästi. Vuoden 2006 kyselyn mukaan noin joka sadas auton omistava kotitalous oli kuluneen vuoden aikana joutunut tällaisen rikoksen kohteeksi. Ohjetta, että pysäköityihin autoihin ei tule jättää näkyville houkuttelevaa tavaraa, on ilmeisesti alettu noudattaa laajemmin.

Edellä mainittuja varkauksia paljon harvinaisempaa on se, että perheen auto anastetaan tai että asuntoon murtaudutaan. Näistä maininneiden osuus on viimeisten 15 vuoden aikana jäänyt puolen prosentin vaiheille.

Haastattelutietojen perusteella voidaan arvioida, kuinka monta rikosta kotitaloudet vuosittain kokevat. Vuonna 2006 kotitalouksiin kohdistui arviolta 230 000 varkausrikosta ja 80 000 vahingontekoa. Varkausrikoksista noin 90 000 kohdistui liikennevälineisiin tai niiden osiin, pääasiassa polkupyöriin. Runsaassa 100 000 rikoksessa varkaan saaliiksi joutui muita käyttöhyödykkeitä, kuten elintarvikkeita

ja juomia, laukkuja, lompakoita ja asusteita, kodinkoneita ja kotielektroniikkaa – tähän sisältyvät myös autostereot ja matkapuhelimet – tai rahaa. Huomattavaa on se, että varkauksien väheneminen koskee sekä avovarkauksia, kuten raha- ja lompakkovarkauksia, jotka usein tapahtuvat kodin ulkopuolella, että koti-irtaimistoon kohdistuneita asuntovarkauksia. Asuntojen parantunut murtosuojaus ja muu varautuminen selittävät asuntomurtojen vähenemisen, mutta avovarkauksien kohdalla kehitykseen on ollut muitakin syitä.

RIKOSPAIKKANA YLEENSÄ ASUNTO TAI PIHA

Haastatteluissa kysyttiin myös, missä varkaus tai vahingonteko oli tapahtunut. Merkillepantavaa on se, että huomattava osa varkauksista oli tehty perheen tai ruokakunnan asunnosta tai asunnon pihalta. Esimerkiksi varastetuista polkupyöristä puolet oli viety vastaajan omalta pihalta, vain viidennes yleiseltä tie- tai katualueelta (kuvio 2, s.12). Tämän mukaan varkauksia voitaisiin merkittävästi vähentää, jos pyörien turvalliseen säilytykseen ja valvontaan kotipihalla kiinnitettäisiin enemmän huomiota. Sama pätee auton anastuksiin. Autoista vielä useampi kuin polkupyöristä, eli yli puolet, oli anastettu oman asunnon pihalta. Myös autojen vahingoittamisista joka neljäs oli kohdistunut asunnon pihalla olleeseen autoon,

mikä viittaa siihen, että tekijä tai tekijätkin ovat usein lähiseudulta.

VARKAUDEN KOHTEEEKSI JOUTUMISEN RISKI VAIHTELEE

Varkausrikokset eivät kohdistu sattumanvaraisesti eri ihmisiin. Nuoret kokevat niitä eniten ja varkauden uhriksi joutuneiden osuus vähenee tasaisesti iän myötä. Joka kuudennelta 15–24-vuotiaalta oli vuoden aikana varastettu jotain, 65 vuotta täyttäneistä varkauden uhriksi oli joutunut vain neljä sadasta. Nuorten kohdalla rikosriskiä lisää se, että he liikkuvat paljon opiskelun ja harrastusten vuoksi. Myös nuorille ominaiset vapaa-ajan vieton muodot lisäävät avovarkauksien kohteeksi joutumisen mahdollisuutta.

Varkauden kohteeksi joutumisen riski on myös yhteydessä kotitalouden tuloihin, asuinalueeseen ja asumismuotoon. Kaupunkilähiöiden ja kaupunkien keskustojen kotitaloudet joutuvat varkauksien kohteeksi useammin kuin taajamissa tai maaseudulla asuvat. Asuinympäristöjen erot ovat samansuuntaiset kuin poliisin tietoon tullessa rikollisuudessa.

Kerrostalojen asukkailla näyttää olevan suurempi vaara menettää omaisuuttaan varkaudessa kuin pientaloissa asuvilla. Tämä on selitettävissä sillä, että asuinympäristön ns. luonnollinen valvonta toimii usein paremmin pientalovaltaisilla alueilla kuin kerrostaloalueilla, joissa säilytystilat ja autojen pysäköintialueet ovat fyysisesti →

TAULUKKO 1.

Eräiden omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 1989, 1992, 1996, 1997, 2000 ja 2003 (% 15v täyttäneestä väestöstä)*

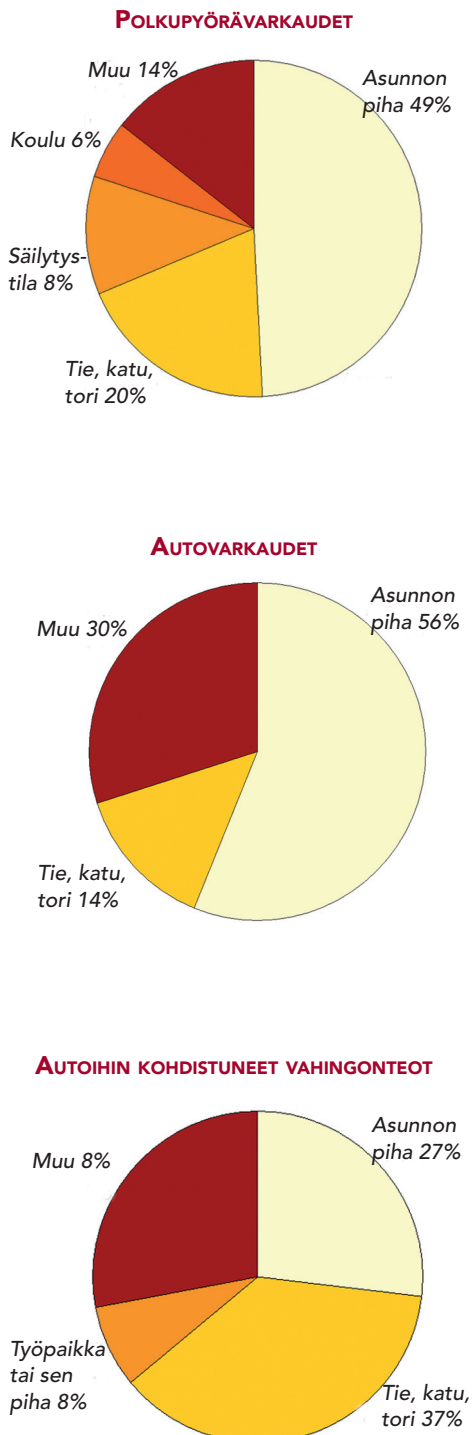
	1989	1992	1996	1997	2000	2003	2006
Auton vahingoittaminen **	4,0	5,6	4,2	3,9	3,7	4,2	4,3
Polkupyörävarkaus	3,1	5,0	5,4	5,1	4,9	4,2	3,5
Varkaus autosta **	2,7	2,9	2,9	2,2	2,8	2,8	1,3
Henkilökohtaisen omaisuuden varkaus	4,3	3,4	3,3	2,8	3,7	2,8	2,3
Autovarkaus **	0,4	0,7	0,5	0,5	0,4	0,8	0,4
Asuntomurto	0,6	0,6	0,6	0,4	0,3	0,5	0,5
n	1 025	1 620	3 899	9 599	1 818	8 163	8290

* Tiedot vuosilta 1997, 2003 ja 2006 perustuvat kansallisiin uhritutkimuksiin, muilta vuosilta kansainvälisiin uhritutkimuksiin.

** Rikosten kohteeksi joutuneiden osuus (%) koskee vastaajia joiden kotitaloudessa on auto.

Varkauden kohteeksi joutumisen riski on yhteydessä henkilön ikään, kotitalouden tuloihin, asuinalueeseen ja asumismuotoon.

Kuvio 2. Polkupyörävarkaudet, auto-varkaudet ja autoihin kohdistuneet vahingonteot rikospaikan mukaan vuonna 2006 (%).

etäämpänä asunnoista ja niistä käsin vaikeammin valvottavissa. Lisäksi pientalojen asukkaat ovat luultavasti varautuneet eri keinoin paremmin varkauksia vastaan. Asuinalueiden ja asumismuotojen väliset rikoserot ovat kuitenkin kaventuneet 2003–2006.

Varkausrikosten vähenemistä on tapahtunut usean yksilöllisen ja asuinympäristöön liittyvän ominaisuuden suhteen. Viime vuosina kehitys on suotuisin nuorten aikuisten ja keski-ikäisten edustamien keskituloisten, kaupunkilaisten ja kerrostaloissa asuvien kotitalouksien kohdalla. Pienituloisimmat joutuvat varkauden kohteeksi muita tulonsaajaryhmiä useammin. Sitä paitsi heidän keskuudessaan varkausriski ei ole laskenut kolme vuotta aiemmin tehdystä mittauksesta, toisin kuin muissa tulonsaajaryhmissä.

Pienituloisuuden ja rikoksen kohteeksi joutumisen yhteys selittynee osaksi vastaajan iästä ja elämänvaiheesta, mutta saattaa johtua myös siitä, että pienituloiset asuvat muita useammin asuinalueilla, joissa varkauksia tapahtuu asukasmäärään nähden keskimääräistä enemmän. Eläminen ja asuminen erilaisten sosiaalisten ongelmien kyllästävässä asuinympäristössä saattaaakin olla merkittävämpi riskitekijä kuin henkilön yksilölliset ominaisuudet tai elämäntapa. Jotain asuinympäristön laadusta kertoo haastateltaville esitetty kysymys, kuinka turvallisenä he pitävät asuinalueettaan. Siinä viitattiin ensisijaisesti väkivallan uhkaan, mutta myös omaisuusrikosten kohteeksi joutumisessa oli vastaajien kesken hienoinen ero. Erittäin turvallisiksi asuinympäristönsä kokevilta oli varastettu harvemmin kuin niiltä, jotka pitivät asuinympäristöään enintään melko turvallisenä. Mielipiteeseen on saattanut vaikuttaa omalle kohdalle aikaisemmin sattunut rikos, mutta tulos ehkä kertoo myös väkivallan, häiriökäyttäytymisen, vahingontekojen ja varkauksien keskittymisestä samoille huono-osaisuuden ja muiden ongelmien vaivaamille

asuinalueille. Varkausrikoksen kohteeksi joutuminen oli muun muassa kaksi kertaa yleisempää niiden vastaajien keskuudessa, joiden asuinalueella oli nähty myytävään huumeita tai näkynyt merkkejä huumeiden käytöstä kuin niiden, jotka eivät olleet koskaan tällaista havainneet.

RIKOSPELOT VÄHENTYNEET

Riippumatta siitä, miten suuri rikoksen kohteeksi joutumisen todennäköisyys tosiasiansa on, rikollisuus voi olla pelon aihe joka rajoittaa jokapäiväistä elämää. Rikospelkojen suhteen kehitys näyttää koko väestön tasolla myönteiseltä. Entistä harvempi suomalainen tuntee huolta siitä, että kotiin murtaudutaan ja sieltä varastetaan jotain. Vielä vuonna 1997 oli asuntomurrosta ainakin jonkin verran huolissaan 46 prosenttia vastaajista, vuonna 2006 enää 31 prosenttia. Huolestuneisuus on vähentynyt samaa tahtia kuin rikokset. Tulos voi myös heijastaa yleisempää turvallisuuden tunteen lisääntymistä joka liittyy taloudellisen tilanteen vakauteen ja toimeentuloon. ■

Reino Sirén: Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 4/2008.

Vankien määrä on noussut YK:n rikoskyselyn mukaan useimmissa maissa (37:ssä 47:stä) vertailtaessa vuosia 1995 ja 2004.

■ MARKKU HEISKANEN & KAUKO AROMAA

Rikokset Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa

YK:n rikoskysely kertoo rikollisuuden trendeistä

Rikollisuustilanteen tarkka vertailu eri maiden välillä on vaikeaa, koska samannimiset rikokset on eri maissa usein määritelty eri tavoin, ja piilorikollisuuden osuus vaihtelee eri maissa. Lisäksi rikosten kirjaamiskäytännöt vaihtelevat. Jos esimerkiksi rikokset tilastoidaan heti, kun ne on ilmoitettu poliisille, rikosten määrät ovat suurempia

kuin jos ne tilastoidaan vasta tutkinnan jälkeen, koska osa ilmoitetuista tapauksista karsiutuu aineistosta tutkinnan edetessä. Esimerkiksi Suomessa ja Ruotsissa rikokset kirjaetaan heti ilmoittamisvaiheessa, monissa Manner-Euroopan maissa vasta poliisitutkinnan päätyttyä.

Yksittäisten maiden tilannetta koskevia trendejä voidaan kuitenkin tarkastella

suhteellisen luotettavasti, ellei maan rikoslain määrittelyjä tai rikosten laskentasääntöjä ole muutettu. Oheisissa kuvioissa maat on jaettu neljään ryhmään: vanhat EU-maat sekä Sveitsi, Norja ja Islanti, uudet EU-maat, muut Itä-Euroopan maat, Pohjois-Amerikka (USA ja Kanada).

Seuraavassa esitetään eräitä rikostrendejä vuosilta 1995–2004. Uudempia tietoja ei

YK:N RIKOSKYSELY

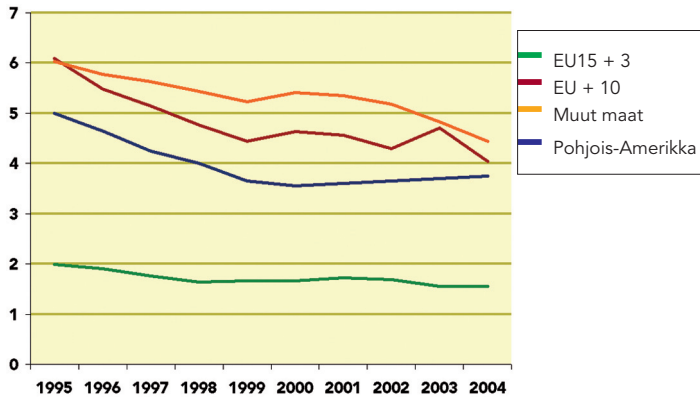
HEUNI (Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti) on analysoinut ja raportoinut YK:n rikoksia ja oikeusjärjestelmien toimintaa käsittelevien kyselyjen tuloksia 1980-luvun alusta lähtien. Nykyisin kysely lähetetään YK:n jäsenmaihin joka toinen vuosi, ja tiedot kysytään kahta vuotta koskien. HEUNI on määrääjain koonnut kansainvälisen tutkijaryhmän, joka on laatinut tuloksista julkaisun. Tiedot eri maista ovat usein puutteellisia. Parhaiten saadaan tietoja poliisin ja tuomioistuinten toiminnasta, syyttäjiä ja vankiloita koskevissa tiedoissa on monesti ongelmia.

YK:n rikoskysely on maailmanlaajuinen, mutta HEUNI raportoi toimialueensa puitteissa Eurooppaa ja Pohjois-Amerikkaa koskevat tulokset. Euroopan ja Pohjois-Amerikan maiden vastaukset on tarkastettu HEUNIssa, ja aineistoa on korjattu muita tietolähteitä hyväksi käyttäen samalla kun aineistoon on lisätty maiden väestöllistä, sosiaalista ja taloudellista tilannetta koskevia tietoja. Muokkauksesta huolimatta tiedot eivät ole eräiden maiden kohdalla tyydyttäviä, mutta trendejä rikollisuustilanteen kehityksestä voidaan silti esittää. YK julkaisee verkkosivullaan tilastotietoja kaikkien kyselyyn vastanneiden maiden raakatuloksista.

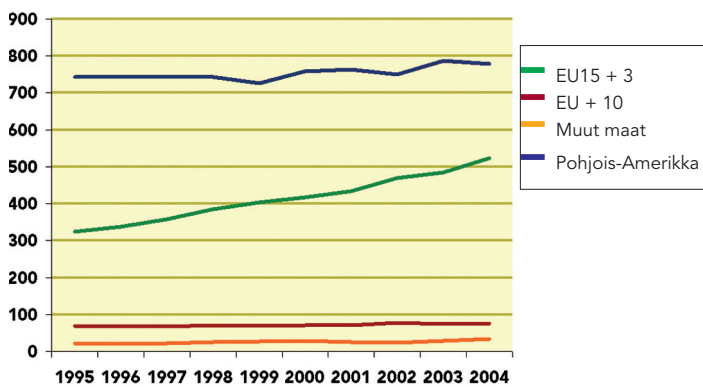
Uusimman julkaisun ovat kirjoittaneet Marcelo Aebi (Sveitsi), Beata Gruszczynska (Puola), Anna Alvazzi del Frate (YK), Ineke Haen Marshall (USA), Steven Malby (YK), Paul Smit ja Mirjam van Gammeren (Hollanti), Roy Walmsley (Englanti) sekä allekirjoittaneet.

Näennäinen ristiriita korkean henkirikollisuustason ja matalan pahoinpitelyjen tason välillä johtuu siitä, että rikoksiksi itäisellä alueella on usein määritelty vain vakavat pahoinpitelyt.

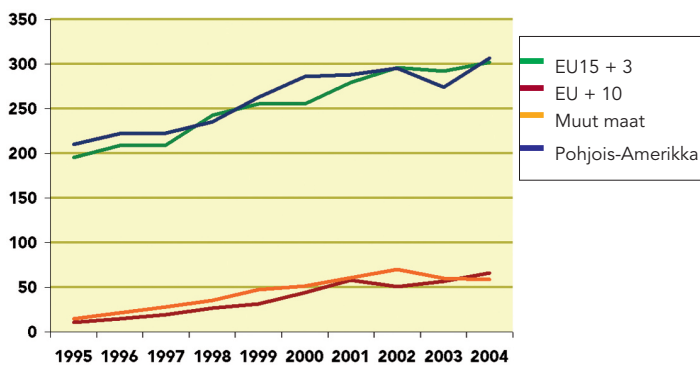
Kuvio 1. Poliisin tietoon tulleet henkirikokset 100 000 henkeä kohti eri alueilla 1995–2004.

Kuvio 2. Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyt 100 000 henkeä kohti eri alueilla 1995–2004.

Kuvio 3. Poliisin tietoon tulleet huumausainerikokset 100 000 henkeä kohti eri alueilla 1995–2004.

valitettavasti tiedon keräämisprosessin hitauden vuoksi ollut käytettävissä. Kymmenen vuoden aikaväli tarjoaa silti kiinnostavan näkökulman eri rikoslajien kehityksestä, eikä tässä kehityksessä muutaman vuoden aikavälillä normaalioloissa yleensä tapahdu suuria muutoksia.

HENKIRIKOSTEN VÄHENEMINEN MYÖNTEISTÄ

Myönteistä rikollisuuskehityksessä on ollut henkirikosten määrän väheneminen keskimäärin runsaalla neljänneksellä (Kuvio 1). Vähenemistä on tapahtunut kaikilla alueilla. Eri alueiden väliset erot ovat kuitenkin suuret. Uusien EU-maiden itäpuolella olevissa maissa, joissa on mukana myös entisen Neuvostoliiton alueen maita, henkirikoksia tehtiin eniten, seuraavaksi eniten uusissa EU-maissa. Pohjois-Amerikan trendiä laskee Kanadan matalampi henkirikostaso (2,0 henkirikosta 100 000 henkeä kohti vuonna 2004; USA:ssa vastaava luku oli 5,5). Pohjois-Amerikan viime vuosikymmenen lopun henkirikostason lasku on peräisin USA:sta. Henkirikosten väheneminen näyttää Pohjois-Amerikassa pysähtyneen vuosituhannen vaihteessa. Länsi-Euroopassa henkirikollisuuden taso on huomattavasti matalampi kuin vertailun muilla alueilla; tämän maaryhmän kärjessä oli Suomi (2,8 henkirikosta 100 000 henkeä

kohti vuonna 2004).

Pahoinpitelyt ovat lisääntyneet, erityisesti Länsi-Euroopan maissa (Kuvio 2). Jälleen havaitaan suuret tasoerot eri alueiden välillä. Pohjois-Amerikassa pahoinpitelyjä tilastoitettiin selvästi eniten. Vähiten pahoinpitelyjä kirjattiin EU:n ulkopuolisissa itäisissä maissa (pahoinpitelyjen kasvuprosentti oli silti suunnilleen sama kuin Länsi-Euroopan maissa, noin 60 %), joissa kuitenkin tapahtui paljon henkirikoksia. Näennäinen ristiriita korkean henkirikollisuustason ja matalan pahoinpitelyjen tason välillä johtuu siitä, että rikoksiksi itäisellä alueella on usein määritelty vain vakavat pahoinpitelyt, kun taas Länsi-Euroopan maissa ja Pohjois-Amerikassa lukuihin sisältyvät lievätkin tapaukset.

TILASTOITU RIKOLLISUUS HIEMAN LISÄÄNTYNYT

Huumausainerikokset ovat lisääntyneet kaikilla alueilla (Kuvio 3). Tasoerot Länsi-Euroopan ja Pohjois-Amerikan sekä itäisen Euroopan maiden välillä ovat suuret. Toisaalta itäisten maiden huumerikosten kasvu on lähes 500 prosentin luokkaa, kun läntisissä maissa kasvu on ollut 50 prosentin tasoa. Taso- ja kasvuerot huumausainerikoksissa kertovat kontrolliviranomaisten toiminnan tehokkuudesta ja sen lisääntymisestä, mutta osa kasvusta johtunee huumausainemark-

Korkean turvallisuuden tunteen ja korkean rikostason yhteys kertoo siitä, että vauraissa maissa rikosten ilmoittamisalttius on suurempi, koska luottamus oikeusjärjestelmään on suuri, ja että rikosten määrittely on kattavampi.

kinoiden kehityksestä.

Murtovarkaudet ovat YK:n rikoskyselyn mukaan vähentyneet, samaten varkaudet ovat vuosituhanneen alun tilanteesta hieman vähentyneet Länsi-Euroopassa. Uusissa EU-maissa varkaudet ovat sen sijaan lisääntyneet.

Kansainvälisen väestöä haastattelemalla tehdyn rikosuhritutkimuksen mukaan omaisuusrikokset ovat vähentyneet. Väestöhaastattelujen mukaan myös väkivalta on vähentynyt, vaikkei poliisin tilastoimien pahoinpitelyjen määrä ole YK:n rikoskyselyn mukaan vähentynyt.

Tilastoitu rikollisuus on kaikkiaan hieman lisääntynyt. Vankien määrä puolestaan on noussut useimmissa maissa (37:ssä 47:stä) vertailtaessa vuosia 1995 ja 2004, näistä 16:ssa yli neljänneksellä. Tästä syystä vankiloiden kuormitus on kasvanut. Kymmenessä maassa vankiluku oli vähentynyt; nämä olivat pääasiassa itäisen Euroopan maita, joissa lähtötaso oli erittäin korkea. Vankimäärän laskusta huolimatta samat maat olivat molempina vuosina eniten vankeusrangaistusta käyttävien maiden ryhmässä.

POLIISIEN MÄÄRÄ LÄHES ENNALLAAN

Rikosoikeusjärjestelmä voidaan jakaa neljään lohkoon sen mukaan mitä tehtävää ne toteuttavat: poliisi, syyttäjä, tuomioistuin ja seura-

musjärjestelmä. Poliisi kattaa kaksi kolmasosaa rikosoikeusjärjestelmän henkilöstöstä, vankila viidenneksen. Loput jakautuvat syyttäjä- ja oikeussektorille.

Länsi-Euroopan maissa ja Pohjois-Amerikassa poliiseja on väkilukuun suhteutettuna vähemmän kuin uusissa EU-maissa, joissa puolestaan poliisin henkilöstöä on vähemmän kuin niiden itäpuolella sijaitsevilla maissa. Poliisien määrä on tutkimusajanjaksona pysynyt suunnilleen samana. Lukuihin ei ole laskettu yksityisen turva-alan kasvua.

Lähes 90 prosenttia poliisin henkilöstöstä on miehiä, vankeinhoidossa miehiä on lähes 80 prosenttia. Syyttäjistä ja tuomareista oli kyselyn mukaan runsaat 40 prosenttia naisia. Naisten osuus on useimmissa maissa lisääntymässä.

TURVALLISUUDEN TUNNE JA RIKOSTASO ERI MAISSA

Kuvioissa esitetty maaluokittelu perustuu maantieteelliseen ja eräänlaiseen maan poliittis-taloudelliseen sitoutumiseen (EU 15 + Efta-maat, uudet 10 EU:n jäsenmaata, itäisin Eurooppa ja niiden itäiset naapurimaat ja Pohjois-Amerikka). Julkaisussa on myös artikkeli, jossa on tarkasteltu maiden ryhmittelymahdollisuuksia niiden taloudellista, sosiaalista

ja rikollisuuden rakennetta sekä väestön turvallisuuskokemuksia koskevien tietojen avulla. Tällaisen luokittelun vahvuutena – edellyttäen että se olisi suhteellisen pysyvä ja rakenteeltaan yhtenäinen – olisi se, että sen sisällä maakohtaiset erot olisivat pienemmät kuin kuvioiden 1–3 rakenteessa.

Tilastollisen monimuuttujamallin tuottama luokittelu (muutamit ristiriitaisuudet poistaen) käsitti seuraavat alueet: Ensinnäkin oli Länsi-Euroopan ja Pohjois-Euroopan hyvinvointimaiden klusteri, jossa tyytyväisyys poliisiin oli suurta, samoin turvallisuuden tunne, mutta tilastoitu rikollisuustaso korkea. Se erosi Etelä-Euroopasta, jossa tyytyväisyys poliisiin oli pieni, ja turvattomuuden tunteen taso korkea. Itäisintä Eurooppaa puolestaan luonnehti korkea henkirikostaso sekä suuri vankien määrä (tähän ryhmään luokittuivat myös Baltian maat). Väli-Eurooppaan kuului uusia Keski-Euroopan EU-maita. Havainto korkean turvallisuuden tunteen ja korkean rikostason yhteydestä on kiinnostava, ja kertoo siitä, että vauraissa maissa rikosten ilmoittamisalttius on suurempi, koska luottamus oikeusjärjestelmään on suuri, ja että rikosten määrittely on kattavampi (lievätkin tekemuodot on kriminalisoitu).

Nykyisin väestöhaastat-

teluilla kerätyille tiedoille annetaan enenevä merkitys maiden rikollisuustilanteen kuvaajana, koska niiden avulla voidaan selvittää myös viranomaisilta piiloon jäävien laittomien tekojen yleisyyttä. Viranomaisjärjestelmän tiedot täydentävät kuitenkin oleellisella tavalla rikosuhritutkimusten tietoja, koska niiden avulla voidaan kuvata sitä, kuinka paljon kaikista rikoksista loppujen lopuksi on tullut poliisin tietoon, kuinka paljon rikoksia on johtanut syytteeseen sekä kuinka moni syytetty on tuomittu ja millaisiin rangaistuksiin.

Suomessa rikoksen kulua poliisille ilmoittamisesta rangaistukseen on mahdollista seurata olemassa olevista tietolähteistä verraten luotettavasti. Monesta Euroopan maasta tietoja on edelleen vaikea saada. Tätä ongelmaa korjannee vähitellen Eurostatin hiljattain aloittama jäsenmaitensa rikostilastojen yhdenmukainen kokoaminen ja julkaiseminen. ■

Lähde: Kauko Aromaa and Markku Heiskanen (eds.) (2008). *Crime and Criminal Justice Systems in Europe and North America 1995–2004*. HEUNI Publication Series No. 55. Julkaisu löytyy myös verkkosivuilta www.heuni.fi.

Tahallisesti sytytetyt tulipalot

Päihteet, mielenterveysongelmat ja syrjäytyminen palojen määrän kasvun taustalla

Käsitteet tuhopoltto ja tuhopolttaja – pyromaanista puhumattakaan – ylittävät helposti julkaisukynnyksen ja tulevat huomatuiksi uutisvirrassa. Käsitteet ovat raflavia ja käytettyjä, mutta usein ongelmallisia. Tuhopoltoista puhuminen ei välttämättä ole ongelmallista suurimmissa ja korkeariskisissä palotapauksissa, sen sijaan pienimpien palojen tai sytyttämisyritysten nimittäminen tuhopoltoiksi on ylimitoitettua.

Tuoreessa tutkimuksessa päädyimme käyttämään nimitystä *tahallisesti sytytetty tulipalo*. Käsite kattaa palotapaukset pienimmästä suurimpaan ja kuvaa tuhopoltoa paremmin monen palotapauksen intentiota: tavoitteena ei usein niinkään ole vahinkojen maksimoiminen kuin esimerkiksi psykkisen pahoinvoinnin ilmaiseminen.

ILMOITUSALTTIUS SELITTÄÄ OSAN KASVUSTA

Kävimme yksityiskohtaisesti läpi Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastojärjestelmä PRONTOon vuonna 2005 kirjatut palotapaukset. Näitä oli kaikkiaan 12 977, joista

2 453 luokiteltiin tahallisesti sytytetyiksi. Vuonna 2005 kaikista paloista tahallisia oli siis lähes joka viides (18,9%), mikä on enemmän kuin aiemmassa, vuosia 1997 ja 1998 tarkastelleessa tutkimuksessa (16,0%). Tahallisten palojen aiheuttamat taloudelliset vahingot arvioitiin yli 21 miljoonaksi euroksi.

Vaikka tilanne ei Suomessa onneksi olekaan yhtä huono kuin esimerkiksi Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa, on syytä pohtia kasvun syitä. Osin kyse on viranomaisten tietoon tulevien ja piiloon jäävien tapausten suhteen muutoksesta. Edellisen tarkastelujakson jälkeen ilmoitusalttius on varsinkin pienten palotapausten osalta selvästi kohonnut. Syynä on ensinnäkin se, että matkapuhelimet ovat tehneet hälyttämisen helpoksi. Toisena syynä on uusavuttomuus, joka tuli esille sekä pelastustoimen raportoinnissa että sen edustajien taustahaastatteluissa. Jos palon tai sen alun on kirjattu talttuneen puolikkaalla juomapullollisella vettä, lapiollisella lunta tai pienellä tallomisella, voi pohtia, olisiko sammutus saattanut onnistua kätevältä kansalaiseltakin. Edelleen kyse

lienee jonkinlaisen ”hoitakoot viranomaiset” -asenteen lisääntymisestä.

Tällainen kehitys lisää pelastustoimen työtä tilanteessa, jossa riittää muitakin haasteita, kuten väestön ikääntyminen, pelastustoimen laeva toiminta-alue ja harvaanasuttujen alueiden sopimuspalokuntien rekrytointipohjan ohentuminen.

RIKOLLISUUDEN KASVU JA ALKOHOLIPOLITIikka

Ilmoitusalttiuden muutos ei yksin riitä selittämään koko tahallisten palojen määrän kasvua. Tekijöitä ja heidän ominaispiirteitään koskeva tieto auttaa pääsemään muiden syiden jäljille, joista tärkeimmät ovat päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat ja kolmantena jossain määrin jo edelliset sisäänsä sulkeva syrjäytyminen. Tekijätietoja saimme sekä poliisin tietojärjestelmän rikosilmoituksista että Turussa vuosina 1999–2006 tulella tehtyjä tuhotöitä ja vahingontekoja koskeneesta otostarkastelusta. Siinä kävimme läpi tiedot sekä rikosrekisteristä että asiakkuudesta Turun kaupungin sosiaalikeskuksessa.

Kuten tunnettua, alkoholi-

poliittisista valinnoista johtuen alkoholinkulutus on muutamana viime vuoden aikana lisääntynyt voimakkaasti. Stakesin ja Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen tutkimusten mukaan alkoholin kokonaiskulutus henkeä kohti 100-prosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna nousi vuoden 2003 9,4 litrasta vuonna 2005 10,5 litraan – kahdessa vuodessa siis hiukan yli litran lisäys. Kulutusmuutokset eivät ole tulleet yksin: alkoholihaitat ovat yksiselitteisesti nousseet, tarkasteltiinpa asiaa sitten poliisin, terveydenhuollon tai sosiaalitoimen näkökulmasta. Kun myös tahallisten tulipalojen sytyttämisen taustalla on usein päihtymystila, on hyvin vaikeaa perustella, etteikö kulutuksen kasvulla olisi yhteyttä myös tahallisten tulipalojen lisääntymiseen.

MIELENTERVEYSHOIDON ”SÄÄSTÖT”

”Mitä kehnommille raiteille mielenterveyshoito menee, sitä enemmän tapahtuu tuhopoltoja.” Näin toteaa tahallisten tulipalojen sytyttäjiä väitöskirjassaan tutkinut Niuvanniemen sairaalan johtava lääkäri, dosentti **Eila Tiihonen** (Etelä-Saimaa

Vuonna 2005 kaikista tulipaloista tahallisia oli lähes joka viides, mikä on hieman enemmän kuin kymmenisen vuotta sitten.

20.1.2008). Tutkimuksessa vastaan tulleiden tapausten perusteella väitteeseen on helppo yhtyä.

On tietenkin selvää, että mitkään turvaverkot eivät pysy täysin estämään epätoivotuja ja epätoivoisia tekoja. Ikävä kyllä aineiston tapauksista muutamat herättävät vakavia kysymyksiä siitä, onko avun äärelle hakeutunut aidosti saanut tarvitsemaansa hoitoa vai onko hoitokriteerien täyttäminen ollut enemmän muodollista kuin tosiasiallista laatua.

Asiaa ei auta, että mielen-terveysongelmien ja tahallisesti syytettyjen palojen välisistä yhteyksistä on paljon väärinkäsityksiä. Yhteys hyvin helposti samastetaan pyromaniaan, mutta tämänkin tutkimuksen perusteella se muodostaa sängen kapean siivun mielen-terveysongelmista kumpuavista paloista. Toiseksi näiden tekojen vaarapotentiaalia helposti ylikorostetaan siinä mielessä, että

ne huomattavan usein ovat luonteeltaan itsetuhoisia, eivät toisia kohtaan osoitettuja. Esimerkiksi tahallisesti syytettyistä tulipaloista aiheutuvat palokuolemat ovat valtaosin itsemurhia.

Väärinkäsityksistä yksi liittyy mielen-terveyspalveluiden kustannuksiin. Kuinka suuria säästöjä syntyy, jos ja kun ongelmat vain siirtyvät toisen viranomaisen hoidettaviksi? Entä kuinka merkittäviä säästöjä syntyy, jos mielen-terveysongelmien eskaloitumista seuraa kymmenien tuhansien tai miljoonien eurojen vahingot aiheuttavia onnettomuuksia, kuten tämän tutkimuksen aineistossa pahimmissa tapauksissa? Ja onko mielekästä, että mielen-terveyspalveluita tarvitseva ihminen ajautuu-kin tekemisiin tyystin toisten viranomaisten – poliisin, pelastustoimen, syyttäjän ja lopulta tuomioistuimen – kanssa?

Syrjäytymiseen tunnetusti usein liittyvät juuri päihde- ja

mielen-terveysongelmat, joskus välillisesti niin, että seurauksia joutuvat kantamaan lapset. Turku koskeneessa otostarkastelussa silmiinpistävintä olikin nuorimpien rikoksesta epäiltyjen lähes poikkeukseton lastensuojelutausta, jollaiseksi tässä tutkimuksessa luettiin kodin ulkopuolinen sijoitus joko avohuollon tukitoimien tai huostaanoton kautta. Kaikkiin nuorimpiin syyttäjiin tätä ei ole syytä yleistää: oletettavaa on, että otoksen lasten ja nuorten riskinotto on korostunut, mikä johtaa myös todennäköisempään kiinnijäämiseen. Lasten ja nuorten luvatonta tulenkäyttöä ei kuitenkaan ole syytä vähätellä: esimerkiksi koulukiinteistöjen syytetty palot ovat valtaosin nuorten syyttäjien tekoja.

Ylipäätään syrjäytymiseen viittaavat indikaattorit olivat otoksessa huomattavan vahvat. Puolelta rikoksesta epäillyistä löytyi muuta rikollisuutta ja yli 80 prosentilta sosiaalikeskuksen asiakkuustietoja.

TEKIJÖISSÄ KOLME PÄÄRYHMÄÄ

Jos pyromania ei istu kuvaamaan tahallisten palojen syyttäjiä, mikä olisi osuvampi tapa lähestyä tekijöiden kirjoa? Vaikka yksilöllistä vaihtelua on luonnollisesti paljon, voi väljään ja viitteelliseen ikäjaotteluun perustuen hahmotella kolme ryhmää.

Nuorimpien ryhmää leimaa porukassa toimiminen, ryhmäpaine ja ”joukossa tyhmyys tiivistyy” -tyyppiset päähänpistot. Nuorimmilla on kyse usein ajattelemattomista kokeiluista, osalla taas yhden tai useamman tulipalon aiheuttaminen liittyy vakavampaan ongelmien kasautumiseen.

Tekijöiden keskiryhmä koostuu parikymppisistä 30–35-vuotiaisiin. Nuorempiin verrattuna päihteiden osuus tapausten taustalla vahvistuu, ja teot ovat huomattavasti useammin yksin tehtyjä. Ehkä yllättävänkin monessa tapauksessa teot ovat reagointia ja tunteenpurkauksia esimerkiksi ihmissuhdeongelmiin liittyen, osalla taas palot kytkeytyvät kohtuullisen aktiiviseen rikolliseen toimintaan.

Vanhimpien tekijöiden ryhmässä itsetuhoisuuden ja mielen-terveysongelmien osuus tapausten taustalla lisääntyy. Päihdehistoria voi tässä vaiheessa olla jo pitkä, ja naisten osuus on suurempi kuin kahdessa muussa ryhmässä. Palot valtaosin kohdistuvat tekijän omaan elinpiiriin – usein omaan kotiin, jos kohta tahalliset palot yleensäkin sijoittuvat lähelle tekijän asuinympäristöä. ■

Kirjoittaja on ma. assistentti Turun yliopistossa. Artikkelin perustuu hänen ja Ahti Laitisen tutkimukseen Tahallisesti syytetty tulipalot Suomessa. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Rikos- ja prosessioikeuden sarja A:33. 2008.

Kidutus rikoksena

Kidutus syytä määritellä omaksi rikokseen Suomessakin

Jokainen tietää, että kidutus on väärin. Suomen perustuslain mukaan kidutus samoin kuin muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu on kielletty, ja tuo kiello on ehdoton. Ketään ei myöskään saa karkottaa sellaisiin oloihin, joissa hän joutuisi kidutetuksi. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kiellosta on nimenomainen määräys, mutta ei siinäkään tarkkaa kidutuksen määritelmää. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on 1990-luvun loppupuolelta alkaen pyrkinyt täsmentämään, mitä kidutuksen kieltävä sopimusmääräys tarkoittaa.

KIDUTUS HÄVISI RIKOSLAISTA KOKONAISUUDISTUKSEN YHTEYDESSÄ

Rikosoikeudessa olennaista on pystyä määrittelemään jokin teko eli antamaan sen riittävän täsmälliset juridiset tunnusmerkit lainsäädännön tasolla. Tätä vaatii vastaavasti perustuslain säännös laillisuusperiaatteesta. Tällä hetkellä rikoslaissa ei ole erillistä kidutus-nimistä rikosnimikettä. Tunnustukseen kiduttamista koskenut vanhahtava kriminalisointi kumottiin lähes huomaamatta rikoslain kokonaisuudistuksen

yhteydessä. Niihin aikoihin vanhan Euroopan sydämessä Jugoslavia hajosi palasiksi. Aseelliseen konfliktiin liittyi vakavia humanitaarisen oikeuden loukkauksia, mikä johti erityisen tuomioistuimen perustamiseen Haagiin YK:n päätöksellä. Moni syyte koski muun muassa kidutusta rikoksena ihmisyyttä vastaan.

Kotimainen kumottu kriminalisointi oli historiallinen jäännös siinä mielessä, että eurooppalaisessa rikosprosessissa tunnettiin aikanaan kidutus totuuden selvittämisen keinona, joskaan Pohjoismaihin kidutus tuossa merkityksessä ei käytännössä liene koskaan laajemmin levinnyt. Valistusajan aatteet poistivat rippeetkin siitä ajatuksesta, että kidutus voisi edes tarkkaan säänneltyinä olla oikein ja tarpeen. Vapaan todistusharkinnan opin leviämisen myötä katosi tarve perustella rikostuomiot tuomitun tunnustuksella. Tunnustukseen kiduttamista koskenutta rikoslain säännöistä sovellettiin periaatteessa, ja käytännössäkin, myös rikosprosessin ulkopuolella tapahtuneisiin kidutustekoihin. Saksan rikoslaissa kidutus rangaistaan tänäkin päivänä tunnustukseen kiristämisenä.

Kidutus, jos sellaista Suo-

nessa esiintyisi, olisi tietysti nykyisinkin rangaistavaa muiden rikossäännösten nojalla esimerkiksi pahoinpitelyrikkoksina ja virkarikkoksina. Ne vaatimukset ovat kuitenkin lisääntyneet, että kidutus tulisi uudelleen määritellä rikoslakiin omana rikoksenaan. Tämä liittyy olennaisesti kansainvälisen oikeuden ja kansainvälisen rikosoikeuden viimeaikaiseen kehitykseen.

Omalta osaltaan kidutustee-maa ovat pitäneet esillä eräät Irakin sotaan liittyneet tapahtumat, kuten vankien huono kohtelu Abu Ghraibin vankilassa ja terrorismin vastaiseen sotaan liittyneet väitetyt terroristiepäiltyjen sieppaukset salaisiin pidätyskeskuksiin kidutettaviksi ja kuulusteltaviksi. Terrorismin vastainen sota on myös nostanut esiin periaatteellista keskustelua kidutuksen kiellon ehdottomuudesta. Olisiko ”kevyt” kidutus joskus oikein? Olisiko terroristiksi epäillyn kidutus puolustettavissa, jos sen avulla voidaan pelastaa lukuisia viattomia välittömästi uhkaavalla iskulta? Kidutuksen kiellon asema yhtenä kansainvälisen oikeuden ehdottomimmista normeista ei kuitenkaan ole perusteiltaan horjunut, ainoakaan virallisesti.

Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuimessa kidutusta koskevia langettavia päätöksiä on annettu tuokuittain myös eri Euroopan valtioita vastaan, eikä tilanne monessa maailman kolkassa liene ainakaan sen parempi. Pohjoismaissa suoranaista kidutusta tuskin paljon esiintyy, mutta erillisen kriminalisoinnin puuttuessa sitäkään ei ole voinut luotettavasti osoittaa ainakaan rikos- ja tuomioistuintilastojen perusteella.

YK:N YLEISSOPIMUS EDELLYTTÄÄ KIDUTUKSEN KRIMINALISOINTIA

Kidutuksen vastaiset toimet ovat olleet keskeinen kysymys ihmisoikeuksia koskevassa kansainvälisessä sääntelyssä. Kidutus on olennaisesti esillä myös kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja sen keskeisen osa-alueen, kansainvälisen rikosoikeuden normistossa. Ihmisoikeusloukkauksena kidutuksessa on keskeisintä julkisen vallan vastuu ja siten yksilön ja julkisen vallan suhde. Humanitaarista oikeutta sovelletaan ainoastaan aseellisen selkkauksen yhteydessä. Rikoksessa ihmisyyttä vastaan ei edellytetä julkisen vallan edustajien olleen osallisia tapahtumiin. Kidutusteen tulee

Ihmisarvon loukkaamattomuus ja kidutuksen kielto ilmentävät aivan perustavanlaatuisia oikeusjärjestyksen arvolähtökohtaa, jonka suhteen ei ole mitään todellista valinnanvaraa.

kuitenkin kohdistua säilössä tai valvonnassa olevaan henkilöön.

YK:n kidutuksenvastainen yleissopimus, joka on luonteeltaan ihmisoikeussopimus, vuodelta 1984 määritteli kidutuksen rikoksena. Yleissopimusta valvomaan asetettu komitea on suositannut Suomelle, samoin kuin muillekin Pohjoismaille, että ne säätäisivät kansallisesti yleissopimuksen tarkoittaman kidutuksen omana rikoksenaan rangaistavaksi. Komitea ei siis ole pitänyt riittävänä, että kidutuksesta rangaistaan muiden säännösten nojalla. Ensimmäiseksi asiaan reagoi Norja, jossa kidutus säädettiin rangaistavaksi vuonna 2004. Säännös, jossa otettiin mallia yleissopimuksesta, sijoitettiin virkarikosten yhteyteen.

Tanskassa rikoslakikomitea tarkasteli asiaa alkuvuodesta 2008 ja päätyi ehdottamaan, että kidutus kyllä määriteltäisiin, mutta ainoastaan rangaistuksen koventamisperusteena. Komitea ei pitänyt mahdollisena määritellä kidutusta tunnusmerkistötasolla riittävän täsmällisesti. Ruotsissa ei ole erillistä kidutusrikossäännöstä, mutta termi kidutus esiintyy parinkin muun säännöksen yhteydessä.

Suomessa kidutus palasi terminä rikoslakiin kansainvälisiä rikoksia koskeneen, vapuna 2008 voimaantulleen lainuudistuksen yhteydessä. Tuossa uudistuksessa sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevia säännöksiä uudistettiin lähentämällä

näiden rikosten määritelmiä kansainvälisen rikosoikeuden vastaaviin määritelmiin. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä ja sitä täsmentävissä tulkintaohjeissa kidutus määriteltiin, ja kidutus esiintyy nyttemmin tekotapana Suomen rikoslaisissa sekä rikoksessa ihmisyyttä vastaan että sotarikoksessa. Lakitekstin tasolla ei kidutusta määritelyä.

KIDUTUKSEN MÄÄRITTELY RIKOKSENA VAIKEAA

Oikeusministeri asetti kesällä 2007 työryhmän laatimaan ehdotuksen kidutusta koskeviksi säännöksiksi. Ehdotus valmistui keväällä 2008. Siinä esitetään rikoslain sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevaan lukuun otettavaksi erillinen kidutuksen kriminalisointi. Kidutuksen määritelmä seuraisi kidutusyleissopimusta, mutta olisi yleissopimusta laajempi siinä suhteessa, että myös muu kuin virkamies voisi syyllistyä kidutukseen. Tässä suhteessa säännös muistuttaa kumottua tunnustukseen kiduttamista koskenutta kriminalisointia. Erillisen kriminalisoinnin yhteydessä myös eräitä muita rikoslain ja pakkokeinolain säännöksiä olisi muutettava.

Kidutuksen määrittely rikoksena on hankalaa, kuten myös kansainvälisen oikeuden tasolla on huomattu. Raja kidutuksen ja muun epäinhimillisen kohtelun välillä ei aina ole lainkaan selvä. Kidutus on voimakkaan ruumiillisen tai henkisen kärsimyksen

aiheuttamista silloin, kun tämä tapahtuu määrättyssä tarkoituksessa. Koska vastaava voimakkaan ruumiillisen tai henkisen kärsimyksen aiheuttamista sisältyy useinkin esimerkiksi henkirikoksiin ja törkeimpiin pahoinpitelyrikoksiin, kidutuksen erityisluonne, joka erottaa sen muista rikoksista, ilmenee tekijän erityisessä tarkoituksessa. Nämä tarkoitukset on säännösehdotuksessa lueteltu tyhjentävästi.

Kansallisessa rikosoikeudessa jokaisen kriminalisoinnin on täytettävä moninaisia vaatimuksia. Sen on löydetävä paikkansa rikoslain järjestelmässä ja lisäksi se on teknisesti toteutettava hyvien lainkirjoitusperiaatteiden mukaisesti. Rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen kuuluu täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimus. Kidutuksen sääntely kohtaa tavallista suurempia vaikeuksia, mikä lienee myös yksi syy siihen, miksi kansalliset lainsäädäntöratkaisut ovat hyvin kirjavien ja miksi useassa maassa erillissääntely kasvavasta kansainvälisestä paineesta huolimatta puuttuu.

On kuitenkin nurinkurista ajatella, että kidutuksen määrittelyn vaikeus jollakin tavalla oikeuttaisi viranomaiset ja muut koettelemaan kidutuksen oikeudellisia rajoja, kidutuksen harmaata aluetta. Ihmisarvon loukkaamattomuus ja kidutuksen kielto ilmentävät aivan perustavanlaatuisia oikeusjärjestyksen arvolähtökohtaa, jonka suhteen ei ole

mitään todellista valinnanvaraa. Sellainen valtio, joka ei ole tähän sitoutunut, ei ansaitse demokraattisen oikeusvaltion nimeä. Paljon on siten pelissä.

Vaikka kansalliset ratkaisut keskenään vaihtelevatkin, olisi kuitenkin eduksi, että kidutus voitaisiin tunnistaa omaksi rikoksekseen. Luultavasti kadunmies yllättyy kuullessaan, ettei Suomessa ole kidutusta koskevaa kriminalisointia. Kidutuksen säätäminen rangaistavaksi omana rikoksenaan vahvistaisi kidutuksen kieltoa symbolisella tasolla. Tuo kielto lienee jo valmiiksi varsin syvään juurtunut, joten kysymys on pikemminkin periaatteellinen. Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä tällaisia kansainvälisperäisiä aiheita ei käsitelty muutenkaan kovin syvästi, koska päähuomio oli muualla. Kidutusrikoksen sääntely poikkeaa aiheena perinteisemmistä teemoista. Työryhmän ehdotus on nykyajalla ensimmäinen kotimainen yritys sovittaa kidutus rikokseksi kotimaiseen rikosoikeuteen. Ehdotus on lausuntokierroksella, jonka jälkeen siitä tultaneen valmistelemaan hallituksen esitys ripeään tahtiin. ■

Kirjoittaja on oikeustieteen professori Helsingin yliopistossa. Hän oli jäsenenä kidutusrikostyöryhmässä.

Naisvankien asemaan parannusta

Rikosseuraamusviraston työryhmä haluaa mm. kehittää vankiloiden kuntouttavaa toimintaa paremmin naisvankien tarpeita vastaavaksi, sillä naisvangit eroavat monessa suhteessa miesvangeista. Lisäksi avolaitospaikkojen, ryhmäkuntoutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäminen valtakunnallisesti naisvangeille olisi perusteltua.

Rikosseuraamusvirasto asetti talvella 2007–2008 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää naisvankien toiminnallisia tarpeita sekä laatia suunnitelma naisvankien sijoittamisesta aluevankiloihin. Taustalla oli huoli aluevankilamallin mahdollisesti mukanaan tuomista sijoittamisongelmista sekä tarve saada päivitettyä tietoa naisvangeista ja erityisesti heidän kuntoutustarpeistaan. Naispaikkoja sisältäviin vankiloihin lähetetyssä kyselyssä tiedusteltiin yksityiskohtaisesti naisille suunnatuista vankeusajan toiminnoista, henkilökunnan koulutustarpeesta sekä pyydettiin naisvankien asemaan liittyviä kehittämissuhteita. Sijoittajyksiköiltä kysyttiin naisten sijoittamiseen liittyviä asioita.

NAISVANKIEN OSUUS ON KASVUSSA

Suomessa oli 1.1.2008 yhteensä 236 naisvankia, mikä oli noin seitsemän prosenttia koko vankimäärästä. Naisten osuus on kansainvälisesti ollut kasvussa, ja Suomessa se on

kasvanut viimeisen 15 vuoden aikana 3,5:stä 7 prosenttiin. Kasvua on ollut etenkin väkivalta- ja huumausainerikoksista tuomituissa. Suomessa naisvankien yleisin rikostyyppi on väkivaltarikos, johon heistä on syyllistynyt vajaa puolet. Suomi eroaa tässä monista muista länsimaista, joissa naisten yleisin rikosnimike liittyy omaisuus- ja huumausainerikoksiin.

Naisvankien keski-ikä on 37 vuotta ja avo- tai avioliitossa on runsas kolmannes. Kahdella kolmesta on lapsia. **Rosi Enroosin** tutkimuksen mukaan noin puolet naisten alaikäisistä lapsista on sijoitettu sijaisperheeseen tai lastensuojelulaitokseen. Ulkomaalaisia naisia oli tarkasteluhetkellä Suomen vankiloissa 14, romaninaisten lukumäärästä ei ole tarkkaa tietoa.

Naiset uusivat rikoksensa harvemmin ja hitaammin kuin miehet. Hieman yli puolet naisvangeista on vankilassa ensimmäistä kertaa, kun kaikista vangeista ensikertaisia on noin kolmasosa. **Kimmo Hypénin** tutkimuksen mukaan noin 40 prosenttia naisista uusi rikok-

sen kolmen seurantavuoden aikana, kun miehistä uusi yli puolet. Naisia vapautuu avovankiloista harvemmin kuin miehiä, vuonna 2007 joka viides nainen ja joka kolmas miesvanki vapautui avovankilasta. Tämän arvellaan ainakin osittain johtuvan enemmän sijoittamiskäytännöistä kuin naisvankien soveltumattomuudesta avovankiloihin.

Naisvangit rikkovat miehiä harvemmin vankilan sääntöjä. Vuonna 2007 vankiloista ei karannut yhtään naista, miesvangeista karkasi kahdeksan. Myöskään avolaitoksesta luvatta poistumisia ei naisilla ollut yhtään vuonna 2007. Samaisena vuonna naisvankien poistumisluparikkeita raportoitiin 32 (miesvangeilla 598) ja naisille määrättiin 92 kurinpitorangeistusta, joista poliisille ilmoitettiin neljä.

NAISTEN UUSIMISRISKIT OSIN ERILAISIA

Naisvangit eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan heillä on erilaiset taustat, rikosurat ja elämäntilanteet. Naisten rikoksenteon mallit ovat keskenään erilaisia

ja eroavat myös miesten rikoskäyttäytymisestä.

Työryhmä tarkasteli sijoittajyksiköiden vankeusvangeille laatimia riski- ja tarvearvioita. Nais- ja miesvankien riski- ja tarvearviot olivat osittain hyvin samansuuntaisia, mutta eroja löytyi joissakin kohdissa. Molemmille päihteidenkäytön arvioitiin olevan merkittävä uusimisriski. Sekä naisille että miehille mahdollisuutta rikoksen uusimiseen nostivat oletetusti myös taloudelliset ongelmat, heikko asumistilanne sekä alhaisen koulutustason mukanaan tuomat ongelmat esimerkiksi työllistymisessä.

Naisvangit poikkesivat selvimmin miesvangeista siinä, että heille arvioitiin olevan enemmän ongelmia sosiaalisissa sidoksissa. Suurin ero koski lähisuhdeväkivaltaa: lähes kolme neljäsosaa naisvangeista on kokenut läheissuhteissaan väkivaltaa, miehistä vain runsas neljännes. Kansainvälinen tutkimuskirjallisuus osoittaa samaa: naisvangit ovat usein olleet itse fyysisen ja seksuaalisen väkivallan uhreja lapsuudessa sekä aikuisiän pari-

Naisten vankeusaikaista kuntouttavaa toimintaa ja työtoimintaa leimasi tarkasteluhetkellä vähäisyys ja kuntoutuksen järjestämisen satunnaisuus.

suhteissa. Arvioiden mukaan naisvangeista yli 60 prosenttia ei saa kumppaniltaan tukeaa rikoksettomassa elämäntavassa, kun taas miehistä kahdella kolmesta oli tällainen parisuhde. Miesvangit ovat puolestaan useammin kuin naiset kytköksissä rikollisiin kaveripiireihin. Naisvankien vanhemmuuden taitoja arvioitiin heikommiksi kuin miesten.

Sekä naisilla että miehillä arvioitiin usein olevan puutteita ongelmanratkaisutaidoissa ja itsehillinnässä. Sijoittajayksiköt arvioivat miehille naisia useammin tavoitehakuista aggressiivisuutta, vaikeuksia tunnistaa ongelmiaan sekä rikosmyönteisiä ja vihamielisiä asenteita. Naisten arvioitiin ottavan miehiä paremmin vastuuta rikoksistaan ja heillä oli hieman positiivisemmat asenteet koulutukseen sekä työhön. Naiset ovat motivoituneempia irrottautumaan rikoskäyttäytymisestä. Koulutustausta on molemmilla ryhmillä matala, mikä nostaa uusimisriskiä.

Työryhmä nosti esiin riski- ja tarvearvion kankeuden käsitellä riittävästi naisille tyyppisiä uusimisriskejä: väkivaltatraumaa, ongelmia äitiydessä, naisten päihdeongelmia ja terveyteen liittyviä seikkoja. Sijoittajayksiköiden kirjaamiskäytäntöjen erot vaikuttavat osaltaan saatuihin tuloksiin. Arvioiden jakaumia onkin tulkittava suunta-antavina.

Vangille laaditaan rangaistusajan suunnitelma, jolla pyritään auttamaan häntä rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistämään sijoittumista

yhteis kuntaan. Rangaistusajan suunnitelmissa sekä nais- että miesvankien tavoitteissa korostuivat ammatillisten valmiuksien saaminen ja työllistyminen. Suurin osa vangeista tarvitsee päihdekuntoutusta.

NAISVANKIPAIKAT SIOJITUVAT EPÄTASaisesti

Naisvankipaikkoja on nyt vankeuslain voimaantulon jälkeen kaikissa viidessä aluevankilassa. Naispaikkoja on suljetuista vankiloista Hämeenlinnassa, Konnunsuolla, Oulussa, Pelsolla, Pyhäselällä, Turussa, Vaasassa ja Vantaalla (tutkintavankila). Avolaitospaikkoja on Vanajalla, Köyliössä ja Ylitorniolla. Lisäksi naisia asutetaan väliaikaisesti Mikkelin ja Kuopion vankiloissa. Yhteensä naispaikkoja on vajaat 300. Sijoittajayksiköt sijoittavat vangin oman kotikuntansa alueen vankilaan, ellei tule ilmi muita erityisiä seikkoja, esimerkiksi turvallisuuteen liittyviä.

Työryhmän mukaan naispaikkoja on määrällisesti tarpeeksi, mutta ne sijoittuvat alueellisesti epätasaisesti eivätkä alueorganisaatiot ole omavaraisia paikkojen suhteen. Toisissa vankiloissa on tyhjiä paikkoja ja toiset osastot taas ovat yliasutettuja. Avolaitosten sijainti ei välttämättä ole paras mahdollinen, ja avolaitospaikoista on puutetta keskisessä ja itäisessä Suomessa. Avolaitospaikkojen tulisikin olla valtakunnallisia. Suljettujen vankiloiden yksi räikeä epäkohota ovat niin sanotut paljusellit, joihin etenkin useamman naisen asuttaminen samanaikaisesti on ihmisarvoa alentavaa.

Naisosastot ovat usein pieniä osastoja miesvankiloiden keskellä, mikä osaltaan vaikeuttaa naisille järjestettävää toimintaa. Vankeusaikaista kuntouttavaa toimintaa ja työtoimintaa leimasikin tarkasteluhetkellä vähäisyys ja kuntoutuksen järjestämisen satunnaisuus. Tämä vaikeuttaa naisten rangaistusajan suunnitelmien toteuttamista, uusimisriskiin vaikuttamista ja naisten integroitumista yhteiskuntaan vankeuden jälkeen. Erityisesti ryhmämuotoisen kuntoutuksen järjestäminen on monissa aluevankiloissa vaikeaa, koska naisosastot ovat pieniä ja sopivia ryhmiä ei saada koon. Työryhmä kannattaa naisvankien ryhmämuotoisen kuntoutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestämistä valtakunnallisina. Samassa laitoksessa olevien vankien suurempi määrä mahdollistaa ryhmien järjestämisen kustannustehokkaasti. Lisäksi toimintojen keskittäminen mahdollistaa asiantuntemuksen keskittämisen ja henkilökunnan naisvankityön osaamisen kehittämisen.

Työryhmän mukaan naisvankien sijoittaminen miesvankien keskelle ilman riittävää valvontaa saattaa mahdollistaa ja vahvistaa naisten kiinnittymistä rikollista elämäntapaa ylläpitäviin sosiaalisiin sidoksiin ja heikentää keskittymistä kuntoutumiseen. Naisvankien keskittämisen haittapuolena on se, että vaatimus kotipaikkäläheisyydestä ei toteudu, ja tapaaamatkat voivat tulla pitkiksi. Naisten rangaistusajkaan pitäisikin kuulua sekä sijoituk-

sia lähemmäksi kotipaikkaa että valtakunnallisia toimintoja ja silloin kun se on tarpeellista. Äiti- ja lapsiosastojen toiminta Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa tulisi jatkossa olla valtakunnallista, ja täten tarjota kaikkien alueiden naisille mahdollisuuden lapsen vankilaan mukaan ottamiseen.

KUNTOUTUSTA RÄÄTÄLÖITÄVÄ NAISILLE

Naisvankien kuntoutusta tulee kehittää riski- ja tarvearvioista ja uudesta vankien terveystutkimuksesta ilmeneviä tarpeita paremmin vastaavaksi. Erityisesti on otettava huomioon väkivalta (jolloin nainen on sekä uhri että tekijä), seksuaaliväkivallat, mielenterveysongelmat ja päihdeongelmat. Naisvankien kuntoutuksesta puuttuu riittävä jatkuvuus, jolla voidaan suunnitelmallisesti vaikuttaa naisten kuntoutumiseen ja uusimisriskiin. Yksittäisissä vankiloissa on kuitenkin myös kannustavia esimerkkejä naislähtöisestä vankityöstä ja vankeinhoidon henkilöstössä on kyselyn mukaan innostusta naisvankityön kehittämiseen, jos riittäviä resursseja tarjotaan. Rikosseuraamusvirasto on asettanut jatkotyöryhmän kehittämään naisvankien kuntoutusta ja vapautumisen valmistelua yhteistyössä sidosryhmien kanssa. ■

Kirjoittaja toimi Rikosseuraamusviraston naisvankityöryhmän sihteerinä 2007. Työryhmän mietintö julkaistaan syksyllä 2008.

Nuorisorangaistus nuorten silmin

Tutkin gradussani nuorten kokemuksia nuorisorangaistuksesta haastatteleamalla kuutta nuorta, jotka olivat suorittaneet rangaistusta vähintään viitisen kuukautta. Keskeistä oli nuorisorangaistuksen kokeminen passiivisena suorituksena ja aktiivisena terapiana sekä kokemus rikosten tekemiseen liittyvästä epävarmuudesta. Haastattelemani nuoria ei voinut tyypitellä selkeästi esimerkiksi ”passiivisiin suorittajiin” tai ”aktiivisiin osallistujiin”, vaan nämä kokemukset olivat jollain tapaa läsnä kaikkien nuorten kertomuksissa. Rikosten tekemiseen liittyvä epävarmuus puolestaan on pikemminkin tunne, joka nuorilla oli suhteessa rikoksiin.

PASSIIVISTA SUORITTAMISTA

Nuorisorangaistus passiivisena suorituksena tarkoittaa sen kokemista ensisijaisesti rangaistuksena, pakkona. Nuorisorangaistus on yksi nuorelle tuomittu rangaistus muiden joukossa, eikä se siten juuri erotu muista nuoren saamista tuomioista. Nuorisorangaistusta suoritetaan passiivisesti eli seuraamuksen suorittamiseen osallistutaan vain siinä määrin kuin tapaamisissa käyminen vaatii. Rangaistuksella ei ole odotettu olevan erityisiä vaikutuksia eikä sen ole havaittu merkittävästi muuttaneen nuoren siihenastista elämää; vain nuorisorangaistustapaamisissa käyminen on hiukan rajoittanut normaaleja rutiineja.

Nuorisorangaistus halutaan pitää erossa muista elämänalueista ja se on nuoren oma ”projekti”, josta ei keskustella muiden kanssa. Sen sijaan, että nuori kokisi nuorisorangaistuksen mahdollisuutena muuttaa elämäänsä, nuori pyrkii välttämään sen vaikutusta itseensä. Nuorisorangaistus on nuorelle ensisijaisesti juuri rangaistus ja siten epämiellyttävä kokemus.

AKTIIVISTA TERAPIAA

Nuorisorangaistuksen kokeminen aktiivisena terapiana tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että nuoret ovat asennoituneet siihen eräänlaisena terapiana eivätkä rangaistuksena. Valvojan kanssa käydyt keskustelut ovat olleet nuorelle tärkeitä, sillä niissä

on ollut mahdollisuus käsitellä omia asioita ulkopuolisen ihmisen kanssa. Nuorisorangaistuksen kokemista terapiana voi luonnehtia aktiiviseksi suorittamiseksi, sillä nuoret ovat kokeneet työskennellessä itse rangaistusta suorittaessaan. Esimerkiksi omien asioiden läpikäyminen valvojan kanssa on voitu kokea työläänä.

Varsinaisiin nuorisorangaistuksen ohjelmiin liittyviä keskusteluja nuoret eivät kokeneet yhtä merkityksellisiksi kuin valvontatapaamisia, joissa he saivat vapaasti kertoa omista kuulumisistaan. Kun rangaistukseen asennoiduttiin terapiana, nuoret tunsivat muuttuneensa rauhallisimmiksi ja harkitsevimmiksi, kuin mitä he aiemmin olivat olleet. Nuorisorangaistusta ei koettu varsinaisena rangaistuksena ja siihen liitettiin positiivisia kokemuksia.

EPÄVARMUUTTA RIKOSTEN TEOSTA

Tutkimani nuoret suhtautuivat rikoksiin lähtökohtaisesti kielteisesti. Nuoret eivät halunneet enää tulevaisuudessa syyllistyä rikoksiin, eivätkä he olleet itse asiassa aiemminkaan erityisesti suunnitelleet rikosten tekemistä. Nuoret kokivat, että rikoksiin syyllistyminen ei vain ole heidän käsissään; rikokset tapahtuvat ilman että he voivat niihin suuresti vaikuttaa. Näin ollen rikosten tekemiseen suhtauduttiin epävarmasti nuorisorangaistuksen suorittamisen jälkeenkin. Nuoret toivoivat, etteivät he enää syyllistyisi rikoksiin, mutta selkeä päättäväisyys tästä puuttui.

Synnä epävarmuuden tunteeseen voi olla se, että nuorisorangaistuksen suorittamisen ulkopuolella nuorten elämäntilanteet ovat pysyneet samanlaisina kuin ennenkin. Valvojan kanssa käydyt keskustelut ovat ehkä auttaneet nuoria selvittämään asioita itselleen, mutta palaaminen vanhoille urille on yhä liian helppoa.

RANGAISTUKSEN VAIKUTUS

Hallitsevaksi piirteeksi nuorten kokemuksissa näytti jäävän eräänlainen epävarmuus. Nuorisorangaistukseen ei liitetty kovinkaan vahvoja tuntemuksia: havaitut vaikutukset itsean koettiin lyhytkestoi-

siksi (esimerkiksi valvojan kanssa käydyt keskustelut unohdettiin varsin nopeasti) eivätkä nuoret olleet varmoja siitä, oliko muutos heidän käyttäytymisessään johtunut juuri nuorisorangaistuksesta. Nuorten kokemuksiin liittyi myös paljon ristiriitaisuuksia; toisaalta nuorisorangaistuksen koettiin muuttavan käyttäytymistä, mutta toisaalta rikosten tekemistä on voitu jatkaa samalla lailla kuin ennenkin.

Täysin vaikutuksettomana seuraamuksena nuorisorangaistusta ei tulosten perusteella kuitenkaan voida pitää. Sen tarjoama keskustelumahdollisuus näyttää auttavan nuoria selvittämään ajatuksia ja siten järjestelemään omaa elämää. Tästä huolimatta rangaistuksen vaikutus ei ehkä ole niin vahva, kuin siltä on odotettu. Nuoret, jotka olivat päättäneet muuttaa elämäänsä rangaistuksen aikana tai sen jälkeen, laittoivat yleensä enemmän painoarvoa ulkopuolisille tekijöille – kuten ihmissuhteiden onnistumiselle tai työssä käymiselle – kuin itse nuorisorangaistukselle. Toimivilla ihmissuhteilla ja mielekkäällä työllä onkin suuri vaikutus siihen, syyllistyykö nuori uudestaan rikoksiin vai ei.

Nuorisorangaistuksen kehittämisessä tulisi pohtia sitä, kuinka rangaistuksen puitteissa on mahdollista vaikuttaa nuoren elämään seuraamuksen ulkopuolella. Lisäksi, ollakseen aidosti henkilökohtaisesti räätälöity seuraamus, nuorisorangaistuksessa on otettava huomioon kullekin nuorelle sopivin vaikuttamisen muoto ja painotettavien aiheiden tärkeys. Yhdelle nuorelle säännöllisen päivärytmin löytäminen konkreettisen työnteon kautta voi olla vaikuttavin tapa toimia ja toisen nuoren kanssa parhaimmat tulokset saavutetaan keskittymällä ihmissuhteisiin liittyvien ongelmien selvittämiseen. Nuorten rikollisuuteen vaikuttamisessa vaaditaan ennen kaikkea joustavaa reagoitinta. ■

Kirjoitus pohjautuu pro gradu -tutkielmaan ”Suoritus, terapia, muutos? – tutkielma nuorisorangaistuksen vaikutuksista nuorisorangaistuksen tuomittujen nuorten kokemusten valossa. Kirjoittaja työskentelee tutkijana Joensuun yliopistossa.

Sukupuoli huomioon turvallisuussuunnittelussa

Paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa esitetään konkreettisia toimenpiteitä, joita kunnan eri toimijat, poliisi, vapaaehtoisjärjestöt ja kirkko aikovat osaltaan toteuttaa nykyistä vielä viihtyisemmän ja turvallisemman asuin- ja elinympäristön rakentamiseksi. Alueen turvallisuusongelmien mahdollisimman kattava kartointus auttaa suunnittelemaan mahdollisimman tehokkaat interventiot. Ottamalla huomioon rikollisuuteen liittyvät sukupuoliset eroavaisuudet voidaan turvallisuussuunnittelun rajatut resurssit kohdistaa tehokkaammin kuin jos rikollisuusongelmaa käsiteltäisiin sukupuolineutraalina ilmiönä.

Hyvin harvoissa lisensiaatintutkimaneiston 43 kuntaa kattavissa turvallisuussuunnitelmissa mainittiin rikollisuus- tai turvallisuusongelman tai siihen kohdistetun toimenpiteen yhteydessä sukupuolta. Tämä ei tarkoita, etteikö sukupuolta olisi otettu huomioon. Sukupuolen mainitsematta jättäminen tarkoittaa kuitenkin, ettei sukupuolinäkökulmaa ole välttämättä kunnolla tarkasteltu turvallisuussuunnittelussa. Sukupuolineutraalilla turvallisuussuunnittelulla on kuitenkin todennäköisesti erilaiset vaikutukset miehiin ja naisiin.

Rikoksantorjunta on yleis-

sesti ollut sukupuolineutraalia, eli siinä ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota sukupuolen merkitykseen rikollisten käyttäytymisessä. Esimerkiksi **Margaret Shaw** (2002) on tuonut esille, kuinka useimmat kansalliset rikoksantorjuntaohjelmat eivät erottele miesten ja naisten rikollisuutta tai uhriksi joutumista toisistaan vaan ovat sukupuolineutraaleja. Shaw'n mukaan kansallisten ja paikallisten rikoksantorjuntaohjelmien vaikutusta voidaan tehostaa sisällyttämällä niihin sukupuolinäkökulma.

Suomessa vuonna 1999 käynnistyneessä kansallisessa rikoksantorjuntaohjelmassa *Turvallisuustalkoot* ei tietoisesti annettu yhtenäistä toimintamallia tai ohjetta, vaan katsottiin, että paikalliset suunnitelmat voivat vaihdella suurestikin paikkakunnan koosta, ongelmien suuruudesta ja yhteistyötarpeesta riippuen. Tämä sama idea pätee suurelta osin vuoden 2004 sisäisen turvallisuuden ohjelman alaisen työryhmän valmistelemaan paikallisen turvallisuussuunnittelun malliin, joka esitettiin *Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen* -julkaisussa. Mallissa turvallisuussuunnittelu kuvataan prosessina ja jätetään paikallisten ongelmien ja prioriteettien selvittäminen paikalliselle analyysille. Sukupuoleen kiinnitettiin enemmän huomiota

vuonna 2005 valmistuneessa kansallisessa väkivallan vähentämishjelmassa, jossa mm. naisiin kohdistuva väkivalta oli erityisesti esillä.

SUKUPUOLI HANKKEIDEN SUUNNITELUSSA JA TOTEUTUKSESSA

Sukupuolen valtavirtaistamisen sisällyttämisestä turvallisuussuunnitteluun olisi mahdollista tuottaa ohjeistusta suhteellisen vähällä vaivalla, sillä aiheesta on saatavilla suomen- ja englanninkielistä materiaalia: Tanskalaisessa oppaassa *Methods for Gender Mainstreaming* esitellään selkeällä ja yksinkertaisella tavalla joitakin menetelmiä, joilla sukupuolinäkökulma voidaan valtavirtaistaa päätöksenteon eri käytäntöihin. Irlantilaisessa oppaassa *Gender Equality and Crime Prevention Policies* on annettu ohjeita sukupuolen ottamiseen huomioon hankkeissa. Opas sisältää myös tarkistuslistoja hankkeen eri vaiheisiin. Suomessa sosiaali- ja terveysministeriön alkoholipolitiikan valtavirtaistamisselvityksessä pyrittiin osoittamaan, että myös alkoholipolitiikalla on vaikutusta naisten ja miesten asemaan yhteiskunnassa ja että nämä vaikutukset tulisi nähdä mahdollisuuksina, joiden avulla tasa-arvoa voidaan edistää. Alkoholien riskikäytössä esiintyy suuria eroja miesten ja naisten välillä. Al-

koholin riskikäyttö on miehillä selvästi yleisempää kuin naisilla ja miehet käyttävät myös suurimman osan (75 %) alkoholien kokonaiskulutuksesta. Miehillä kasautuu suurin osa päihdeongelmista. Selvityksen mukaan myös alkoholinkäytön syyt, tavat, seuraukset ja hoidon tarpeet saattavat olla erilaiset naisilla ja miehillä. Tämä esimerkki havainnollistaa, kuinka tehotonta olisi suhtautua alkoholien riskikulutukseen ja siitä syntyviin haittoihin sukupuolineutraalina ongelmana.

Sukupuolen valtavirtaistaminen turvallisuussuunnittelussa tulee tuskin muodostamaan vaikeasti toteutettavaa ja vaikutuksiltaan laajaa multistusta turvallisuussuunnitteluun, vaan uskon sen auttavan kohdistamaan jo olemassa olevat resurssit aiempaa tehokkaammin ja saamaan aikaan turvallisemman lähiympäristön, jossa ehkäistään rikollisuutta ymmärtämällä paremmin siihen vaikuttavia tekijöitä kaikessa monimuotoisuudessaan. Yksi tätä edistävää askel olisi pyytää naisjärjestöjä osallistumaan nykyistä aktiivisemmin paikalliseen turvallisuussuunnitteluun. ■

Artikkeli perustuu kirjoittajan lisensiaatintutkimaan Alueelliset ja sukupuoliset erot turvallisuussuunnittelussa. Helsingin yliopisto 2008. Kirjoittaja on suunnittelija rikoksantorjuntaneuvostossa.

Tukholman kriminologian palkinnot rikoksentorjuzille

Tukholman kriminologian palkinnon 2008 saivat **David Olds** ja **Jonathan Shepherd** rikoksentorjunnan menetelmien kehittämistä. Kontrolloidut kokeet osoittavat, että heidän urauurtavien keksintöjensä avulla on ehkäisty rikollisuutta korkean riskin ihmisillä ja sosiaalisissa ympäristöissä. Professorit saivat palkintonsa ja esittelivät työtään Tukholman kriminologian symposiumissa kesäkuussa. Symposium keräsi noin 500 osanottajaa 30 eri maasta. Sen ohjelma keskittyi rikoksentorjunnan arviointeihin, vankilajärjestelmän uudistamiseen ja innovatiiviseen poliisitoimintaan.

Pediatrian, psykiatrian ja ehkäisevän lääketieteen professori David Olds Coloradon yliopistosta Yhdysvalloista on kehittänyt menetelmiä ehkäistä lasten pahoinpitelyjä ja huonon lapsuuden aiheuttamaa nuoruus- ja aikuisiän rikollisuutta. Työskennellessään 1970-luvulla lastensuojelussa hän huomasi, että tietynlaisilla nuorilla äideillä – huonotuloisilla, teini-ikäisillä ja naimattomilla ensisynnyttäjillä – oli erityisen suuri riski pahoinpidellä lapsiaan. Hän alkoi kehittää kotikäyntiohjelmaa, jossa terveydenhoitajat vierailevat riskiperheen luona raskausajasta siihen asti kunnes lapsi täyttää kaksi vuot-

ta. *Nurse-Family Partnership* -ohjelma keskittyy vanhemmuuden tukemiseen. Nykyään vaikuttavaksi todistettua ohjelmaa toteutetaan ympäri Yhdysvaltoja ja sen testaus on aloitettu myös mm. Saksassa, Itävallassa ja Isossa-Britanniassa.

Nurse-Family Partnership -ohjelmaa on jo testattu ja kehitetty kolmessa vaiheessa: Elmirassa 1977 kohteena olivat huonotuloiset valkoiset puolimaaseutumaisessa ympäristössä, Memphisissä 1987 ohjelma kohdistui huonotuloiseen mustaan väestöön urbaaniympäristössä ja Denverissä 1994 suurin osa tuettavista perheistä oli syntyperältään latinoja ja ko-

keiltavana oli myös hoitaja vs. muka-ammattilainen asetelma. Ohjelmalla on kolme tavoitetta: parantaa raskautta, lapsen terveyttä ja kehittymistä sekä vanhempien taloudellista omavaraisuutta.

Elmirassa kotikäyntiohjelman lasten kaltoinkohtelua esiintyi kontrolliryhmään verrattuna 80 prosenttia vähemmän ja esimerkiksi 12–24-kuukautisten lasten päivystyskäyntejä oli 56 prosenttia vähemmän. Ohjelman äideillä oli raportoituja lastensa pahoinpitelyjä 79, alkoholin ja huumeiden käytöstä johtuvia käyttäytymisongelmia 44 ja pidätyksiä 69 prosenttia vähemmän kuin vastaavassa elämäntilanteessa olevilla

äideillä, joiden luona ei vierailtu. Seurannan mukaan ohjelman lasten rikollisuus 15-vuotiaina oli selvästi vähäisempää kuin kontrolliryhmässä (pidätyksiä oli 56 ja tuomioita 81 % vähemmän).

Myös Memphisin kokeessa saatiin vastaavia hyviä tuloksia pikkulasten pahoinpitelyjen vähenemisen suhteen. Ohjelman alle 9-vuotiaiden lasten kuolleisuus oli selvästi alhaisempaa kuin kontrolliryhmässä. 6-vuotiailla oli mm. korkeampi älykkyydosamäärä, kieli paremmin kehittynyt ja vähemmän hallitsematonta aggressiota ja mielenterveysongelmia kuin vertailuryhmässä. Memphisin kokeessa tutkittiin erityisesti

Vain neljännes väkivallan teoista, joiden seurauksia hoidetaan julkisessa terveydenhoidossa, on ilmoitettu poliisille. Ongelmallisinta Jonathan Shepherdin mukaan on se, että jos ei ilmoiteta, rikoksen uhrin tuen saanti vaikeutuu.

lasten sairaalahoidon syitä ja kouluvalmiuksia.

Denverin kokeessa vertailuun otettiin mukaan toinenkin kontrolliryhmä: perheet, jotka saivat tukea ja joiden luona käytiin, mutta vierailija ei ollut terveydenhoidon ammattilainen. Syynä oli, että ohjelmaa oli alettu toteuttaa joissakin paikoissa säästösyistä niin, ettei kotikäyntejä tehnyt korkeasti koulutettu hoitaja. Koe osoitti ammatillaisen tarpeen: vaikka perheissä, joiden luona ylipäättään käytiin, voitiin jonkin verran paremmin kuin sellaisissa, joissa ei käyty lainkaan, erot eivät olleet olennaisia. Terveydenhoitajan tukemat äidit ja lapset sen sijaan menestyivät kontrolliryhmiä selvästi paremmin elämässä.

NÄYTTÖÖN PERUSTUVAA TIETOA TARVITAAN

David Olds painotti esityksessään, että kotikäyntiohjelman eri kokeet ovat johdonmukaisesti osoittaneet mm. naisten terveyden parantuneen raskauden aikana, päihderaskauksia olleen vähemmän, naisten raskauksien välin pidentyneen, isän sitoutumisen lisääntyneen, vanhempien työllistymisen parantuneen, lasten vammojen vähentyneen ja kouluvalmiuksien parantuneen. Oldsin kehittämän *Nurse-Family Partnership* -ohjelman on myös arvioitu säästäneen yh-

teiskunnan rahaa seitsemän kertaa enemmän kuin se on maksanut.

– Ohjelman hyvät tulokset eri alueilla antavat vakuuttavaa näyttöä politiikan pohjaksi. Sen siirtäminen tiettestä käytännöksi edellyttää huolehtivaa yhteiskuntaa, koulutusta ja teknistä tukea, suositusten kirjaamista, kliinistä tietojärjestelmää, ohjelman toteuttamisen arviointia ja jatkuvaa kehittämistä, hän kertoi.

Olds myönsi, että preventiivisen varhaisen puuttumisen tieteen soveltaminen poliittisiin strategioihin on kuitenkin vaikeaa. Nykyinen näyttöön perustuva tietopohja on riittämätön ja lupaavia ohjelmia pitäisi toistaa nykyisissä taloudellisissa ja sosiaalisissa olosuhteissa. Tarvitaan lupaavien ohjelmien kehittävää arviointia, satunnaistettuja kokeita lupaavista interventioista, ohjelmien toistamista kansainvälisesti ja sitoutumista tarkkuuteen.

TERVEYDENHOIDON TIEDOT VÄKIVALLASTA TÄRKEITÄ

Jonathan Shepherd on suuja leukakirurgian professori Cardiffin yliopistossa Ison-Britanniassa. Hän on tunnettu mm. baari- ja yökerhoväkivallan aiheuttamien vakavien kasvovammojen ehkäisystrategioista. Shepherd toteutti ensimmäisen kontrolloidun

kokeen baaritappeluvammojen vähentämiseksi vertailemalla karkaistusta lasista tehtyjen juomalasiensa jälkeä sellaisiin, jotka hajoavat teräväreunaisiksi. Hänen kokeidensa tulokset ovat saaneet monet englantilaiset pubit vaihtamaan 1990-luvulla olutlasit, mikä on vähentänyt loukkaantumisia ravintoloissa.

Shepherd on myös kehittänyt väkivallan trendien mittaamista yhdistämällä sairaalatietoja onnettomuuksista ja päivystysdataa poliisitilastoihin ja uhritutkimustietoihin. Tämän tutkimuksensa perusteella vuonna 1991 hän kutsui koolle Cardiffin väkivallan ehkäisyryhmän. Tavoitteena on paitsi väkivallan vähentäminen myös väkivallan uhrin palveluiden kehittäminen. Cardiffin mallia on hyödynnetty mm. Ison-Britannian väkivallan vähentämisen toimintaohjelmassa 2008–2011.

Symposiumin esityksessään Jonathan Shepherd käsitteli julkisen terveydenhoidon panosta väkivallan ehkäisyssä ja esitteli Cardiffin väkivallan vähentämismallia. Hän painotti terveydenhoidon tilastojen käyttämisen tärkeyttä väkivallan ehkäisytyössä. Terveydenhoidon tiedoista selviää esimerkiksi, että pahoinpitelyvammat korreloivat työttömyyden, etnisen vähemmistön, alkoholin kulutuksen, oluen hinnan

ja vuodenajan kanssa. Lisäksi selviää, että vain neljännes väkivallan teoista, joiden seurauksia hoidetaan julkisessa terveydenhoidossa, on ilmoitettu poliisille. Poliisin tietoon tulevan väkivallan osuus vaihtelee luonnollisesti uhrin iän, sukupuolen ja tapahtumapaikan ja -ajan mukaan. Poliisiin tietoon tulleet pahoinpitelyt eivät kuitenkaan ole linjassa vammojen vakavuusasteen kanssa eli vakavat tapaukset eivät välttämättä tule poliisin tietoon ja lievät jää tulematta. Ongelmallisinta Shepherdin mukaan on, että pahoinpitelyyn jääminen rikosoikeusjärjestelmän ulkopuolelle vaikeuttaa rikoksen uhrin tuen saamista.

Cardiffin mallissa tietoja kerätään ja hyödynnetään kuusivaiheisen ketjun mukaan. Sähköinen tietojärjestelmä kerää tietoa päivystyspoliklinikalta 24 tuntia sitä mukaa, kun potilaita saapuu sinne. Kerran kuukaudessa sairaalan henkilökunta käy läpi nimetöntä tietoa yhdessä rikosten ja häiriöiden vähentämishojelman rikosanalyttikon kanssa. Samoin kerran kuukaudessa rikosanalyttikko yhdistää poliisin tilastot päivystystietoihin. Sen jälkeen hän tekee tiivistelmän, jossa esitetään väkivallan tapahtuma-ajat, paikat ja aseet. Työryhmä panee jatkuvasti toimeen ja päivittää rikosten vähentämishojelmaa tietojen →

→ perusteella. Samoin jatkuvas-
ti seurataan väkivallan tren-
dejä, sekä yleistä että ongel-
mapaikkojen kehitystä.

– Lääketieteellisen ja yh-
teiskuntatieteellisen tutki-
muksen yhteistyö on vält-
tämätöntä. Verrattuna lää-
ketieteeseen rikostiede on
alikehittynyttä. Sen vuoksi
päättökentekijät eivät arvos-
ta samalla tavoin rikosoikeus-
järjestelmän tietoa, Shepherd
arvioi.

YHTEISÖLLISTÄ VÄKI- VALLAN TORJUNTAA

Cardiffin väkivallan vähen-
tämismalli toimii kolmella
tasolla (primaari, sekundaari
ja tertiaari) ja yhdistää vä-
kivallan ehkäisyn hoitoon.
Mallissa on olennaista paitsi
terveydenhoidon ja poliisin
tietojen yhdistäminen, koh-
denneet ja näkyvät polii-
sioperaatiot sekä erilaiset ti-
lanne- ja ympäristötorjunnan
keinot kuten muovisten juo-

malasien käyttö baareissa,
pikaruokapaikkojen uudel-
leensijoittaminen, kamera-
valvonta sekä kävelykadut.
Anniskelupaikkoja valvotaan
tarkoin, sillä yli neljännes
ilmoitetusta väkivallasta ta-
pahtuu niiden välittömässä
läheisyydessä.

Huomio on väkivallan sekä
fyysisten että psyykkisten
seurausten hoidossa ja uhrin
tuessa. Väkivallan uhreja ja
tekijöitä ohjataan myös alko-

holin käytön lopettamiseksi
mini-interventioon. Lisäksi
moniammatilliset ryhmät
hoitavat mm. perheväkivallan
seurauksia.

Ohjelma sisältää myös
terveydenhoidon ammatti-
laisten koulutusta väkivallan
tunnistamiseen ja uhrien
auttamiseen. Samoin koulu-
tetaan baarihenkilökuntaa,
sillä erityisesti ovimiehet ovat
jopa usein pahoinpitelyjen
tekijöitä. Lisäksi paikallisessa

■ REGINA JÄRG-TÄRNO

CEOP ehkäisee lasten seksuaalista hyväksi

Huhtikuussa 2006 Isoon-Britanniaan
perustettu osaamiskeskus *Child
Exploitation and Online Protecti-
on Centre* (CEOP) pyrkii estämään lasten
seksuaalista hyväksikäyttöä. Parin vuoden
aikana toiminta on kehittynyt, laajentunut
ja monipuolistunut kovaa vauhtia.

Tärkeä työkalu on keskuksen verkkosi-
vut (www.ceop.gov.uk), joilla mm. an-
neetaan ohjeita netin turvallisesta käytöstä,
kerrotaan ns. groomingista, välitetään
uutisia aihepiiristä ja tarjotaan palvelu,
jossa voi raportoida epäilyttävästä netti-
käyttäytymisestä sekä lapsille haitallisista
seksuaalisista sisällöistä. Lisäksi lasten ja
nuorten seksuaalista hyväksikäyttöä ehkäi-
sevää työtä tehdään aktiivisesti opettajien
kautta. "Thinkuknow" koulutus on tähän
mennessä tavoittanut 1,7 miljoonaa 8–16-
vuotiasta lasta Britanniassa.

CEOP tekee tiivistä yhteistyötä Ison-Bri-
tannian poliisin ja hallituksen kanssa, mutta
myös yhteistyö Interpolin, muiden maiden
viranomaisten ja organisaatioiden kanssa
on nykyään normaalia ja välttämätöntä.

Keskus koostuu kuudesta yksiköstä.
Kansainvälinen yhteistyö, käytösanalyysit ja
uhka-arvioinnit kuuluvat tiedusteluyksikön
tehtäviin. Yksikkö hankkii tietoa ihmisten
nettikäyttäytymis- ja ajattelumalleista sekä
passiivisesti että aktiivisesti osallistumalla
virtuaalimaailmojen ja keskustelupalstojen

tapahtumiin. Näin on saatu tietoa mm.
mekanismeista, joilla lapsia ja nuoria yrite-
tään netissä suostutella yhteydenpitoon ja
tapaamiseen seksuaalisessa tarkoituksessa
(grooming). Myös tekijöitä on metsästetty
keskustelupalstoilla peiteoperaatioin lä-
hinnä tutkimustarkoituksessa.

KUVISTA TUNNISTETTU APUA TARVITSEVIA LAPSIA

CEOP:ssa prosessoitiin toisena toiminta-
vuonna (huhtikuu 2007–maaliskuu 2008)
lähes miljoona kuvatiedostoa. CEOP etsii
ja identifioi aktiivisesti hyväksikäyttäjien ja
laittoman kuvamateriaalin hallussapitäji-
en lisäksi myös uhreja. Kansainvälisellä ja
moniammatillisella yhteistyöllä on tässä
erittäin iso merkitys. Identifioimalla (po-
tentiaaliset) uhrin myös (potentiaalisen)
tekijän kiinnijäämisriski nousee, mutta
tärkeintä on silti pelastaa lapset ja nuoret
mahdolliselta tai käynnissä olevalta sek-
suaaliselta hyväksikäytöltä. Uhrien tunnis-
tamisen kautta asioihin puuttumisella on
sekä hyviä että haitallisia puolia, ja jo nyt
keskustellaan siihen liittyvistä eettisistä ky-
symyksistä ja tulevaisuudessa keskustelulle
on yhä enemmän tarvetta. Joko suoraan
tai epäsuoraan CEOP:n toiminnan tulok-
sena pelastettiin 131 lasta seksuaaliselta
hyväksikäytöltä – heistä 18 identifioitiin ja
paikannettiin tutkimalla kuvatiedostoja.

TEKIJÖITÄ SAATU KIINNI ENEMMÄN

Lisäksi CEOP:n toiminnan tuloksena teh-
tiin 297 pidätystä huhtikuusta 2007 maa-
liskuuhun 2008, mikä on kolme kertaa
enemmän kuin ensimmäisenä toiminta-
vuonna. Myös isoja juttuja on selvitetty:
CEOP:n ansiosta hajotettiin kuusi organi-
soitunutta pedofiilirinkiä.

Ison-Britannian seksuaalirikoslain mu-
kaan poliisilla on oikeus pidättää vahvan
epäilyksen perusteella ihminen, joka on
selvästi valmistellut netissä lapsen seksu-
aalista hyväksikäyttöä (grooming), vaikka
konkreettiseen tekoon hän ei olisikaan vie-
lä päässyt. Tätä käytäntöä pidetään myös
hyvänä ehkäisykeinona, jolla voidaan pe-
lotella muita potentiaalisia rikollisia.

SEKSUAALIRIKOLLISTEN GLOBAALIA SEURANTAA

Uusintarikollisuuden ehkäisemisessä tuo-
mittujen ja vapautuneiden seksuaalirikol-
listen valvontajärjestelmä on yksi tapa
tehdä aktiivista työtä. Seksuaalirikoslain
mukaan tuomituilla on vapautumisen jäl-
keen mm. velvollisuus noin viiden vuoden
aikana säännöllisesti ilmoittaa viranomai-
sille olinpaikkansa. Ilmoitusvelvollisuuden
laiminlyönti on rikos ja sen rikkomisesta
voi jopa joutua takaisin telkien taakse.

CEOP:n organisaatioon kuuluu myös
kaksi seurantar ryhmää – toinen seuraa rikol-

mediassa on järjestetty kampanjoita, joissa rohkaistaan uhria ilmoittamaan väkivallasta ja yritetään vähentää uhrin syylistämistä.

Jonathan Shepherd osoitti monin tilastoin, että Cardiffissä on onnistuttu ohjelman toimenpiteillä vähentämään selvästi pahoinpitelyitä ja väkivallan aiheuttamia vammoja, myös erityisesti naisilla, verrattuna vastaaviin kaukupunkeihin.

KIRJO RIKOKSENTORJUNNAN META-ANALYSEJA

Symposiumissa esiteltiin monessa yhteydessä monenlaisten rikosentorjuntakokeilujen meta-analyseja, joissa yritettiin löytää vastausta siihen, mikä toimii. Esimerkiksi Campbellin yhteistyöryhmän työ oli hyvin esillä. Heidän omassa sessiossaan käytiin läpi ongelmasuuntautuneen poliisitoiminnan tuloksellisuutta,

julkista valvontaa ja huumeoikeusistuimia. Eri puolilla Eurooppa ja maailmaa toteutettavista koulukiusaamisohjelmista ja perheen tukemishjelmista saatiin varsin kattava näkemys. Myös naapurustovalvontaohjelmat ja kameravalvonta oli tarkastelussa. Joitakin johtopäätöksiä tehokkaasta rikosentorjunnasta meta-analyseista löytyi, mutta ennen kaikkea esityksissä

korostui, että laadukasta hankkeiden arviointia tarvitaan lisää. ■

Lisätietoa www.criminologyprize.com.

käyttöä monin keinoin

REGINA JÄRG-TÄRNÖ

Myös Suomessa valmistellaan groomingin kieltävää lakia.

lisiä kotimaassa ja toinen jäljittää rikollisia ulkomailla. Vapautuneiden matkustamista ulkomaille tarkkaillaan tiiviisti. Ulkomaanmatkasta kaikkine tietoineen on ilmoitettava paikalliselle poliisille vähintään kolme päivää ennen lähtöä. Sen jälkeen CEOP arvioi yhdessä poliisin kanssa konkreettisen tilanteen riskeineen ja varsinkin sen, onko syytä informoida kohdemaan viranomaisia kyseisen henkilön tulosta maahan. Mutta tilanteissa, joissa tiedon antaminen esimerkiksi maan poliittisen tilanteen tai suhtautumisen tämäntyyppiin rikollisiin takia on mahdotonta ja vaarallista henkilön turvallisuudelle, ratkaistaan hänen seurantansa matkakohteessa muilla keinoilla.

Toimintavuonna 2007–2008 oli CEOP:n tiimin seurannassa 206 Ison-Britannian korkeimman riskin lasten seksuaalista hyväksikäyttäjää.

Nettisivuja käytetään ahkerasti epäiltyjen rikollisten löytämisen ohella myös ilmoitusvelvollisuutta rikkoneiden henkilöiden paikantamisessa. Britannian 25 vaarallisinta lasten seksuaalista hyväksikäyttäjää paikannettiin CEOP:n toiminnan tuloksena, ja heistä kymmenen hetimiten jälkeen kun heidän kuvansa laitettiin nettiin etsittyjen sivuille.

Keskimäärin viiden vuoden kuluessa tiedot seksuaalirikoksesta poistetaan kansallisesta rekisteristä ja sen jälkeen CEOP:lla ei ole mitään tietoa heidän tekemisistään. Mutta CEOP ja kansainvälinen yhteistyö alalla kehittyvät koko ajan kovaa vauhtia siihen suuntaan, että rikollisten mahdollisuudet päästä pakoon tai pysyä tuntemattomina kutistuvat. CEOP:n viesti seksuaalirikollisille on selvä: Joko haet apua tai jätät kiinni. Internet ei ole enää se anonyymi paikka, mitä se joskus on ollut. ■

Lähteet: Victoria Banasin (CEOP) esitys Tukholman symposiumissa kesäkuussa 2008, Terry Jonesin (CEOP) haastattelu sekä CEOP Annual Review 2007–2008.

Kirjoittaja on suunnittelija rikosentorjuntaneuvostossa.

POHJOISMAAT YHDESSÄ LAPSIPORNOA VASTAAN

Pohjoismaiden oikeusministerit tekivät kokouksessaan Ystadissa syyskuussa aloitteen yhteisestä taistelusta lapsipornorikoksia ja muita lapsiin internetissä kohdistuvia rikoksia vastaan. Oikeusministerien hyväksymä strategia käsittää viisi pääaluetta:

– Perustetaan Pohjoismaiden yhteinen jakelupalvelin lapsipornokuvia koskevaa teknistä informaatiota varten. Tällainen informaatio voi koostua esimerkiksi eräänlaisista digitaalisista sormenjäljistä, joita voidaan käyttää kuvien lajitteluun ja tunnistamiseen sekä lapsipornotutkintaan.

– Pohjoismaista operatiivista poliisiyhteistyötä vahvistetaan yhteisellä koulutuksella, jossa käsitellään lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja lapsipornoa. Tämä tarjoaa edellytykset rikosentorjunnan yhtenäistämiseen ja tehostamiseen.

– Käynnistetään pohjoismainen yhteistyö sellaisten ohjelmien ja teknikoiden kehittämiseksi, joita voidaan käyttää internet-tutkinnassa.

– Jokainen maa ottaa käyttöön teknisiä järjestelmiä, joiden avulla käyttäjät voivat lähettää suoraan verkkosivuilta vihjeitä lasten hyväksikäytöstä.

– Vahvistetaan kansainvälistä poliisiyhteistyötä, niin että Pohjoismaiden ulkopuolella tapahtuneesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä voidaan entistä useammassa tapauksissa nostaa syyte./ RK

Venäjällä nuorille vähemmän vankeusrangaistuksia

Venäjän lainsäädäntö ja oikeusistuimet pyrkivät siihen, että nuoret rikoksenteikijät tuomittaisiin muihin kuin vapausrangaistuksiin, sillä ne vaikuttavat negatiivisesti niin tuomittuihin kuin yhteiskuntaankin. Lainsäädännössä on kuitenkin muutamia aukkoja tai epä johdonmukaisuuksia, jotka vaikeuttavat tämän pyrkimyksen toteuttamista.

Yleensä nuoret tekevät rikoksia ryhmissä alakoholin tai huumeiden vaikutuksen alaisena. Merkittävä osa nuorisorikollisista on käytökseltään aggressiivisia, rikollisesti suuntautuneita ja sosiaalisesti syrjäytyneitä. Joka yhdeksäs nuori rikoksenteikijä on tuomittu rikoksesta aikaisemmin, monilla heistä joko ei ole huoltajia tai he tulevat huono-osaisista perheistä. Nuorisorikollisuus on huomattava ongelma nyky-Venäjällä.

Venäläiset oikeusistuimet ovat suuntautuneet rangaistusten inhimillistämiseen ja sellaisten rangaistusten käyttöön, jotka eivät eristä rikollisia yhteiskunnasta. Tällainen suuntaus on toivottava, sillä erityisesti alaikäisen rikoksenteikijän eristäminen yhteiskunnasta aiheuttaa joskus suuria vahinkoja niin rikoksen uhrille, rikoksen tekijälle kuin yhteiskunnallekin, eikä se ole tarkoituksenmukaista monista eri syistä.

Vapausrangaistuksen tar-

koituksenmukaisuus on kyseenalaista esimerkiksi siitä syystä, että tällä hetkellä monikaan alaikäinen rikoksenteikijä ei voi työskennellä vankilassa, koska vankiloiden taloudellinen tilanne on huono. Näin heille ei kerry tuloja, joista he voisivat korvata rikoksen uhrille aiheuttamia vahinkoja. Nuoren rikoksenteikijän sellaiset sosiaaliset suhteet ulkomaailmaan, jotka voisivat vaikuttaa myönteisesti ja auttaa uudelleenasettumista yhteiskuntaan, katkeavat vankilassa. Vapausrangaistusten täytäntöönpano aiheuttaa suuria kustannuksia veronmaksajille, kun toisin toimimalla nämä rahat voitaisiin käyttää kansalaisten sosiaalisten tarpeiden tyydyttämiseen. Kaikkein tärkein vaihtoehtoisia rangaistuksia puoltava argumentti on se, että vankiloissa nuoret saavat ensimmäisen ”rikolliskoulutuksensa”, yhdessä paikassa asuvat rikolliset voivat perustaa järjestäytyneitä rikollis-

ryhmiä ja suunnitella vapautumisen jälkeen tapahtuvaa rikollista toimintaa.

LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ VAIHTOEHTOJA NUORILLE

Venäjän nykyinen lainsäädäntö sisältää monia nuorten rikoksenteikijöiden rangaistuksen määräämistä ja täytäntöönpanoa koskevia poikkeuksia. Säännön mukaan alaikäiset rikoksenteikijät tuomitaan alennettuun rangaistukseen. Lainsäädännön sekä oikeus- ja toimeenpanevien elinten pyrkimys rangaista nuoria rikoksenteikijöitä muilla kuin vapausrangaistuksilla ja antaa mahdollisuuden parannukseen on järkevää, sillä yleisesti hyväksyttävien moraalilainien ja käytöstapojen juurruttaminen teini-ikäiseen on vankeuslaitoksissa erittäin vaikeaa. Yleensä Venäjällä kokeneet nuorisorikolliset ja sellaiset ensimmäistä kertaa rangaistusta suorittavat, joilla olisi mahdollisuus tulla jälleen yhteiskuntakelpoisiksi ilman

vapausrangaistusta, oleskelevat samoissa tiloissa. Tällainen ympäristö luo negatiivista yhteiskunnallista kierrettä.

Venäjän lainsäädäntö tuntee riittävästi välineitä, jotka mahdollistavat sen, että nuorta ei eristetä yhteiskunnasta. Lainsäädäntö mahdollistaa nuorisorikollisen vapauttamisen rikosoikeudellisesta vastuusta ja kasvatuksellisten toimenpiteiden käyttöönnoton jo alustavan rikostutkinnan vaiheessa.

Niiden rangaistusten määrä, joita voidaan soveltaa alaikäisiin, on puolet pienempi kuin aikuisiin rikoksenteikijöihin sovellettavissa oleva rangaistusten määrä. Neljä kuudesta nuoriin sovellettavissa olevasta rangaistuksesta on muita kuin vapausrangaistuksia: sakko, kielto harjoittaa tiettyä toimintaa, yhdyskuntapalvelus ja ojennustyö. Tällä hetkellä kuitenkin joidenkin vapausrangaistukselle vaihtoehtoisten tuomioiden määräämiselle tai täytäntöönpanolle on erinäi-

Kuvan Ivanovon piirioikeudessa on käsitellyssä ehdollisesti rangaistun nuoren valvonnan lakkauttaminen.

siä käytännön esteitä. Vaikka laki huomioi nuoret rikosten tekijät erillisenä ryhmänä, se ei aina ole yksiselitteinen tai siinä on aukkoja.

ESIMERKKEJÄ LAIN EPÄKOHDISTA

Sakon määrä voi olla alaikäisille 1 000–50 000 ruplaa (noin 27–1370 euroa, suom. huom.). Jos alaikäisellä ei ole varallisuutta, hän voi lainata vanhemmiltaan tarvittavan summan. Mikäli varattoman nuoren vanhemmat kieltäytyvät maksamasta sakkoa, rangaistuksen suorittaminen ei ole mahdollista. Sakkorangaistuksen toiseksi ongelmaksi suhteessa nuoriin rikosten tekijöihin nousee myös lain kohta, joka vahvistaa, että rangaistuksen suorittaa rikoksen tekijä eikä sitä voi tehdä kukaan muu. Tästä nousee kysymys, kuinka vanhemmille voidaan säilyttää sakonmaksuvelvoite, heidän suostumuksellaankin, jos he eivät ole tehneet rikosta. Lisäksi

ylsi sakkorangaistuksen kohtaama käytännön ongelma on se, että joissakin rikoksissa lain määräämä minimisakon määrä on suurempi kuin mikä on alaikäiseltä vaadittavan sakon enimmäismäärä.

Kiellossa harjoittaa tiettyä toimintaa on ongelmana valvonnan toteuttaminen (esimerkiksi tapauksissa, joissa on kielletty internetin tai julkisten kulkuneuvojen käyttö). Yhdyskuntapalvelun aikana rangaistulle tapahtuneet työtapaturmat korvataan työlainsäädännön mukaisesti, mutta laki ei sano mitään ulkopuolisille työstä aiheutuvien haittojen korvaamisesta. Laissa on epäselvyyksiä esimerkiksi siinä, sisältyykö häikäilemätön poissaolo työstä määräysten vastaiseen toimintaan (joita saa olla kaksi kuukaudessa ilman että siitä tulee erillistä rangaistusta) vai lasketaanko ilkeävaltainen poissaolo ja määräysten vastainen toiminta erillisinä toimintoina, joita molempia saa

olla kaksi kuukaudessa ilman rangaistusta. Erityisesti koulutusta koskeva laki vaikuttaa niin, että useinkaan ojennustyöt eivät käytännössä ole mahdollisia alaikäisille.

Kun tarkastellaan Venäjän lainsäädäntöä suhteessa nuoriin rikosten tekijöihin, on siis tarkoituksenmukaista harkita alaikäisten vapauttamista rikosoikeudellisesta vastuusta ja käyttää kasvatuksellisia pakkokeinoja tai rangaistuksen suorittamista erityisissä suljetuissa kasvatuslaitoksissa. Viimeisessä tapauksessa alaikäinen rikosten tekijä eristetään negatiivisesta kierteestä ja hän jatkaa opintojaan. ■

Oikeustieteen kandidaatti A.B. Jelizarov on Vladimirin oikeustieteellisen instituutin Ivanovon yksikön vanhempi opettaja. A.V. Knjazev on Venäjän Federaation Vankeinhoitolaitoksen vankeinhoiton tarkastuksia hallinnoivan osaston johtaja Ivanovon alueella.

Artikkelin on lyhentäen suomentanut Mila Oiva, joka on kansainvälisten asioiden suunnittelija Rikosseuraamusvirastossa.

VENÄJÄN VANKEUDEN VAIHTOEHDOT

Venäjäällä on käytössä useampia ehdottoman vankeuden vaihtoehtoja, suurimpana ehdollinen vankeusrangaistus. Muita yhdyskuntaseuraamuksia kehitetään ripeästi. Artikkelissa mainittua ojennustyörangaistusta käytetään lähinnä elatusmaksujen laiminlyönnin rangaistuksena, mihin liittyy pyrkimys työllistää tuomittuja yleishyödyllisiin tehtäviin. Vuonna 2005 on koko maassa otettu käyttöön yhdyskuntapalvelu, hyvin samankaltaisena järjestelmänä kuin Suomessa. Ajankohtaisia aiheita ovat tällä hetkellä erityisesti nuorten rikosten tekijöiden seuraamusten kehittäminen sekä elektronisen valvonnan käyttöön ottaminen.

Suomen ja Venäjän oikeusministeriöiden välisen yhteistyösopimuksen mukaisesti Rikosseuraamusvirasto on osallistunut vuodesta 2005 yhdyskuntaseuraamusten kehittämiseen Venäjällä. Yhteistyökumppaneina on ollut Moskovan keskushallinnon vaihtoehtoisten rangaistusten osaston lisäksi Ivanovon alue Moskovan koillispuolella. Sieltä on löytynyt asiaan sitoutuneita yhteistyökumppaneita, hyviä kokemuksia yhdyskuntapalvelusta sekä halua kehittää järjestelmää.

Venäjän vankiluku on n. 900 000. Ivanovon alueella vuonna 2006 ehdottomaan vankeuteen tuomittiin kaikista syytteessä olleista 36 % ja 64 % johonkin vaihtoehtoiseen rangaistukseen.

Kirjoittaja on yliopettaja Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa.

Miksi olemme erilaisia?

Rikosseuraamusalalla kuulee joskus sanottavan, ettei rikolliseen käyttäytymiseen voi vaikuttaa. Kun sitten kysyy sanojalta, voiko ihmisen käyttäytymiseen yleensä vaikuttaa, vastaus onkin jo myönteinen. Tässä tuntuisi olevan ristiriitaa. Onko sama ristiriita jossain määrin myös kriminologisen teorianmuodostuksen piirissä? Rikollista käyttäytymistä selitetään erityisillä teorioilla, mutta eikö sitä pitäisi selittää samalla tapaa kuin muutakin ihmisen käyttäytymistä.

Judith Rich Harris julkaisi vuonna 1998 kirjan, joka herätti laajan kansainvälisen huomion (*Nurture Assumption*, suom. Kasvatuksen myytti, 2000). Siinä hän pyrki haastamaan perinteisen, erityisesti yhdysvaltalaisen käsityksen, jonka mukaan vanhempien kasvatustapa ratkaisevalla tavalla vaikuttaa lapsen myöhempään persoonallisuuteen. Ei ole pitkä aika siitä, kun ajateltiin, että jos lapsi muistuttaa vanhempiaan, se johtuu kasvatuksesta – niin hyvässä kuin pahassakin. Geeneillä ei ollut merkitystä ja vielä tänäkin päivänä tehdään kehityspsykologisia tutkimuksia ilman, että geneettistä vaikutusta lainkaan kontrolloidaan.

Vastahyökkäys Harrista kohtaan oli perinteinen. Tunnetut kasvatusoptimit kritisoivat kirjaa lukematta siitä riviäkään: ”eikö muka vanhemmilla ole merkitystä?”. Näinhän hän ei tietenkään sanonut ja myöhemmin totesi, miten ”evoluutio suorastaan olettaa äitiä ja ehkä vähän isääkin.”

Mutta kasvatustapa sijaan vaikuttavana ”ympäristökijänä” Harris nosti esiin vertaisryhmän. Monet asiat toteutuvat juuri sen kautta, kuten suuri osa sosialisatiosta tai kielen oppimisesta. Vertaisryhmään liittyvät ongelmat tai sen puute voivat olla kohtalokkaita lapsen kehityksen kannalta. Vertaisryhmä voi tehdä lapsista vanhempiensa kanssa samanlaisia, koska vertaisryhmä useimmiten määräytyy asuma-alueen, koulun yms. kautta. Harrisin ensimmäisessä kirjassa juuri tämä käyttäytymisen samanlaisuus oli vahvasti esillä. Kriminologian osalta sellaiset ajatukset, joissa vanhempien kasvatuksen merkitys on korostunut, saivat vakavan haasteen Harrisin taholta.

Kirjaan liittyvän keskustelun yhteydessä Harris kiinnostui sitten toisesta kysymyksestä: miksi me olemme erilaisia. Vuonna 2006 Harris julkaisi aiheesta uuden kirjan (*No Two Alike*). Nyt jo kaikki myöntävät, että geenit vaikuttavat. Kun sisaruksilla

on vain 50-prosenttisesti samat geenit, erilaisuutta ilmenee. Mutta miksi identtiset kaksoset ovat erilaisia (100-prosenttisesti samat geenit, sama kasvatustapa)? Ja Harris kertoo, miten päästään toisistaan kiinni olleet ja aikuisiksi kasvaneet siamilaiset kaksoset **Ladan** ja **Lajeh Bijani** olivat erilaisia.¹ Harris näkee tässä mysteeriromaanin ainekset: samat geenit, täysin samat kokemukset, ja silti eroja. Harris muistuttaa myös, miten sellaiset hokeumat, kuten ”molemmathan vaikuttavat, sekä geenit että ympäristö” tai ”geenit ja ympäristö ovat vuorovaikutuksessa”, ovat itsestäänselvyksiä, jotka eivät johda mihinkään.

Käyttäytymisgeneettisten tutkimusten perusteella on yleistetty, että väestössä esiintyvistä persoonallisuuden vaihteluista noin 45 prosenttia selittyy perimän eli geenien kautta ja 55 prosenttia jonkun muun kautta. Tässä on Harrisin mysteeri: mikä on tuo jokin muu. Vaikka kuinka toivoisimme ja uskoisimme, taaskaan se ei Harrisin mukaan ole koti tai kasvatustapa.

Identtiset kaksoiset, jotka ovat kasvaneet eri kodeissa, eivät ole tilastollisesti yhtään sen erilaisempia kuin samassa kodissa kasvaneet. Tärkeää on myös muistaa, että geenit vaikuttavat usein välillisesti. Lapsia kohdellaan sen mukaan, minkälaisia he ovat ja miten he käyttäytyvät. Eli samassa perheessä olevia lapsia voidaan kohdella ja kasvattaa hyvinkin eri tavalla. Jos perhekokemukset jotain tuottavat, se saattaa olla enemmänkin eroja kuin samanlaisuutta. Geenit vaikuttavat myös vertaisryhmän valintaan, hakeudumme sellaiseen seuraan, joka vastaa ominaisuuksiamme.²

Harrisin mukaan ratkaisua tähän mysteeriin on lähdeittävä etsimään kolmen ihmismieleen liittyvän järjestelmän kautta. Ensimmäinen on ihmissuhdejärjestelmä. Siinä yksi mekanismi on voimakas pyrkimys tiedonkeruuseen toisista ja siihen liittyvät kategoriat ja stereotyyppit. Juorut näyttelevät tässä tärkeää osaa riippumatta siitä, ovatko ne tarkkoja tai virheellisiä. Tiedonkeruumeکانismi tuottaa myös kummallisuuksia, joilla ei ole paljon käyttöä. Tunnistamme nimeltä ja kasvoista 100 tennispelaajaa ja tiedämme paljon heidän yksityiselämästään.³ Ihmissuhdejärjestelmään liittyvät myös erilaiset hierarkiat ja nokkimisjärjestykset, joita lapsi joutuu jo hyvin pienessä oppimaan.

Ratkaisu mysteeriin ei ole toinenkaan järjestelmä, sosialisatio. Sehän tekee meistä pääasiassa samanlaisia. Harris korostaa, miten sosialisatio on hyvin vahvasti itsesosialisatiota. Lapsi haluaa sopeutua, kuulua ryhmään, olla tavallinen, oppia sääntöjä ja normeja. Siihen ei välttämättä tarvita mitään palkkioita tai rangaistuksia eikä sosiaalista painetta (*peer pressure*) ulkoapäin. Sosialisatiossa tärkeää on erilainen kategorisointi, joka mielessä tapahtuu erilaisten prototyyppien avulla. Lapsi tietää, mitä hänen rooliinsa kuuluu ja hetken päästä, teini-ikäisenä hän tietää, että rooli on jo ihan eri. Vertaisryhmän merkitys sosialisatiossa on suuri. Monet uskonnolliset ryhmät, esimerkiksi amishit ja hutteriitit säilyvät sen takia, että niillä on omat koulut. Vaikutus pysyy siten juuri vertaisryh-

mäsosialisaation avustuksella. Tämä todistaa myös siitä, että kulttuureilla ja alakulttuureilla on merkitystä.

Kolmas järjestelmä edellyttää kahta edellistä ja se on Harrisin mukaan ratkaisu mysteeriin. Samaan aikaan kun haluamme sopeutua, haluamme myös kilpailla, erottautua ja menestyä. Kyseessä on statusjärjestelmä. Status ei kädellisillä ole yksinkertainen juttu. Esimerkiksi on oletettu, että kiusaajilla olisi heikko itsetunto. Mutta itsetunto tulee statuksesta eikä ryhmäyhväksynnästä, jotka ovat eri asioita. Koolla voi olla jonkin verran merkitystä, esimerkiksi miesten palkka korreloi positiivisesti pituuden kanssa. Mutta sekin voidaan korvata.⁴

Status edellyttää palautetta, vertaamme itseämme saman kategorian ihmisiin. Tarvitaan "yleistetty toinen", jonka kautta peilaamme itseämme. Status voi olla myös erilainen eri tilanteissa; jossakin ryhmässä sitä on, toisessa taas ei. Dominanssien määrittely alkaa jo varhain. Tästä on esimerkkinä pikkupoikien nujakat ja painit. Tavoitteena ei ole pahoinpitely vaan sen määrittely kuka on kukin. Harrisin referoimien tutkimusten mukaan persoonallisuus ei ole lukkoonlyöty niin varhain kuin monissa, myös kriminologisissa, teorioissa oletetaan. Tärkeä ikävaihe on noin 16 vuotta. Jos silloin johtaa nuorisoryhmää, on suuri todennäköisyys, että aikuisenakin johtaa jotain, hyvää tai pahaa, ryhmää.

Statuksella on itseisarvo, sillä ei vain pyritä ruoan, juoman ja seksin hankintaan. Ja sen menettäminen satuttaa, joskus suunnattomasti.⁵ Välitämme statuksesta kuolemankin jälkeen. Ajatuksiaan tukemaan Harris kertoo myös yksittäistapauksen. **Conrad** ja **Perry McKinney** olivat identtiset kaksoiset, jotka olivat aina yhdessä ja tekivät kaiken yhdessä, myös kouluhäiriköinnin. Tämän vuoksi heidät erotettiin siten, että Perry joutui jäämään viidennelle luokalle kun Conrad sai siirtyä ylemmälle luokalle. Polut erosivat sitten muutenkin. Tänäpäin Conrad on suhteellisen menestyvä liikemies ja Perry siltojen alla majaileva alkoholisti.

Miten tämä sitten kriminologiaan liittyy? **Gottfredsonin** ja **Hirschin** itsekontrolliteoria nojaa vahvasti kasvatus-

oletukseen. Laadukkaat vanhemmat saavat aikaan itsekontrollin, joka kestää läpi elämän. Mutta onko geneettinen vaikutus kontrolloitu? Todisteeksi ei tässä riitä, että alhaisen itsekontrollin vanhemmilla on samanlaisia lapsia. Mutta on myös teorioita, jotka painottavat menestymismahdollisuuksien eroja, statuksen merkitystä ja myös rikollisuuden kautta saatavaa statusta. Ja on myös teorioita, jotka korostavat elämänsä merkittävien siirtymävaiheiden merkitystä suuntaan tai toiseen (vrt. Perry).

Harrisin mukaan pyrkimys statuksen saamiseen tuottaa ne erot persoonallisuuden vaihtelussa, jotka eivät ole geneettisiä. Yritämme edetä tiettyä polkua ja jos emme mahdu sille, valitsemme toisen. Ihmisten yhteisöihin kehittynyt monipuolinen, **Adam Smithin** ylistämä työnjako, mahdollistaa ainakin teoriassa erilaisia statuksen hankintakeinoja ja menestymispolkua. Mutta silti joillakin laillinen tie näyttää suljetulta. **William Shakespearen** Rikhard III arvioi statustaan ja tekee päätöksen (suom. Matti Rossi, 2004):

... minä miehentytkä, suloton ja rujo petollisen luonnon runtelema rampa, ennen aikojani maailmaan syösty, tuskin puoleen väliin valmis keskonen, niin hutiloitu, tölskitty ja tunaroitu, että koirat puhkeavat ulvomaan kun onnun niitä kohti...

Niinpä minä, kun en kerran sovi rakastajan osaan eikä kieli käännä ajan muodin joutavuuksiin, olen päätökseni tehnyt: ryhdyn roistoksi.■

¹ He kuolivat 29-vuotiaana, kun irrotusleikkauksiryitys epäonnistui.

² Tässä on muistettava, että monilla lapsilla ja aikuisillakaan ei ole aitoa valinnanmahdollisuutta. On mentävä siihen seuraan, joka edes jotenkin huolii.

³ 7 päivää -lehdellä on siis evolutiivinen tausta.

⁴ Kaikki muistanevat, että kirjailija Väinö Linna oli pienikokoinen. Mutta hänellä oli lapsuudessaan muuta avuja: kirjojen lukeminen ja hyvä mielikuvitus mahdollistivat tarinoiden kertomisen ja leikkien organisoimisen. Näin saatiin johtajuutta. Ja ilman statusjärjestelmää meillä olisi vain kersantti ja työmies Väinö Linna.

⁵ Kun alfasimpanssi menettää asemansa, sen itsetunto romahtaa, lopullisesti ja pysyvästi.

Kriminologian yhtenäisteoriaa etsimässä

Janne Kivivuori (2008) Rikollisuuden syyt. Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kriminologisen yksikön tutkimusjohtaja **Janne Kivivuori** asettaa uudessa kirjassaan Rikollisuuden syyt kriminologiset teoriat aivan uudenlaiseen sisäiseen ja keskinäiseen keskusteluun. Kaikki keskeiset rikollisuutta selittävät teoriat – valikoitumiseen, frustraatioon ja yhteiskunnan epätasaarvoon, sosiaalisen kontrollin vaihteluun, oppimiseen, leimautumiseen ja väestön rutiiniaktiiviteetteihin kiinnittyneet teoriat – löytyvät kyllä kansien välistä. Tuoreus syntyy esitys- ja käsittelytavasta. Kuten rikollisuuden selitysmallia pyritään testaamaan ja koettelemaan sekä teoreettisen ajattelun että empiiristen havaintojen valossa. Toiseksi, kunkin syyteorian suhde muihin lähestymistapoihin – ajatusmallien heikkoudet ja vahvuudet – käydään läpi. Kolmanneksi, käsittelytapa on myös historiallinen – jotkut syyteoriat näyttävät selittävän rikollisuutta toisia paremmin moderneissa oloissa.

Kukin luku päättyy arvioivaan katsaukseen ja osin myös yhteiskuntapoliittisiin toimenpidesuosituksiin, mikä on ansiokasta ja edelleen tutkimuskirjallisuudessa kohtalaisen harvinaista.

Kirja on ilmeisesti kirjoitettu usealle yleisölle, mikä on aina vaativa tehtävä. Pääosin esitystapa on kuitenkin sekä

analyttinen että sujuva, joten kokonaisuus toimii. Itseäni häiritsi kuitenkin johdantoluvun ajoittainen puolusteleva ja selittelevä sävy. Voi olla, että opiskelijoi- ta on syytä opastaa oikeaan ajatteluun, mutta silti tieteellisen teorian oikeiden ja väärin arviointikriteerien luettelo tuntuu jossakin määrin osoittelevalta, eikä täysin tieteelliseen esitykseen sopivalta.

DATASUKUPOLVEA PLEISTOSEENIKAUDELTA

Ankara etukäteispuolustautuminen joutuu ehkä myös siitä, että Kivivuori on ottanut evoluutiokriminologiaksi nimittä- mänsä lähestymistavan tosissaan. Tällöin rikollisuuden syitä etsitään luonnontieteellisestä teoriaperustasta ja sellaisista universaalipiirteistä, jotka ovat suhteellisen pysyviä kulttuurista toiseen, kuten ihmisten keskinäisen vastavuoroisuuden normi, reiluuden ja hyvityksen tavoittelu tai miesten ja naisten väliset aggressioerot. Ihmisluontoa kuvaava luku aloittaa rikollisuuden syyteorioita käsittelevän kokonaisuuden, ja kaikkein laajimpana selitysmallina se pysyy yhtenä keskeisenä kokonaisuutta jäsentävänä teemana.

Ovatko kivikauden keräilijä- ja metsästäjäkulttuurissa virittyneet evoluutiiviset valmiutemme oleellisia rikollisuuden syiden ymmärtämiselle? Tästä vähintään 10 000 vuoden takaisesta lajinkehitys- prosessista aukeava ihmisluonnon selitysperusta on kohtalaisen väljä, ja sopii siitä syystä kritikoiden mukaan turhankin hyvin inhimillisen käyttäytymisen pysy-

väisluonteisten ja kulttuurista riippumat- tomien piirteiden kuvaamiseen. Evoluutiokriminologia näyttää kirjan viiteluette- lon perusteella nojaavan oleellisilta osil- taan niin kutsutun evoluutiopsykologian lähtökohtiin. Tämä suuntaus puolestaan kehittyi 1980-luvun alkupuolella vastare- aktiksi niin kutsutulle sosiobiologiselle ajattelulle.

Evoluutiokriminologian taustaläh- tökohtien ja aatehistorian esittely olisi kuitenkin ollut kokonaisuuden kannalta hyvä lisä. Asian ymmärtämisen kannalta on tärkeää huomata, että nykykuotoinen evoluutiopsykologia ei aateperin- teeltään ole biologisen evoluutioteoria suora seuraus tai jatke. Toisaalta se ei myöskään ole erityisen hyvin testattu tai tiedeyhteisön hyväksyntää läpäissyt tieteellinen teoria, ja siihen liittyy lukuisia ratkaisemattomia ongelmia, kuten esimerkiksi Raatikainen (Tiede & Edistys 1/2007) on viime vuosikymmenten kes- kustelusta kokoavasti esittänyt. On siis kyseenalaista, onko kyse aidosta tieteel- lisestä teoriasta lainkaan.

Biologinen evoluutioteoria on sen sijaan saanut toistuvaa empiiristä lisä- voimaa. Edelleen on jokseenkin kiistat- tomasti osoitettu, että ihmisten välillä on huomattavaa yksilöllistä geneettis- pohjaista vaihtelua – jopa enemmän rotujen sisällä kuin niiden välillä. Vaikka evoluutio edellyttää biologialla, kaikkea geneettistä ja synnynnäistä vaihtelua ei voi pitää evoluution tuloksena.

Ihmislajin universaalipiirteiden pysy-

vyttä voi puolestaan hyvin selittää myös evoluution avulla, mutta antaako evoluutiopsykologian näkökulma jotakin uutta ja parempaa selitysvoimaa rikollisuuden syistä? Ainakaan se ei ole viime vuosikymmenten vertailevaa geneettistä kriminologista tutkimusta täsmällisempää, joten onko kyse pikemminkin eräänlaisesta evoluutiopsykologian väljien representaatioiden valumisesta kriminologiseen selitys- tai teoriaperustaan?

Vai onko evoluutiokriminologian aatehistoria palautettavissa pikemminkin biologiseen evoluutioteoriaan? Tällöin tosin karkeustason ongelma ja suhde sosiobiologiaan on ratkaistava jollakin muulla tavoin, mutta ainakin säästytäisiin siltä raskaalta ajatustyöltä, joka jo pitkään on ilman toimivia empiirisiä välineitä yrittänyt ratkaista evoluutiopsykologian mielen rakenteeseen liittyviä ja kovin kiistanalaisia oletuksia.

Tällöin kirja voisi olla avaus yhteiskuntatieteiden naturalismin suuntaan. Naturalismi yhteiskuntatieteiden kontekstissa ei siis oikopäätä tarkoita sitä, että yhteiskuntatieteet tulisi yrittää palauttaa biologisiin selityksiin, mutta niiden ei kuitenkaan tulisi olla keskenään varsinaisesti ristiriidassa: myös inhimillinen kulttuuri syntyy ja kehittyy luonnollisten prosessien seurauksena.

KRIMINOLOGIA, RIKOSTIEDE JA KÄYTÄNNÖN POLITIIKKA

Kirjan alkuluvussa tutkija näyttää suhtautuvan varauksellisesti mahdollisuuksiin löytää kriminologian yhtenäistä teoriaperustaa, mutta rohkaistuu loppua kohti. Yhteenvetoluvussa arvioidaan kirjan kahdeksan kriminologisen teorian keskeisiä päätelmiä ja samalla kokonaisuutta mahdollisen monitieteisen yhtenäisteorian näkökulmasta. Näyttää olevan mahdollista puhua "ainakin orastavasta" kriminologian suuresta yhtenäisteoriasta, joka perustuu tutkimustiedon kumuloitumiseen yhtäältä evoluutiomallin, toisaalta yksilöllisten ominaisuuksien ja siihen liittyvän valikoitumisen ja käyttäytymisgenetiikan tutkimukseen, kolmanneksi sosiaalisten syysuhteiden tutkimukseen ja neljänneksi rutiinotoimintojen teoriaan.

Viimeksi mainittu suuntaus perustuu ajatukseen, että rikollisuus syntyy osana rutiiniaktiiviteetteja, kun sopiva uhri koh-

taa motivoituneen tekijän samassa, valvomattomassa tilassa. Teoria ei siis sinänsä piittaa yksilöiden vaihtelevasta rikosmotivaatiosta tai edes rikosalttiuden ryhmäkohtaisesta vaihtelusta. Katse suunnataan pikemminkin kokonaisrikollisuuteen ja sen vähentämiseen käyttämällä hyväksi tietoja tilasta, sen ominaisuuksista ja ihmisten käyttäytymismalleista yleensä. Rutiinotoimintojen teoriaa on käytetty menestyksekkäästi ja laajasti rikosten torjunnassa, ja se itse asiassa riittäisi kohtalaisen hyvin yksinäänkin yhtenäisen rikollisuusteorian pohjaksi. Lisäetuna on nimittäin se, että rutiinotoimintojen teorialla on vähintäänkin ajatuksellisia liittymäkohtia muihin yhteiskunnallisiin sosiaalisia ongelmia selittäviin ja niiden ratkaisumalleja prosessoiviin teorioihin.

Yksilöllisen rikosalttiuden vaihtelu on tietenkin tärkeä tutkimuskohde, vaikka tälle pohjalle onkin vaikea rakentaa uskottavaa rikosoikeuspolitiikkaa tai eettisesti kestäväää rikosvastuun toteuttamista. Rationaalisen valinnan teoria on edelleen vahva länsimaista rikosoikeutta jäsentävä eetos. Rikosseuraamusten täytäntöönpanossa on puolestaan jokseenkin kaikissa länsimaissa luovuttu tiukasta uusklassisesta ajattelusta ja pyritty – tasa-arvoideaalista oleellisesti tinkimättä – soveltamaan yleistä rangaistusajattelua vaikuttavasti myös yksilöllinen vaihtelu huomioiden ja riippumatta siitä, onko tuo vaihtelu synnynnäistä tai opittua.

Tutkija esittää rohkeasti omia johdopäätöksiään yhteiskuntapolitiikan toivottavasta suunnasta tai vaihtoehtoista. Oivaltavan ja tarkan empiiristen aineistojen käytön lisäksi Kivivuorella on kyky elävöittää tekstiä esimerkeillä kaunokirjallisuudesta, elokuvista tai muusta populaarikulttuurista. Perusajatuksukset esitetään kirkkaasti ja tuoreesti. Kirja on epäilemättä toistaiseksi paras suomenkielinen yleisesitys kriminologisista teorioista ja niiden käyttömahdollisuuksista. Lukunautintoa haittaavat tosin hieman liian lukuisat tekniset virheet, jotka toivottavasti korjataan kirjan seuraavassa painoksessa. ■

RIIKKA KOSTIAINEN

Oikeuspsykologia tutuksi

Santtila, Pekka & Ghitta Weizmann-Henelius (toim.) Oikeuspsykologia. Edita Helsinki 2008.

Tuoreessa kirjassa käydään läpi oikeuspsykologian näkökulmasta olennainen oikeusprosessiin liittyvä tutkimustieto, jota valaistaan käytännön tapausesimerkein. Teoksessa pohditaan psykologin roolia oikeusprosesseissa sekä esitellään psykologisen tiedon soveltamista rikos- ja siviiliprosesseihin. Kirjoittajina on parikymmentä suomalaista asiantuntijaa. Kirja on tehty yhteistyössä Suomen Psykologiliiton oikeuspsykologian toimikunnan kanssa.

Oikeuspsykologia on kokoava nimitys psykologiselle tutkimukselle ja käytännön työlle, joka jollain tavoin koskee oikeuden käyttöä. Teoksessa käsitellään oikeuspsykologian näkökulmasta mm. rikollisuuden syitä, rikoksen käsittelyä tuomioistuimessa, mielentilatutkimusta, psykologiaa kriminaalihuollossa, lapsia ja nuoria rikosentekijöinä, väkivaltaa, lasten seksuaalista hyväksikäyttöä, psyykkisen vahingon arvioimista, huoltajuus- ja tapaamisoikeuskiistoja, oikeustoimikelpoisuuden arviointia ja asiantuntijana olemista oikeudessa.

Teos on tarkoitettu psykologeille, lauttamiehille, juristeille, poliiseille ja muille oikeuspsykologiasta tietoa tarvitseville ja kiinnostuneille. Kirjoittajat onnistuvat vakuuttamaan, että psykologialla on paljonkin sanottavaa rikollisuuden syistä ja niiden ehkäisystä, rikostutkimuksen tehostamisesta, rikostilanteen muistamisesta ja sen raportoinnista, oikeudellisesta päätöksenteosta sekä rikosentekijän arvioimisesta ja hoidosta. Kirja on hyvin toimitettu, käytännönläheinen ja ymmärrettävästi kirjoitettu. ■

Kidutuksen vastaiselta komitealta moitteita Suomelle

Eurooppalainen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea (CPT) on antanut alustavat havaintonsa komitean Suomeen huttikuussa 2008 tekemästä tarkastusmatkasta. CPT vieraili seitsemällä poliisilaitoksella, päihtyneiden selviämis- asemalla ja ulkomaalaisten säilöön- toyksikössä, kolmessa vankilassa sekä kahdessa psykiatrisessa sairaalassa.

Komitean työ pohjautuu Euroopan neuvoston yleissopimukseen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi. Suomessa sopimus tuli voimaan vuonna 1991. Komitean tehtävänä on tarkastaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua. CPT tekee määräaikaista tarkastuksia sopimuksen jäsenmaihiin 3–5 vuoden välein. Tarkastettavat laitokset komitea valitsee itse ja tekee tarkastuksen aikana käyntejä laitoksiin myös ilman ennakkoilmoitusta. Kysymyksessä oli komitean neljäs määräaikainen tarkastuskäynti Suomeen.

CPT:N ALUSTAVAT HAVAINNOT

CPT totesi, että yhteistyö kansallisten viranomaisten ja tarkastettujen laitosten henkilökunnan kanssa oli erittäin korkeatasoista. Useimmissa tapauksissa valtuuskunta pääsi nopeasti tarkastettaviin paikkoihin ja sai puhua vapautensa menettäneiden henkilöiden kanssa yksityisesti yleissopimuksen määräysten mukaisesti.

Komitea ei kuullut väitteitä huonosta kohtelusta. CPT totesi myös, että edellisen 2003 tarkastuksen jälkeen Suomessa on tehty tärkeitä parannuksia. CPT piti kuitenkin joidenkin aikaisempien suositusten osalta toimenpiteitä riittämättöminä. Erityisesti komitea oli huolestunut tutkintavankien säilyttämisestä poliisilaitoksilla,

yöastioiden eli ns. paljujen käytöstä vankiloissa ja psykiatristen potilaiden eristämiskäytännöstä Vanhan Vaasan psykiatrisessa sairaalassa. Näistä asioista Suomen tuli antaa selvitys nopeutetussa aikataulussa.

POLIISILAITOKSET

Poliisilaitoksilla vieraillessaan valtuuskunta kiinnitti huomiota siihen, että tutkintavankeja säilytetään poliisin tiloissa usein kuukausiakin komitean aiemmista suosituksista huolimatta. CPT korosti huomautaneensa samasta asiasta ensimmäisen kerran jo 16 vuotta sitten. CPT:n mielestä tutkintavangit tulee siirtää vankeinhoito- viranomaisten ylläpitämiin tiloihin.

CPT:n mielestä tutkintavankien mahdollisuudet ulkoiluun poliisilaitoksilla ovat heikot. He joutuvat olemaan lähes kaiken aikansa lukittuina selleihinsä. Vaikka tutkintavangeille tarjotaan tunti ulkoliikuntaa päivässä, olosuhteet, joissa ulkoilu tapahtuu, ovat kuitenkin yleensä ankeat. Lisäksi terveydenhuolto poliisilaitoksilla on riittämätöntä. CPT havaitsi puutteita myös kiinniotetun oikeuksista tiedottamisessa, avustajan käyttämisessä ja kiinniotta koskevien asiakirjojen laadussa.

ULKOMAALAISTEN SÄILÖÖNOTTO

CPT vieraili Metsälän säilöönottoyksikössä, jossa säilytetään ulkomaalaislain nojalla säilöön otettuja. CPT havaitsi, että henkilökunnalla ja säilöön otetuilla on hyvät suhteet. Myös ohjaajien määrää pidettiin riittävänä eikä erityistä huomautettavaa ollut myöskään aineellisista olosuhteista tai toiminnoista yksikössä. CPT oli tyytyväinen myös siihen, että aikaisempaa vähemmän ulkomaalaisia palautetaan Metsälän yksiköstä poliisiin säilöön. Säilöön otettuja pidetään kuitenkin poliisilaitoksilla vieläkin erityisesti silloin, kun Metsälän keskus on täynnä. CPT kehotti tämän vuoksi Suomen viranomaisia har-

kitsemaan mahdollisuutta perustaa toinen Metsälän yksikköä vastaava laitos.

VANKILAT

CPT ei kuullut väitteitä vankien epäasiallisesta kohtelusta niissä kolmessa vankilassa (Helsinki, Riihimäki ja Vantaa), joissa se vieraili. Useimmat valtuuskunnan haastattelemat vangit olivat kertoneet, että vartijat kohtelevat heitä asiallisesti.

CPT kiinnitti vankiloissa huomiota vankien väliseen väkivaltaan. CPT havaitsi, että tässä asiassa on tehty paljon, mm. aikaisempaa pienempiä yksiköitä perustamalla. CPT:n mukaan kaikkein haavoittuvimmille vangeille ei kuitenkaan voida tarjota asianmukaista toimintaa turvallisessa ympäristössä. Komitea havaitsi, että uhanalaiset vangit ovat joissakin vankiloissa eristyksessä lähes koko päivän, joskus vailla mahdollisuutta ulkoilla, koska heidän todennäköiset ahdistelijansa on sijoitettu heidän kanssaan samaan yksikköön. CPT totesi, että tällaisten tilanteiden välttämiseksi olisi ryhdyttävä aktiivisiin toimenpiteisiin.

CPT totesi, että Vantaan tutkintavankilassa vankien majoitustilat ovat korkeatasoiset. Se oli kuitenkin huolissaan siitä, että toimintojen järjestäminen vankilassa on vaarantunut tilahtauden takia. CPT ei pitänyt hyväksyttävänä sitä, että joukko tutkintavankeja on täytynyt majoittaa suljettuihin yksikköihin, joissa he ovat lukkojen takana jopa 23 tuntia päivässä useiden päivien, viikkojen tai jopa kuukausien ajan yhtäjaksoisesti. Naisten olosuhteet Vantaan vankilassa huolestuttivat erityisesti.

CPT totesi aineellisten olosuhteiden parantuneen Helsingin ja Riihimäen vankiloissa viime tarkastuskäynnistä. Komitea ei kuitenkaan pitänyt ymmärrettävänä, ettei Helsingin vankila ollut mukana investointiohjelmassa, jonka tarkoituksena on vähentää ns. paljusellejä vuoteen 2015

mennessä. Tästä asiasta CPT pyysi Suomelta pikaista ja perusteltua selvitystä. CPT oli tyytymätön Riihimäen vankilan uuden varmuusosastolla vangeille tarjottavaan toimintaan. Myöskään toisia vankeja "uhkaavien" vankien ja oman turvallisuutensa vuoksi eristettyjen pitäminen samassa yksikössä ei ole suotavaa.

CPT kiinnitti vankiloissa huomiota myös videokameroiden käyttöön eristysseleissä, terveydenhuoltohenkilökunnan osallistumiseen kurinpitokäsittelyyn ja "haalareiden" käyttöön eristystarkkailussa. Se kaipasi myös vankilaan saapuville vangeille tehtävien terveystarkastusten lisäämistä ja psykiatria Riihimäen vankilaan. CPT kiinnitti myös huomiota havaitsemiinsa ristiriitoihin Vantaan vankilan psykiatrisessa osastossa vapaaehtoisen psykiatrisen hoidon ja vankeinhoidollisten pakkokeinojen välillä.

PSYKIATRISET LAITOKSET

CPT vieraili Vanhan Vaasan Psykiatrisessa sairaalassa ja Pitkäniemen erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrisessa tutkimus- ja hoitoyksikössä (EVA-yksikkö). CPT totesi, että suurin osa potilaista puhuu henkilökunnasta myönteisesti ja että henkilökunta suhtautuu potilaisiin ammattimaisesti ja huolehtivasti. Komitea piti asuinolosuhteita Vanhan Vaasan sairaalassa hyvinä ja potilaiden majoitustiloja hyvin varusteltuina ja moitteettoman puhtaina. Kummassakin laitoksessa on pyritty luomaan lämmin ja persoonallinen asuinympäristö.

CPT totesi psyykenlääkkeiden käytön olevan asianmukaista molemmissa laitoksissa. Lisäksi kaikilla potilailla on henkilökohtaiset hoitosuunnitelmat, jotka on laadittu yhteistyössä potilaan kanssa. CPT ei sen sijaan pitänyt hyväksyttävänä siitä, että turvallisen ulkoilupihan puuttumisen vuoksi jotkut Pitkäniemen EVA-nuorisoyksikön potilaista eivät päässeet ulkoilemaan joskus jopa viikkoihin. Vanhan Vaasan sairaalassa eristämiseen turvaututaan

komitean mielestä liikaa, esimerkiksi vuoden 2007 kuluessa yli kolmannes potilaita oli eristetty. CPT vaati Suomelta yksityiskohtaista toimintasuunnitelmaa, jolla eristystä vähennetään huomattavasti.

Tahdonvastaista psykiatrisesta hoitoa koskevassa lainsäädännössä on edelleen aukkoja, joita CPT on tuonut esille jo 10 vuotta sitten. Esimerkkeinä CPT mainitsi, että laista puuttuu mahdollisuus käyttää riippumatonta psykiatrista asiantuntevasta hoitoon sijoittamisesta ja säännökset sairaalahoitoon ottamisen nopeasta oikeuskäsittelystä. Lisäksi komitean suositusta siitä, että kaikille uusille sisään otetuille potilaille annetaan esite, jossa on esitetty kaikki potilaiden oikeudet, ei ole toteutettu.

SUOSITUSTEN JATKOKÄSITTELY

Suomi antoi syyskuussa CPT:lle selvityksen tutkintavankeiden säilyttämisestä poliisin tiloissa, ns. paljujen käytöstä vankilassa ja eristämistä Vanhan Vaasan sairaalassa. Pikaisia lisäselvityksiä pyydettiin Suomelta nyt ensimmäistä kertaa. Komitean varsinainen kertomus tarkastuskäynnistä valmistuu vuoden 2008 lopulla ja noin puoli vuotta tämän jälkeen Suomi antaa tähän varsinaiseen raporttiin vastauksensa.

Komitean raportti on luottamuksellinen ja se voidaan julkistaa vain tarkastuksen kohteena olleen maan suostumuksella. Kuten edellisilläkin kerroilla, Suomi julkistaa sekä komitean tarkastuskertomuksen että siihen annettavat vastineet. Suomi julkisti myös CPT:n vierailustaan antamat ensihavainnot, mikä on Euroopassa varsin harvinaista.

Komitean alustavat havainnot sisältävä delegaation johtajan Renate Kickerin puhe englanniksi (pdf) ja sen suomenkielinen käännös (pdf) löytyy oikeusministeriön verkkosivuilta www.om.fi. Asiakirjat ja muuta tietoa CPT:n toiminnasta löytyvät myös komitean verkkosivuilta www.cpt.coe.int/en

Kirjoittaja on lainsäädäntöneuvos oikeusministeriössä ja Suomen hallituksen CPT:n yhteishenkilö.

Vankiluku vähentynyt edelleen

Vankiluku vähentyi vuoden aikana lähes kaikissa rikosryhmissä. Esimerkiksi omaisuusrikoksista tuomittujen vankien määrä väheni edellisvuodesta 11 ja liikennejuopumuksesta tuomittujen määrä 12 prosenttia. Huumerikoksista tuomittujen määrä sen sijaan kasvoi kuudella prosentilla, ollen 461. Tiedot perustuvat vuosittaiseen vankirakenteen poikileikkaukseen toukokuun 1. päivänä.

Vankiloissa oli 1.5.2008 kaikkiaan 3 531 vankia, mikä on vajaat 100 vankia vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Vankiluku väheni vankeusvankien ja sakkovankien ryhmässä. Vankeusvankeja oli 124 ja sakkovankeja 52 edellisvuotta vähemmän. Tutkintavankeja oli puolestaan 73 edellisvuotta enemmän. Myös elinkautisvankien määrä jatkoi kasvua ja heitä oli 10 enemmän kuin vuotta aiemmin, kaikkiaan 148.

YHDYSKUNTASEURAAMUS-ASIAKKAAT LISÄÄNTYNEET

Rikosseuraamusviraston vuosikertomuksen mukaan yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päivittäinen kokonaismäärä kohosi vuonna 2007 edelliseen vuoteen verrattuna noin kahdella sadalla. Nousu selittyi pääosin vankilasta ehdonalaisesti vapautuneiden valvottavien määrän lisäyksellä 2006 lakimuutosten jälkeen. Kriminaalihoitolaitos huolehti vuoden 2007 aikana noin 14 000 eri henkilön yhdyskuntaseuraamuksen toimeenpanosta tai asiantuntijalausannon laatimisesta. Uusia ehdonalaisesti vapautuneita valvottavia tuli 1 142 ja noin 3 600 yhdyskuntapalvelun suorittaminen aloitettiin. Takaisin vankeudeksi muunnettiin 621 yhdyskuntapalvelua. Yhdyskuntapalvelun onnistuneesti loppuun suorittaneiden osuus oli 82 prosenttia aloittaneista.

Nuorten kokema väkivalta on yleistä

Kouluterveyskyselyn 2008 mukaan yläluokkalaisista ja ammattiin opiskelevista pojista joka neljäs ja tytöistä joka kymmenes on osallistunut tappeleluun tai heitä on uhattu vahingoittaa fyysisesti. Pojista joka kuudennen ja tytöistä joka kymmenennen kimppuun on käyty fyysisesti.

Fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana on kokenut keskimäärin joka viides yläluokkalainen ja ammattiin opiskeleva sekä joka kuudes lukiolainen. Pojat ovat kokeneet fyysistä uhkaa tyttöjä yleisemmin. Merkittävin muutos on tapahtunut peruskoululaisten poikien väkivaltakokemuksissa. Niiden osuus jotka ovat osallistuneet tappeluun tai hakanneet jonkun sekä niiden osuus, joita on uhattu vahingoittaa tai joiden kimppuun on käyty (lyöty, potkittu, käytetty jotakin asetta), on selvästi lisääntynyt vuonna 2008 (26 %) vuodesta 2006 (23 %). Peruskoululaisten tyttöjen (16 %) sekä lukiolaisten tyttöjen (10 %) ja poikien (19 %) osalta muutokset ovat olleet pieniä. Ammattiin opiskelevien väkivaltakokemusten yleisyys (tytöt 17 %, pojat 25 %) on lähempänä peruskoululaisia kuin samanikäisiä lukiolaisia.

Yläluokkalaisista ja ammattiin opiskelevista pojista 7–9 ja tytöistä 5 prosentilta on varastettu jotain käyttämällä väkivaltaa tai uhkailemalla sillä. Lukiolaisilla kokemuksia on vähemmän.

Koulukiusaaminen on lisääntynyt erityisesti peruskoululaisilla pojilla ja on yleistä myös ammattiin opiskelevilla. Yläluokkien tytöistä 7 ja pojista 10 prosenttia ilmoitti tulleen kiusatuksi vähintään kerran viikossa lukukauden aikana. Lukiolaisilla kiusaaminen pysyi ennallaan (1–2 %). Ammattiin opiskelevista koulukiusatuksi on tullut pojista 7 ja tytöistä 3 prosenttia. Kolme tapausta neljästä jää koulun henkilöstöltä havaitsematta.

Seksuaalisen väkivallan kokemukset näyttävät lukiolaisilla ja ammattiin opiskelevilla tytöillä. Lukiolaisista tytöistä joka kahdeskymmenes ja ammattiin opiskelevista joka kymmenes on ollut vastentahtoisesti yhdynnässä.

Kouluterveyskyselyyn osallistui tänä vuonna 59 600 peruskoulun 8. ja 9. luokkalaista, 28 600 lukioiden 1. ja 2. vuoden opiskelijaa ja 22 900 ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijaa Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin lääneissä.

TOIMIIN RYHDYTTÄVÄ VÄKIVALLAN EHKÄISEMISEKSI

Fyysisen uhan riskiä lisää kouluterveyskyselyn tulosten mukaan mm. erilaisen perheväkivallan määrä, läheisten liiallinen alkoholin käyttö, nuoren tosi humalaan juominen tai tupakointi sekä nuoren laittomien huumeiden kokeilu. Stakesin erikoistutkija **Minna Pietiläinen** esitteli tuloksia kouluterveyspäivillä Helsingissä elokuussa. Hän neuvoi, että nuorten hyvinvointia on syytä käsitellä, kun perheessä on väkivaltaa, fyysistä kurittamista tai runsasta päihteiden käyttöä. Ammatillaiset tarvitsevat rohkeutta ja rohkeuskoulutusta väkivaltaan puuttumiseen. Lapsen väkivallatonta kehitystä tulee tukea lisäämällä aggressionhallintakasvatusta neuvoloissa ja kouluissa sekä vanhempien kursseilla.

– Koulukiusaamiseen tulee puuttua kokonaisvaltaisesti oppitunneilla ja systemaattisilla ehkäisy suunnitelmissa. Koulukiusaamisen yhteys tulee selvittää, jos oppilaalla ei ole ystäviä, hän rikkoo koulun omaisuutta tai jää kiinni muista rikkeistä, hänelle sattuu koulutapaturma tai hänellä on runsaasti opiskeluvaikeuksia, Pietiläinen korosti.

– Seksuaalisen väkivallan kokemisesta on keskusteltava koulu- ja opiskeluter-

veydenhuollossa ja tarvittaessa ohjattava hoitoon sekä laadittava kouluissa kirjatut toimintaohjeet. Lisäksi lasten ja nuorten turvataitokoulutusta (seksuaalioikeuksia, yksilön koskemattomuutta ja itsesuojelua) tulee lisätä.

Koululääkäri **Sirkku Suontausta-Kyläinpää** kertoi näkevänsä käytännössä kouluterveyskyselyn esiin tuoman väkivallan lisääntymisen. Hän painotti kouluterveydenhuollon roolia väkivallan ennaltaehkäisyssä ja varhaisessa puuttumisessa. – Se on matalan kynnyksen hoitopaikka, joka ei leimaa nuoria, koska sinne yleensä tullaan fyysisten oireiden takia, ja sinne vanhempienkin on helppo tulla. Ennaltaehkäisyssä sinänsä tosin olemme jo myöhässä, sillä viestejä ei ole kuultu riittävästi, mutta nykyisen tilanteen pahenemista voimme vielä estää. Kaiken pohjana on se, että oppilas ja perhe huomioidaan kokonaisvaltaisesti – heidät nähdään, heitä kuullaan ja havaitaan asioita – niin kouluterveydenhuollossa kuin muuallakin.

Aluekuraattori **Marjukka Nurron** viesti oli, että ennaltaehkäisevä työ on huolenpitoa nuoresta arjesta: välittävää ja kannustavaa vuorovaikutusta, oppilaiden keskinäisen arvostavan vuorovaikutuksen tukemista, sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen ohjausta, ongelmanratkaisutaitojen kehittämistä ja huolten havaitsemista, niiden puheeksi ottamista ja tuen järjestämistä.

KiVa Koulu -ohjelma vähentänyt kiusaamista

Koulukiusaamista ehkäisevän ja vähentävän KiVa Koulu -ohjelman ensimmäiset tulokset osoittavat sekä kiusatuksi joutumisen että toisten kiusaamisen vähentyneen merkittävästi koulukouluissa 2007–2008. Sekä toistuvasti kiusatuksi joutuvien että muita kiusaavien lasten osuus väheni vuoden aikana noin 40 prosentilla. Lisäksi ohjelma vaikutti myönteisesti oppilaiden kouluviihtyvyyteen ja oppimismotivaatioon.

Ohjelma on kehitetty Turun yliopistossa opetusministeriön rahoituksella. Ensimmäisessä vaiheessa ohjelma kohdistui yli 4 000 peruskoulun 4., 5. ja 6. luokan oppilaaseen. Myönteiset tulokset näkyvät sekä lasten omissa että toverien heistä tekemissä arvioissa ja jokaisessa

kokeiluun osallistuneessa ikäryhmässä. Ohjelma lisäsi myös opettajien osaamista: kokeilun päättyessä kokeilukoulujen opettajista 23 prosenttia tunsivat tietävänsä koulukiusaamisesta ”hyvin paljon”, kun vastaava luku kontrollikouluissa oli 10 prosenttia.

Ohjelman tulokset ovat myös kansainvälisesti merkittäviä: yhtä hyviä tuloksia ei ole saatu koe-kontrollikouluasetelmaa käyttävissä vastaavissa koulukiusaamistutkimuksissa aikaisemmin.

KiVa Koulu -ohjelman erityispiirteitä on, että se on yhdistelmä yleisiä ja kohdennettuja toimia, tarjoaa poikkeuksellisen laajan materiaalin ja konkreettisia toimenpiteitä kiusaamisen lopettamiseksi, hyödyntää virtuaalista oppimisympä-

ristöä ja vaikuttaa koko ryhmään.

Ohjelman kaikille oppilaille tarkoitettuihin toimenpiteisiin kuuluvat mm. opitunnit, joilla käsitellään kiusaamiseen liittyviä teemoja keskusteluihin ja harjoituksiin. Kiusaamisen vastaisessa tietokonepelissä oppilaat puolestaan seikkailevat virtuaalisessa Kivalan koulussa pyrkien auttamaan kiusattuja tovereitaan. Lisäksi käytössä ovat selvittelykeskustelut, joihin ryhdytään kiusaamisen tultua ilmi.

Kokeilua jatketaan syksyllä 1.–3. ja 7.–9. luokilla, jonka jälkeen ohjelmaa levitetään laajemmin. Tarkoituksena on, että KiVa Koulu -ohjelma on valtakunnallisesti koulujen saatavilla vuonna 2009.

Lisätietoa www.kivakoulu.fi.

Opas vanhuksiin kohdistuvasta väkivallasta

Ikääntyneille tarkoitettussa turvallisuusoppaassa kerrotaan kaltoinkohtelun eri muodoista sekä annetaan turvallisuusohjeita ja tietoa paikoista, joista vanhus voi hakea tukea ja apua. Opas korostaa kaltoinkohtelun rikosluonnetta, joten myös lainsäädännön näkökulma esitetään.

Kaltoinkohtelulla tarkoitetaan kaikkinaista kipua ja kärsimystä aiheuttavaa fyysistä ja henkistä väkivaltaa, taloudellista hyväksikäyttöä, hoidon ja avun laiminlyöntiä sekä ikääntyneen perusoikeuksien koukkaamista ja rajoittamista. Ikääntyneisiin kohdistuvassa kaltoinkohtelussa ja väkivallassa on erityispiirteitä verrattuna yleisesti perheväkivaltaan nuoremmassa ikäryhmässä. Taustatekijät saattavat olla moninaisemmat, kuten ikääntymisen aiheuttamat muutokset, ikääntyneiden henkinen ja/tai fyysinen huonokuntoisuus, pitkäkestoiset ihmissuhteet sekä erilainen asennekulttuuri

esimerkiksi suhtautumisessa perhe- ja lähisuhteiden väkivallasta irrottautumiseen.

”Kätkeyt äänet – Ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta” -turvallisuusoppaan ovat toteuttaneet Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Suomen vanhusten turvakotiyhdistys, Svenska pensionärsförbundet ja Vanhustyön keskusliitto. Sen tekemiseen on saatu avustusta oikeusministeriöltä. Opasta saa mm. kyseisistä järjestöistä, vanhusten palvelukeskuksista ja kirjastoista.

– Oppaalla on haluttu myös tehdä kätkeytyä ongelmaa näkyväksi. Kaltoinkohtelua voi olla vaikea tunnistaa ja usein iäkkäät ihmiset pitävät väkivaltaa niin arkaluonteisena ja häpeällisenä asiana, ettei siitä hevin kerrota ulkopuolisille. Lisäksi kaltoinkohtelija voi olla käytännössä ainoa ihminen, jonka kanssa vanhus on tekemisissä, eikä kaltoinkohtelijalle,

esimerkiksi omalle lapselle, haluta vaikeuksia asiasta kertomalla, kertoo projektipäällikkö **Leena Serpola-Kaivo-oja** Suomen vanhusten turvakotiyhdistyksestä.

– Kaltoinkohtelu ei ole missään muodossa hyväksyttävää. Toivomme, että opas tukisi ikääntyneitä, heidän omaisiansa ja läheisiään hakemaan apua tilanteissa, joissa he arvelevat tapahtuvan kaltoinkohtelua.

Oppaan tekijät peräävät koulutusta ammattilaisille kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja erityispalveluja väkivaltaa kokeneille vanhuksille. Vanhalle ihmiselle kynnys lähteä kotoaan turvakotiin on korkea. Lisäksi turvakodit ovat yleensä erityisesti lasten suojelemiseksi perustettuja, ja työntekijöillä ei yleensä ole vanhustyön kokemusta. Ikääntynyt voi tarvita myös sairaanhoidollista apua ja esteettömiä tiloja.

Ihmiskaupan syyttämistoimista konferenssi Helsingissä

Etyjin ihmiskaupan vastainen erityisedustaja **Eva Biaudet** kehotti Etyjin osanottajavaltioita keskittymään uhrien oikeuksiin tutkiessaan ihmiskauppaa ja nostaessaan sitä koskevia syytteitä. Hän avasi konferenssin ihmiskauppaan syyllistyneiden menestyksekkästä saattamisesta oikeuden eteen syyskuussa Helsingissä.

– Uhrikeskeinen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että rikosasioiden käsittelyn kaikissa vaiheissa peruslähtökohta on, että ihmiskaupan uhrien tarpeet otetaan huomioon ja häntä suojellaan ja autetaan siten, että hän saa mahdollisuuden elää arvokasta elämää, sanoi Biaudet.

Hän tiedusteli osanottajilta, johtuuko alhainen uhrien tunnistamisluku tutkimusresurssien ja rikoksen vakavuuden ymmärtämisen puutteesta: – Ovatko meidän yhteiskuntamme välinpitämättömiä tai jopa tulossa suvaitsevaisemmiksi ihmiskauppaa ja hyväksikäyttöä kohtaan?

Biaudet'n mukaan on selvä tarve luoda tehokas lainsäädäntö, joka takaa, että ihmiset ovat vastuussa hyväksikäytöstä. Hän muistutti kaikkia läsnä olevia valtioita siitä, että ne ovat sitoutuneet aloittamaan perusteellisen keskustelun siitä, miten

vahvistaa lainsäädännöllisiä, sosiaalisia ja kulttuurisidonnaisia toimia kysynnän hillitsemiseksi. Kysynnän kriminalisoiminen on tietysti vain yksi keino – mutta se voi olla tässä mielessä tehokkain, hän arvioi.

Oikeusministeri **Tuija Brax** painotti, että täytyy löytää keinoja taata, että ihmiskauppaa harjoittavat tahot eivät enää voi toimia rangaistuksetta ja että uhrit saavat varmasti oikeutta tavalla, joka turvaa uhrien ihmisoikeuksien kunnioittamisen. Suurta osaa uhreista kaikkialla Etyjin alueella kohdellaan edelleen rikollisina ja virkamiehet ja muut syyttävät usein uhreja heidän kohtaamistaan hyväksikäytölle otollisista olosuhteista.

Yksi konferenssin pääpuhujista, Italian mafian vastaisen toiminnan kansallinen syyttäjä **Pietro Grasso** ehdotti rikosoikeudellisen vasteen parantamista.

– Arvelen, että kansainvälinen yhteistyö tällä alalla paranee vain sitä kautta, että perustetaan yhteisiä tutkintatiimejä ja muita konkreettisen yhteistyön muotoja poliisivoimien ja oikeuslaitosten välillä. Mikäli emme kehitä sellaista yhteistyötä kohde- ja alkuperämaiden välille, jatkamme pikkujuttujen selvittämistä pääsemättä niiden jäljille, jotka johtavat ja organisoivat

vat kammottavaa ihmiskauppaa emmekä pääse kiinni heidän huimiin voittoihinsa.

Myös presidentti **Tarja Halonen** korosti vielä nykyistä laajemman kansainvälisen yhteistyön tarvetta ihmiskaupan torjunnassa. Hän muistutti, että ihmisoikeusloukkaukset, väkivalta, syrjintä, köyhyys, nälkä ja työttömyys lisäävät riskiä joutua ihmiskaupan uhriksi ja valitettavasti juuri siksi uhreissa on niin paljon naisia ja lapsia.

– Voidaksemme torjua tehokkaasti ihmiskauppaa meidän on pystyttävä tunnistamaan ajoissa nämä ihmiskaupalle alttiit ihmisryhmät ja saada heidät auttavien palveluiden ja tukiverkoston piiriin. Tietoisuus omasta asemasta on aktiivoinnin alku. Tämä ei kuitenkaan riitä. Meidän on onnistuttava lisäämään yleensäkin ihmisten tietoisuutta ihmiskaupan eri muodoista.

Erytyisedustaja Biaudet'n toimiston ja Suomen Etyj-puheenjohtajuussihteeristön yhteistyössä järjestämän konferenssin tavoitteena oli vahvistaa kansallista kapasiteettia nostaa ihmiskauppaa koskevia syytteitä. Korkean tason konferenssi kokosi päättäjiä ja asiantuntijoita yli 40 Etyjin jäsenvaltiosta.

Poliisi selvitti ihmiskauppaa prostituoitujen keskuudessa

Suomessa toimivat ulkomaiset prostituoidut tulevat yleensä maahan vapaaehtoisesti ja tietoisina siitä, että he tulevat tarjoamaan seksipalveluita. Tässä mielessä he eivät poliisin mukaan ole ihmiskaupan uhreja. Parittajat saattavat kuitenkin painostaa naisia jatkamaan prostituutiossa keinoilla, jotka voivat täyttää ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön.

Poliisi selvitti keväällä eri puolilla maata, onko prostituoitujen joukossa parituksen tai ihmiskaupan kohteeksi joutuneita,

jotka tulisi ohjata auttamisjärjestelmään. Tarkastuksia tehtiin mm. ravintoloissa ja liiketiloissa. Niissä ei tavattu selvästi vastentahtoisesti prostituoituna toimivia naisia. Oletettavaa on, että mahdolliset heikoimassa asemassa olevat henkilöt toimivat parittajien hallussa olevissa asunnoissa.

Hankkeessa kerättyjen tietojen perusteella näyttää siltä, että Suomessa ihmiskauppa ilmenee keinoissa, joilla seksipalveluita myyviä naisia joissain yksittäistapauksissa painostetaan pysy-

mään prostituutiossa. Vaikka he olisivat ryhtyneet tarjoamaan seksuaalipalveluita vapaaehtoisesti, heidät sidotaan toimintaan parittajan yksipuolisesti määrittelemillä säännöillä, joita rikottuaan heidän on työskenneltävä ilman korvausta tai alennetulla korvauksella.

Lisäksi eurooppalaisessa poliisiyhteistyössä ihmiskauppana pidetään Suomessa ilmenevää tapaa, jolla prostituoitujen mahdollisuus poistua paritusrenkaasta estetään uhkaamalla hen-

Rikoksen uhrien ja todistajien uhkailua selvitetty Ruotsissa

Ruotsin rikosentorjuntaneuvoston (Brå) selvityksen mukaan rikoksen uhrien ja todistajien uhkailu on yleisempää kuin väkivalta. Uhreihin kohdistuu laitonta vaikuttamista useammin kuin todistajiin. Omaisiin kohdistuvat teot ovat harvinaisia. Yleensä painostuksen kohteeksi joutuneet tuntevat rikosten tekijän tai tietävät yksityiskohtia hänen rikollisesta toiminnastaan. Yleisimmin painostus tapahtuu jo perusrikoksen yhteydessä; riski kasvaa myös käräjäoikeuskäsittelyn aikana, mutta tuomion antamisen jälkeen se on harvinaista. Laiton vaikuttaminen pitää sisällään mm. ahdistelua, uhkailua, väkivaltaa, ilkivaltaa ja lahjontaa.

Ruotsin syyttäjät pitivät tutkimusta varten neljä viikkoa päiväkirjaa, ja tuona aikana kahdeksan prosenttia syyttäjistä epäili tai oli vakuuttunut rikoksen uhrin tai todistajan altistuneen väkivaltaiselle tai muutoin laittomalle vaikuttamiselle. Rikoksen uhrin ja todistajat, jotka eivät halua auttaa tutkintaa, ”unohtelevat” tärkeitä yksityiskohtia ja muuttavat lausuntojaan. Brån tutkijat myös haastattelivat todistajia, rikoksen uhreja sekä viranomaisten ja aatteellisten järjestöjen

kilökohtaisella tai kotimaassa omaisiin kohdistuvalla väkivallalla. Suomessa tutkintanimike saattaa näissä tapauksissa kuitenkin olla paritus tai törkeä paritus.

Hallintakeinoja on hankala selvittää valvonnan keinoin. Parittajan ja prostituoidun välinen suhde tulee yleensä esille vasta rikostutkinnan yhteydessä. Paritusrikkosten ja niiden tutkinnassa ilmenevien ihmiskauppatapausten esiintulo edellyttäisi paritukseen ja ihmiskauppaan keskittyviä tiedusteluperusteisia tutkintaryhmiä.

edustajia (78), kävivät läpi väkivaltaisuuksista oikeusjutussa (*övergrepp i rätts-sak*) vuonna 2006 annettuja tuomioita (102) sekä tekivät tietokoneajon Brån rekistereistä tästä rikoksesta syytetyistä 2001–2006.

UHKAILUSSA KOLME PÄÄMALLIA

Uhkailijat voidaan tutkimuksen mukaan jakaa kolmeen pääryhmään: rikosaktiiviset nuoret, kumppaniaan pahoinpitelevät miehet sekä järjestäytyneessä rikollisuudessa mukana olevat.

Nuoret uhkailevat usein toisten läsnä ollessa kohottaakseen omaa statustaan. Nuorten painostuskeinoja ovat suora uhkaus ja ahdistelu, mutta he saattavat myös jäljitellä järjestäytyneen rikollisuuden malleja kuten kiristystä, merkitsemistä ja julkilausumatonta uhkaa. Usein uhkailu tapahtuu perusrikoksen teon yhteydessä: ”Jos kerrot jotain poliisille, ei tule hauskaa.” Joillekin nuorille uhkailu on melkein puhetapa, eivätkä he eivät usein edes tiedä kyseessä olevan rikos – joskus jopa vakavampi kuin alkuperäinen.

Myös parisuhdeväkivallassa esiintyy painostusta – useimmiten niin, että väkivaltainen mies yrittää siten estää naiskumppaniaan tekemästä ilmoitusta poliisille tai saada hänet perumaan kertomansa. Mies haluaa kontrolloida uhria tai säilyttää oman asemansa muiden edessä. Painostuskeinoja parisuhdeväkivallassa ovat useimmiten ahdistelu ja julkilausumatonta uhka. Kunniaväkivaltaan liittyy puolestaan sosiaalisen paineen luominen ja jopa tappouhkaukset.

Järjestäytyneessä rikollisuudessa painostus on tärkeä väline rikollisen toiminnan suojelemiseksi. Niillä, jotka joutuvat sen kohteeksi, on kuitenkin yleensä tietoa ryhmän toiminnasta eli he ovat

mukana rikollisessa maailmassa. Verkoston sisällä oleviin kohdistetaan yleensä suoria uhkauksia ja väkivaltaa, kun taas vaikutusyritykset ulkopuolisiin ovat hienosyisempiä: julkilausumatonta uhkaa ja merkitsemistä.

INFORMOITU TODISTAJA ON TURVATTU TODISTAJA

Raportin mukaan uhkailua suurempi ongelma on rikosoikeusjärjestelmän toimivuuden kannalta uhrien ja todistajien itsesensuuri. Huhut siitä, että todistaminen on vaarallista tai pelko siitä, mitä voi tapahtua, saavat monet pelkäämään rikoksesta ilmoittamista tai todistamista, vaikka pelkoihin on harvoin aihetta.

Raportissa Brå suosittelee raportissa toimia, joilla pelkoja ja laitonta vaikuttamista voidaan ehkäistä. Niitä ovat esimerkiksi:

- Monet nuoret eivät tiedä, että väkivalta tai sillä uhkailu oikeusjutussa on rikos. Sen vuoksi poliisin, koulun ja sosiaalitoimen pitäisi levittää tietoa luvattomasta vaikuttamisesta.
- Rikoksen uhreilla ja todistajilla ei ole usein kokemusta oikeusprosessista. Se asettaa vaatimuksia poliisille, syyttäjille, järjestöille ja tukihenkilöille asioiden selittämiseksi ja tuen ja informaation edelleen kehittämiseksi. Sillä, miten rikoksen uhria ja todistajaa kohdellaan, on suuri merkitys heidän halulleen todistaa.
- Jotta luvattoman vaikuttamisen riskiä oikeustalossa ennen pääkäsittelyä voidaan vähentää, rikoksen uhreille ja todistajille pitäisi olla oma erillinen sisäänkäynti ja odotushuone.
- Rikosilmoituksen ja oikeuskäsittelyn välisen ajan pitäisi olla mahdollisimman lyhyt.

Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen. Brå Rapport 2008:8.

Huijarit haastavat Venäjän vakuutustoiminnan

Venäjä on houkutteleva markkina vakuutusten tarjoajille. Vaurastuva väestö on aiempaa tietoisempaa vakuutamistarpeistaan. Samalla lisääntyy myös vakuutusyhtiöiden huijaaminen.

Venäjäällä on ollut yksityistä vakuutustoimintaa Neuvostoliiton ajoista, vuodesta 1990. Erityisen voimakkaasti vakuuttaminen on lisääntynyt maassa 2000-luvulla. Kun vuonna 2005 vain 37 prosentilla oli jonkinlainen vakuutus, vuonna 2007 luku oli kasvanut jo 46 prosenttiin.

Vakuuttaminen on ollut yhtiöille houkuttelevaa liiketoimintaa, sillä 2000-luvulla korvausmeno ei ole noussut maksetun kasvun suhteessa.

AJONEUVOKASKO PETOSTEN POLTTOAINEENA

Vakuutusmarkkinan neitseellisyys on tuonut alalle kovaa kilpailua asiakkaista ja taistelua asemista yritysostoin. Venäjällä toimii tällä hetkellä kaikkiaan noin 850 vakuutusyhtiötä. Viisi suurinta yhtiötä ovat Ingosstrakh, Rosgosstrakh, Reso-Garantia, Rosno ja Sogaz. Vertailun vuoksi Suomessa toimii noin 60 koti- ja ulkomaista vakuutusyhtiötä.

Vakuutusmaksutulo oli Venäjällä viime vuonna noin 21 miljardia euroa (Suomessa noin 15 miljardia). Kasvua edellisvuoteen kertyi peräti 25 prosenttia.

Vakuutuspetosrintamalla voimakkain kasvupiikki Venäjällä on koettu vuoden 2003 ajoneuvojen kaskovakuutuksen tulla markkinoille. Nykyisin peräti kolme neljästä petostapauksesta liittyy ajoneuvokaskoihin.

Venäjä autoistuu vauhdilla, kuten arvokkaiden ajoneuvojen vapaaehtoinen vakuuttaminenkin. Samalla jotkut kokevat kaskovakuutuksen houkuttelevaksi

keinoksi hankkia rahaa petoksella. Keskisistä vakuutuspetoksista peräti kolme kymmenestä on toteutettu lavastettuna autokolarina. Kielteiseen korvauspäätökseen johtavissa vakuustapauksissa lavastetut onnettomuudet edustavat lähes puolta tapauksista.

Autokolarin lavastaminen on houkuttelevaa, koska perusteettoman korvauksen muodossa saatavat tuotot voivat olla kolminkertaiset kustannuksiin nähden. Kustannuksia syntyy muun muassa viranomaisten lahjonnasta ja dokumenttien väärentämisestä.

Vakuutusrikollisuuden vuosivolyymi Venäjällä vaihtelee arvioijasta riippuen 400 miljoonasta miljardiin euroon. Suomessa vakuutusrikollisuuden määräksi arvioidaan 100–200 miljoonaa euroa. Määrän arviointia hankaloittaa se, että kyse on pääosin piilorikollisuudesta.

KANTA VAKUUTUSPETOKSIIN HÖLTYNYT

Tuoreen venäläistutkimuksen mukaan vakuutuspetosten tuomittavuus on väestön keskuudessa vähentynyt samaan tahtiin kuin liiketoiminta on kasvanut.

Kun vielä vuonna 2006 vakuutuspetoksen hyväksyttävyyttä oli 22 prosenttia, hyväksyi seuraavana vuonna jo 28 prosenttia vastaajista vakuutuspetoksen. Vakuutuspetokset tuomitsevien määrä putosi samana aikana 69 prosentista 47 prosenttiin.

Yleisin perustelu vakuutuspetoksen hyväksynnälle on se, että vastaajan mielestä vakuutusyhtiöt pettävät asiakkaitaan. Aiemmin vakuutuspetokseen syyllistyttiin rahantarpeessa, nyt vastaajat arvioivat syyksi muun muassa korkeat vakuutusmaksut.

Myös tietoisuus vakuutuspetosten olemassaolosta on Venäjällä lisääntynyt. Kun vuonna 2006 vain joka kymmenes

LEHTIKUVA / MIKKO STIG

Ulkomaiselle vakuutusyhtiölle autopetosjutun ajaminen Venäjällä on haasteellista. Pohjoismaisen TrygVestan nostamassa jutussa kaksi ensimmäistä oikeuden istuntoa keskittyi pelkästään sen käsittelyyn, onko TrygVesta vakuutusyhtiö. Vakuutuspetoksella ”varastutettu” ja Venäjältä löydetty auto kuitenkin saatiin vaiheikkaan oikeusprosessin myötä lopulta takaisin.

vastaaja tiesi vakuutuspetoksista, seuraavana vuonna niistä tiesi jo kolme kymmenestä.

Samankaltaisesti vuonna 2008 suomalaisilta kysyttäessä 28 prosenttia tunsikin jonkun vakuutusyhtiötä huijanneen, kun vuonna 2003 heitä oli 23 prosenttia. Tässä kysymyksessä Venäjällä ja Suomessa liikutaan siis samoissa lukemissa, mutta Venäjällä muutos on ollut nopeampaa.

Venäläiset vakuutusyhtiöt eivät ole vielä reagoineet voimakkaasti vakuutuspetoksiin. Keskeisimpänä syynä on se, että vakuutusliiketoimi on tällä hetkellä Venäjällä erittäin kannattavaa.

Vakuutuspetosten tehokas torjunta ja tutkinta edellyttäisivät toimivaa tietojen vaihtoa yhtäältä yhtiöiden ja viranomaisien, toisaalta myös yhtiöiden välillä. Jatkuvat yhtiöiden ostot ja myynnit kuitenkin toistaiseksi hankaloittavat tietojen

vaihtoa ja käsittelyä. Suuremmat vakuutusyhtiöt ovat haluttomia jakamaan tietoja pienemmille yhtiöille vakuutuspestitilanteestaan.

Kilpailu estää petoksista varoittelun yleisölle, koska tämä koettaisiin asiakkaiden syyllistämisenä. Venäjällä petoksiin reagoiti kuitenkin vaihtelee paikkakunnittain. Joillakin alueilla vakuutusyhtiöiden ja viranomaisten yhteistyö sekä otteet ovat tiukentuneet. Kokonaisia rikollisryhmiä on tuomittu vankeuteen. Tyypillinen tuomio vakuutuspetoksesta on 5–8 vuotta ehdotonta vankeutta.

TUTKINTAAN PALKATTAVA ULKO-PUOLISIA ASIANTUNTIJOITA

Venäläisten vakuutusyhtiöiden kokemusten perusteella petosjutun ajaminen Venäjällä on hankalaa. Omia tutkijoita ei juuri voi käyttää näytön hakemisessa, vaan jutun tutkintaan on valjastettava ulkopuolisia, esimerkiksi lakiasiantuntijatoimisto.

Koko prosessi alkaa rikosilmoituksella, josta seuraa tutkinta. Jos jutun tutkintaa ja selvityksiä käynnistelee omin voimin ennen rikosilmoitusta, ei jutulla juuri ole menestymisen mahdollisuuksia oikeudessa. Näyttö pitää hankkia käyttämällä auktorisoituja Venäjällä toimivia tutkijoita.

Henkilöihin ja ajoneuvoihin liittyviä viranomaistiedusteluja tulee välttää, koska oikeudessa näin hankittu todistusaineisto kyetään monesti mitätöimään. Myös vakuutusyhtiön edustajan esiintymistä oikeudessa tulee välttää, koska tämäkin saattaa vaikuttaa kantajan kannalta kielteisesti jutun ratkaisuun.

Kirjoittaja toimii viestintätehtävissä Finanssialan Keskusliitossa. Jutun tiedot perustuvat Marina Rodionovan tuoreeseen väitöskirjaan Venäjän vakuutusrikollisuudesta. Rodionova työskentelee johtajana pietarilaisessa vakuutusyhtiö Advant-Strakhovaniessa.

Toimenpideohjelma tarttuu näpistelyyn

Kansallista yritysturvallisuutta edistävä yhteistyöryhmä on hyväksynyt toimenpideohjelman myymälävarkauksien ja näpistysten vähentämiseksi. Poliisille ilmoitettujen myymälävarkauksien ja näpistysten määrä on kasvanut Suomessa kymmenellä tuhannella kymmenen viime vuoden aikana (1997: 34 546 ja 2007: 45 295). Tavoitteena on puuttua erityisesti ammattimaiseen näpistelyyn.

Toimenpideohjelmassa suositellaan muun muassa että:

- ammattimaisiksi epäillyistä tai toistuvista näpistystapauksista ilmoitetaan poliisille rikkomusten sarjoittamista varten
- laillisuuskasvatusta annettaisiin säännönmukaisesti peruskoulussa ja se sisäl-

lytettäisiin myös maahanmuuttajataustaisten kotouttamisohjelmaan

– kaupan alan yritykset hyödyntäisivät laajemmin, kehittäisivät ja jakaisivat olemassa olevia varkauksia ja näpistyksiä vähentäviä hyviä käytäntöjä

– selvitetään myymälävarkauksiin syyllistyneen asiakkaan pääsykiellon ja kieltoa tukevan erillisen rekisterin tarvetta ja taroituksenmukaisuutta

– elinkeinoelämä ja viranomaiset yhdessä järjestäisivät valtakunnallisen kampanjan myymälävarkauksien ja näpistysten vähentämiseksi

– turva-alalla toimivien järjestystenvalvojien, vartijoiden tai kauppojen ja ravintoloiden järjestysten valvovien oikeuksia ja velvollisuuksia yhtenäistetään.

Turvallisuussuunnittelun työkalu valmis

Paikallista turvallisuussuunnittelua tukemaan kehitetty ARTU-ohjelma on valmis. Turvallisuussuunnittelu perustuu paikallisten uhkien ja riskien tunnistamiseen. Tunnistamisen jälkeen nämä voidaan tallentaa ohjelmaan. Turvallisuussuunnitelmassa sovitaan siitä, mitä tehdään turvallisuuden parantamiseksi ja riskien poistamiseksi. Myös sovitut toimenpiteet voidaan tallentaa ohjelmaan. Toimenpiteille määritellään vastuuhenkilö ja aikataulu. Ohjelma seuraa työn etenemistä ja hälyttää vastuuhenkilöä määräaajoista.

ARTU-työväline on sisäasiainministeriön toimeksiannosta Valtion Teknillisen Tutkimuskeskuksen (VTT) kehittämä internet-pohjainen ohjelma, jonka käyttö ei ole sidottu aikaan ja paikkaan. Turvallisuussuunnitelmaa valmistelevat ja toimeenpanevat viranomaiset voivat ohjelman avulla jakaa tietoa keskenään. Ohjelma on hyödyllinen myös silloin, kun turvallisuussuunnitelmaa laaditaan kihlakunta- tai seutukuntatasolle.

Lisätietoa www.intermin.fi/sisainenturvallisuus.

Katuväkivaltatyöstä seminaari

HelsinkiMission Aikalisä -projekti järjestää seminaarin katuväkivaltatyöstä 3.–4.11. Helsingissä. Seminaarin teema on kodin ulkopuolisen väkivallan tekijät. Tavoitteena on herättää keskustelua väkivallan tekijöiden auttamisesta.

Puolitoista vuotta sitten käynnistetty Aikalisä-projekti etsii keinoja väkivallan takia vaikeuksiin ajautuneiden nuoren elämää tuhoavan kierteen pysäyttämiseksi.

Lisätietoa seminaarista ja Aikalisä-projektista www.nuortenkriisipiste.fi.

RIIKKA KOSTIAINEN

Poliisin antamia sakkoja ei muunneta enää vankeudeksi

Maksamattomien sakkojen muuntamista vankeudeksi vähennetään edelleen. Sakon muuntokielto laajenee lokakuun alussa koskemaan kaikkia rangaistusmääräysmenettelyssä annettuja eli poliisiin asettamia ja syyttäjän vahvistamia sakkoja.

Tuomioistuimen määräämät sakot ovat edelleen muunnettavissa vankeudeksi. Myös maksamattomat uhkasakot voidaan muuntaa, jos tuomioistuin on tuominnut ne oikeudenkäynnin kulun tai ulosoton turvaamiseksi. Muutoksenhakulautakuntien määräämiä uhkasakkoja ei sen sijaan voi muuntaa vankeudeksi.

Jo aikaisemmin muuntorangaistuksia on vähennetty siten, että muuntoja ei

ole tuomittu alle 120 euron uhkasakoista eikä rangaistusmääräysmenettelyssä annetuista enintään 20 päiväsakon rangaistuksista. Muuntoja ei ole tuomittu myöskään tuomioistuimen tuomitsemista alle 12 päiväsakon rangaistuksista, ellei siihen ole erityistä syytä. Uudistuksen taustalla on se ongelma, että varattomilla lievät, sakolla rangaistavat rikokset johtavat vankeuteen. Tavoitteena on myös vähentää vankilukua. Päivittäisen vankiluvun arvioidaan laskevan 170–210: lla tämän ja edellisen lainmuutoksen seurauksena.

Suurin osa muuntorangaistuksista on tuomittu maksamattomista sakoista, jotka poliisi on antanut näpistyksestä tai

muusta vähäisestä omaisuus- tai liikenerikoksesta. Sakkovangeista valtaosa on varattomia ja päihdeongelmaisia.

Eduskunta edellyttää lausumissaan muun muassa, että hallitus valmistelee ehdotukset sääntelyksi rangaistusmääräysmenettelyn käytön rajaamiseksi pois tilanteista, joissa henkilö osoittaa piittaamattomuutta lain kielloista tai käskyistä. Lisäksi hallituksen on annettava 2009 loppuun mennessä ehdotukset muuntorangaistuksen ulkopuolelle jääville soveltuvalle yhdyskuntaseuraukseksi tai muuksi korvaavaksi toimeksi. Oikeusministeriön tulee seurata sakon muutokiellon vaikutuksia ja antaa asiasta selvitys vuonna 2010.

JOHANNA NIEMI & MARJUKKA LASOLA

Suomen oikeusapu kiinnostaa ulkomailla

Suomen oikeusapu on maailman paras, ainakin jos uskomme norjalaisia ja kiinalaisia. Ja miksi emme uskoisi. Perekhyttyään oikeusapuun eri puolilla maailmaa Oslon yliopiston prosessioikeuden professori **Jon T. Johnsen** kiinnostui Suomen järjestelmästä siinä määrin, että sai Norjan oikeusministeriön tilaamaan Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta selvityksen Suomen oikeusavusta. Englanninkielinen tutkimus on nyt valmistunut, ja sitä käytetään Norjan oikeusavun uudistamisen apuna.

Suomen oikeusapu kiinnostaa erityisesti kustannustehokkuutensa vuoksi. Oikeusavun kehittämisen suuntaus on viime vuosina ollut monissa maissa yksityistäminen. Tästä on yleensä seurannut kustannusten huomattavaa kasvua. Myös Norjassa asianajajien varassa toimiva oikeusapu maksaa moninkertaisesti sen

mitä Suomessa. Optulan tutkimuksessa todetaan, että Suomessa oikeusaputoimistot toimivat portinvartijoina, jotka valvovat oikeusapulain edellytysten noudattamista ja hillitsevät kustannusten kasvua. Samalla oikeusaputoimistot neuvonnalla ohjaavat asiakkaita kääntymään oikean tahon puoleen, olipa se sitten oikeusaputoimisto, yksityinen asianajaja tai jokin muu taho. Tuomioistuinasioissa on säilytetty asiakkaan mahdollisuus valinta julkisen oikeusaputoimiston ja yksityisen asianajajan välillä.

Oikeusapu on vain yksi keino vastata kansalaisten oikeudellisen avun ja neuvonnan tarpeeseen. Tutkimuksessa karotettiin myös eri viranomaisten, kuten kuluttajaviranomaisten ja asiamiesten, sekä elinkeinonharjoittajien ja järjestöjen antamaa oikeudellista palvelua. Oikeusneuvonta oli hyvin organisoitua kauppal-

lisella puolella, kuten pankki- ja vakuutussektorin asiakkailleen tarjoamassa neuvonnassa. Myös kansalaisjärjestöt tarjoavat oikeudellista neuvontaa, mutta ne toimivat usein Raha-automaattiyhdistyksen määräämällä projektirahoituksella ja suhteellisen pienillä resursseilla.

Tutkimus herättää mielenkiintoisia kysymyksiä, joihin on pyrittävä etsimään vastausta tulevissa tutkimushankkeissa. Pystyykö edullinen järjestelmämme vastaamaan kansalaisten oikeusavun tarpeisiin? Tärkeä oivallus on myös ollut se, että kolmannella sektorilla on merkittävä rooli oikeudellisen neuvonnan kentässä sekä järjestelmän kustannustehokkuuden että kansalaisten oikeusaputarpeiden esiin tuomisessa.

Henriikka Rosti, Johanna Niemi & Marjukka Lasola, Legal Aid and Legal Services in Finland. Optula 237. 2007.

Kirjoittaja on oikeushistorian dosentti.

Lakineuvos vai lainsäädäntöneuvos

Keisari **Aleksanteri III** päätti senaatin ja kenraalikuvernööri **Feodor Heidenin** ehdotuksesta perustaa laki- ja asetusehdotusten valmistamiseksi lainvalmistelukunnan, josta säädettiin 1884 annetulla asetuksella vakinaisen, Suomenmaan Lainvalmistelukunnan asettamisesta. Lainvalmistelukunnan perustaminen vahvisti senaatin päätösvaltaa, kun senaatti sai oikeuden itse valita ja määrätä lainvalmistelukunnan jäsenet, kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Lainvalmistelukuntana oli kolme jäsentä, yksi vanhempi ja kaksi nuorempaa. Mitään erityistä arvonimeä ei lainvalmistelukunnan jäsenille annettu, mutta he kuitenkin säilyttivät taustavirkaansa kuuluvat arvonimet.

Lainvalmistelukuntaan perustettiin 1892 II osasto, joka 1901 lakkautettiin niin sanottujen routavuosien 1899–1905 aikana ja 1905 palautettiin lyhyen perustuslaillisuuden kauden aikana. Vuosien 1909–1917 venäläistämiskauden aikana koko lainvalmistelukunta lakkautettiin 1915, ja sen tilalle perustettiin ”Keisarillisen Suomen Senaatin Lakineuvosto”. Venäjäksi ja ruotsiksi nimike oli ”Lakikonsulttiosasto”.

Lakineuvoston tehtävänä oli lakiehdotusten valmistelu ja lausuntojen antaminen. Yhtään lakiehdotusta ei valmisteltu, vaikka lakineuvostossa oli kahdeksan virkaa. Lakineuvostossa oli yllilakineuvos, kolme vanhempaa lakineuvosta ja kolme nuorempaa laki-

neuvosta sekä sihteeri. Lakiosasto oli talousosaston – eikä siis oikeusosaston – alainen. Lainvalmistelukunnan jäsenet oli nimittänyt senaatti, mutta lakineuvoston yllilakineuvoksen ja vanhemmat lakineuvokset nimitti keisari ja nuoremmat lakineuvokset ja sihteerin senaatin talousosasto.

Lainvalmistelukunta perustettiin uudestaan lokakuussa 1917. Se ei enää ollut keisarillinen vaan 1917–1918 Suomen Senaatin Lainvalmistelukunta ja 1918–1922 Suomen Valtioneuvoston Lainvalmistelukunta. Vuonna 1922 lainvalmistelukunta liitettiin oikeusministeriöön sen lainsäädäntö- ja oikeushallintoasiainosaston toimistona. Lainvalmistelukunta jaettiin kaksijäsenisiin jaostoihin.

Syyskuussa 1946 annetulla asetuksella lainvalmistelukunnan jäsenet saivat lainsäädäntöneuvoksen arvonimen. Lainvalmistelukunnan tarkastusjaoston vanhempi jäsen **Ensio Kytömaa** laati 1945 muistion, jossa hän piti epäkohdattana sitä, että ”arvonimen puute on estämässä tarpeellisen arvonannon herättämistä asianomaisessa viranomaisessa tai yksityishenkilössä”. Muistion mukaan kysymykseen olisi voinut tulla lakineuvos, lainsäädäntöneuvos ja lainvalmisteluneuvos. Näistä ”lakineuvos” oli Kytömaan mielestä ollut lyhytensä takia onnistunein, mutta nimityksellä oli oma tsaristinen kaikunsa, joten siitä oli luovuttava vaikka Ruotsissakin oli laki-

neuvoksia. Näin päädyttiin lainsäädäntöneuvokseen. Lainsäädäntöneuvoksen arvonimellä lienee ollut erityinen merkitys tarkastusjaostolle ja varsinkin Kytömaalle.

Vuonna 1953 vireille pantu suuri lainvalmistelu-uudistus toteutettiin 1959–1960. Laintarkastuskunta perustettiin erityisellä lailla. Lisäksi annettiin laki eräiden virkojen perustamisesta valtioneuvoston ministeriöihin. Sen nojalla ministeriöihin voitiin perustaa määrääjäksi täytettäviä sopimuspalkkaisia lakineuvoksen virkoja sekä oikeusministeriöön määrääjäksi täytettävä sopimuspalkkainen lainsäädäntöosaston päällikön virka. Oikeusministeriöön muodostettiin erillinen lainsäädäntöosasto, joka osastopäällikön alaisena jakautui kahteen toimistoon, tarkastustoimistoon ja lainvalmistelukuntaan.

Lakineuvoksen virkoja ei koskaan perustettu, ja laintarkastuskuntakin on lakkautettu.

Vuoden 1978 alusta lainsäädäntöosasto muuttui lainvalmisteluosastoksi ja lainvalmistelukunta erillisenä yksikönä lakkautettiin. Lainsäädäntöneuvoksen arvonimi säilyi. Myöhemmin on käyttöön otettu erityisenä arvonimenä myös lainsäädäntöjohtaja. Osastopäällikön arvonimeksi ehdotettiin lainsäädäntöylijohtajaa, mutta valtiovarainministeriö katsoi ylijohtajan arvonimen riittävän. ■

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus-alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
  - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikosentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki